YHTEISÖJEN ENSIMMÄISEN OIKEUSASTEEN TUOMIOISTUIMEN TUOMIO (laajennettu kolmas jaosto)

14 päivänä toukokuuta 1998 *

Asiassa T-334/94,

Sarrió SA, Espanjan oikeuden mukaan perustettu yhtiö, kotipaikka Pamplona (Espanja), edustajinaan asianajajat Antonio Creus Carreras, Barcelona, Alberto Mazzoni, Milano, sekä Antonio Tizzano ja Gian Michele Roberti, Napoli, prosessiosoite Luxemburgissa asianajotoimisto Alain Lorang, 51 rue Albert 1er,

kantajana,

vastaan

Euroopan yhteisöjen komissio, asiamiehinään oikeudellisen yksikön virkamies Richard Lyal ja asianajaja Alberto Dal Ferro, Vicenza, prosessiosoite Luxemburgissa c/o oikeudellisen yksikön virkamies Carlos Gómez de la Cruz, Centre Wagner, Kirchberg,

vastaajana,

* Oikeudenkäyntikieli: italia.

jossa kantaja vaatii EY:n perustamissopimuksen 85 artiklan soveltamisesta 13 päivänä heinäkuuta 1994 tehdyn komission päätöksen 94/601/EY (IV/C/33.833 — Kartonki; EYVL L 243, s. 1) kumoamista,

EUROOPAN YHTEISÖJEN ENSIMMÄISEN OIKEUSASTEEN TUOMIOISTUIN (laajennettu kolmas jaosto),

toimien kokoonpanossa: presidentti B. Vesterdorf sekä tuomarit C. P. Briët, P. Lindh, A. Potocki ja J. D. Cooke,

kirjaaja: hallintovirkamies J. Palacio González,

ottaen huomioon kirjallisessa käsittelyssä ja 25.6.1997—8.7.1997 pidetyssä suullisessa käsittelyssä esitetyn,

on antanut seuraavan

tuomion

Kanteen perustana olevat tosiseikat

1 Tämä asia koskee EY:n perustamissopimuksen 85 artiklan soveltamisesta 13 päivänä heinäkuuta 1994 tehtyä komission päätöstä 94/601/EY (IV/C/33.833 — Kartonki; EYVL L 243, s. 1), sellaisena kuin se on oikaistuna ennen sen julkaisemista

26 päivänä heinäkuuta 1994 tehdyllä komission päätöksellä C(94) 2135 lopullinen (jäljempänä päätös). Komissio määräsi päätöksessään 19:lle yhteisössä kartonkia tuottavalle ja toimittavalle yritykselle sakkoja perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan rikkomisesta.

2 Päätöksen kohteena oleva tuote on kartonki. Päätöksessä mainitaan kolme kartonkityyppiä, joista käytetään nimityksiä GC-, GD- ja SBS-laatu.

3 GD-kartonkilaadun (jäljempänä GD-kartonki) sisäpinta on harmaa (uusiopaperia), ja tätä laatua käytetään yleensä muiden tuotteiden kuin elintarvikkeiden pakkauksiin.

4 GC-kartonkilaadun (jäljempänä GC-kartonki) pinta on valkoinen, ja tätä laatua käytetään yleensä elintarvikkeiden pakkauksiin. GC-kartonki on parempilaatuista kuin GD-kartonki. Aikana, jota päätös koski, näiden kahden tuotteen hintaero oli yleensä noin 30 prosenttia. Hyvälaatuista GC-kartonkia käytetään jossain määrin myös painotuotteisiin.

5 Täysin valkoisesta kartongista käytetään lyhennettä SBS (jäljempänä SBS-kartonki). Tällaisen kartongin hinta on noin 20 prosenttia korkeampi kuin GC-kartongin. Sitä käytetään elintarvikkeiden, kosmetiikan, lääkkeiden ja savukkeiden pakkauksiin, mutta se on pääasiallisesti tarkoitettu käytettäväksi painotuotteisiin.

6 British Printing Industries Federation (jäljempänä BPIF), joka on suurinta osaa Yhdistyneen kuningaskunnan kartonkipakkausteollisuudesta edustava etujärjestö, teki 22.11.1990 päivätyllä kirjeellä komissiolle epävirallisen valituksen. BPIF väitti,

että Yhdistyneeseen kuningaskuntaan kartonkia toimittavat tuottajat olivat useaan kertaan korottaneet hintojaan samanaikaisesti ja yhdenmukaisesti, ja se pyysi komissiota tutkimaan, oliko yhteisön kilpailusääntöjä mahdollisesti rikottu. BPIF julkaisi lehdistötiedotteen varmistaakseen, että sen toimenpide saa julkisuutta. Tämän tiedotteen sisältöä selostettiin alan ammattilehdistössä joulukuun 1990 aikana.

7 Myös Fédération française du cartonnage teki 12.12.1990 komissiolle epävirallisen valituksen, jossa se esitti Ranskan kartonkimarkkinoista vastaavia huomautuksia kuin BPIF valituksessaan.

8 Komission virkamiehet, jotka toimivat 6 päivänä helmikuuta 1962 annetun neuvoston asetuksen N:o 17 (perustamissopimuksen 85 ja 86 artiklan ensimmäinen täytäntöönpanoasetus; EYVL 1962, 13, s. 204; jäljempänä asetus N:o 17) 14 artiklan 3 kohdan nojalla, tekivät 23.4. ja 24.4.1991 ennalta ilmoittamatta samanaikaisesti tutkimuksia useiden kartonkialan yritysten ja järjestöjen tiloissa.

9 Näiden tutkimusten jälkeen komissio pyysi asetuksen N:o 17 11 artiklan nojalla tietoja ja asiakirjoja kaikilta niiltä, joille päätös on osoitettu.

10 Näiden tutkimusten yhteydessä sekä tietoja ja asiakirjoja koskevien pyyntöjen johdosta saadun aineiston perusteella komissio katsoi, että kyseiset yritykset olivat osallistuneet perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan rikkomiseen (useimmissa tapauksissa) vuoden 1986 puolivälistä vähintään vuoden 1991 huhtikuuhun.

11 Tämän vuoksi komissio päätti panna vireille viimeksi mainitun määräyksen soveltamista koskevan menettelyn. Komissio lähetti 21.12.1992 päivätyllä kirjeellä väitetiedoksiannon kullekin näistä yrityksistä. Kaikki yritykset, joille väitetiedoksianto osoitettiin, vastasivat siihen kirjallisesti. Yhdeksän yritystä pyysi tulla kuulluksi suullisesti. Niitä kuultiin 7.—9.6.1993.

12 Menettelyn lopuksi komissio antoi päätöksen, jossa määrätään seuraavaa:

"1 artikla

Buchmann GmbH, Cascades SA, Enso-Gutzeit Oy, Europa Carton AG, Finnboard — the Finnish Board Mills Association, Fiskeby Board AB, Gruber & Weber GmbH & Co KG, Kartonfabriek de Eendracht NV (joka käyttää toiminimeä BPB de Eendracht NV), NV Koninklijke KNP BT NV (aikaisemmin Koninklijke Nederlandse Papierfabrieken NV), Laakmann Karton GmbH & Co KG, Mo Och Domsjö AB (MoDo), Mayr-Melnhof Gesellschaft mbH, Papeteries de Lancey SA, Rena Kartonfabrik AS, Sarrió SpA, SCA Holding Ltd (aikaisemmin Reed Paper & Board (UK) Ltd), Stora Kopparbergs Bergslags AB, Enso Española SA (aikaisemmin Tampella Española SA) ja Moritz J. Weig GmbH & Co KG ovat rikkoneet EY:n perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohtaa siten, että

— Buchmann ja Rena ovat noin vuoden 1988 maaliskuusta ainakin vuoden 1990 loppuun,

— Enso Española on ainakin vuoden 1988 maaliskuusta ainakin vuoden 1991 huhtikuun loppuun,

— Gruber & Weber on ainakin vuodesta 1988 vuoden 1990 loppuun ja

— muut ovat vuoden 1986 puolivälistä ainakin vuoden 1991 huhtikuuhun

osallistuneet sopimukseen ja yhdenmukaistettuun menettelytapaan, jotka ovat peräisin vuoden 1986 puolivälistä ja joiden mukaisesti Euroopan yhteisön kartongintoimittajat

— tapasivat säännöllisesti salaisissa ja vakiintuneeksi tavaksi muodostuneissa kokouksissa neuvotellakseen ja päättääkseen alan yhteisestä kilpailunrajoittamissuunnitelmasta,

— sopivat säännöllisistä hinnankorotuksista kunkin tuotelaadun osalta kunakin kansallisena valuuttana,

— suunnittelivat ja toteuttivat useita samanaikaisia ja yhdenmukaisia hinnankorotuksia kaikkialla Euroopan yhteisössä,

— saavuttivat yhteisymmärryksen tärkeimpien tuottajien markkinaosuuksien pysyttämisestä vakiotasoilla, mutta siten, että niitä saatettiin joskus muuttaa,

— toteuttivat — alkuvuodesta 1990 lähtien aina vain useammin — yhdenmukaistettuja toimenpiteitä toimitusten valvomiseksi yhteisön markkinoilla varmistaakseen edellä mainittujen yhdenmukaistettujen hinnankorotusten toteuttamisen,

— edellä mainittuja toimenpiteitä tukeakseen vaihtoivat kaupallisia tietoja toimituksista, hinnoista, tuotantoseisokeista, tilauskannoista ja koneiden käyttöasteista.

— —

3 artikla

Seuraaville yrityksille määrätään 1 artiklassa todetuista rikkomisista sakkoa seuraavasti:

— —

xv) Sarrió SpA:lle sakkoa 15 500 000 ecua;

— —"

13 Päätöksen mukaan rikkominen tapahtui Product Group Paperboard -nimisessä organisaatiossa (jäljempänä PG Paperboard), joka muodostui useista työryhmistä ja jaostoista.

14 Tämän organisaation yhteyteen perustettiin vuoden 1986 puolivälissä Presidents' Working Group (jäljempänä PWG), joka muodostui yhteisön tärkeimpien kartongintuottajien (joita oli noin kahdeksan) johtavassa asemassa olevista edustajista.

15 PWG:n tehtävänä oli erityisesti keskustella markkinoista, markkinaosuuksista, hinnoista ja kapasiteeteista ja harjoittaa näiden osalta yhteistoimintaa. Se teki erityisesti yleisluonteisia päätöksiä siitä, milloin ja minkä suuruisina tuottajien oli toteutettava hinnankorotukset.

16 PWG raportoi President Conferencelle (jäljempänä PC), johon osallistuivat (melko säännöllisesti) melkein kaikkien kyseessä olevien yritysten toimitusjohtajat. Nyt kyseessä olevana aikana PC kokoontui kahdesti vuodessa.

17 Vuoden 1987 lopulla perustettiin Joint Marketing Committee (jäljempänä JMC). Sen pääasiallisena tarkoituksena oli yhtäältä päättää, voitiinko hintoja korottaa, ja jos voitiin, niin miten, ja toisaalta määritellä yksityiskohtaisesti, miten PWG:n maittain ja suurimpien asiakkaiden osalta päättämät hinta-aloitteet toteutetaan, minkä tarkoituksena oli saada aikaan yhdenmukainen hintajärjestelmä Euroopassa.

18 Economic Committee (jäljempänä talousjaosto) keskusteli muun muassa hintavaihteluista kansallisilla markkinoilla ja yritysten tilauskannoista ja raportoi päätelmistään JMC:lle tai vuoden 1987 loppuun saakka JMC:n edeltäjälle Marketing Committeelle. Talousjaoston jäseninä oli useimpien kyseessä olevien yritysten markkinointi- ja/tai myyntijohtajia, ja se kokoontui useita kertoja vuodessa.

19 Lisäksi päätöksestä ilmenee komission katsoneen, että PG Paperboardin toimintaa tuki se tietojen vaihto, jota harjoitettiin omaisuudenhoitoyhtiö Fidesin välityksellä, jonka kotipaikka on Zürich (Sveitsi). Päätöksen mukaan useimmat PG Paperboardin jäsenet toimittivat Fidesille kausiraportteja tilauksista, tuotannosta, myynnistä ja kapasiteetin käytöstä. Näitä raportteja käsiteltiin Fides-järjestelmässä, ja yhdistetyt tiedot lähetettiin järjestelmään osallistuville.

20 Kantaja Sarrió SA (jäljempänä Sarrió) syntyi suurimman italialaisen tuottajan Saffan kartonkiryhmän ja espanjalaisen tuottajan Sarrión vuonna 1990 tapahtuneessa fuusiossa (päätöksen 11 perustelukappale). Vuonna 1991 Sarrió hankki omistukseensa myös espanjalaisen tuottajan Prat Cartonin (sama perustelukappale).

21 Sarrión on katsottu olevan vastuussa Prat Cartonin osallistumisesta kyseiseen kartelliin koko osallistumisajalta (päätöksen 154 perustelukappale).

22 Sarrió valmistaa pääasiallisesti GD-kartonkia mutta tuottaa myös GC-kartonkia.

Oikeudenkäyntimenettely

23 Kantaja on nostanut tämän kanteen yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimeen 14.10.1994 jättämällään kannekirjelmällä.

24 Niistä muista 18 yhtiöstä, joiden katsottiin olevan vastuussa kilpailusääntöjen rikkomisesta, 16 on samoin nostanut kanteen päätöksestä (asiat T-295/94, T-301/94, T-304/94, T-308/94, T-309/94, T-310/94, T-311/94, T-317/94, T-319/94, T-327/94, T-337/94, T-338/94, T-347/94, T-348/94, T-352/94 ja T-354/94).

25 Asian T-301/94 kantaja Laakmann Karton GmbH peruutti kanteensa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimeen 10.6.1996 jättämällään kirjeellä, ja asia poistettiin ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen rekisteristä asiassa T-301/94, Laakmann Karton vastaan komissio, 18.7.1996 annetulla määräyksellä (ei julkaistu oikeustapauskokoelmassa).

26 Ne neljä suomalaisyritystä, jotka kuuluivat Finnboard-nimiseen yhdistykseen ja jotka tämän vuoksi velvoitettiin maksamaan Finnboardille määrätty sakko yhteisvastuullisesti tämän kanssa, ovat myös nostaneet kanteen päätöksestä (yhdistetyt asiat T-339/94, T-340/94, T-341/94 ja T-342/94).

27 Kanteen nosti myös CEPI-Cartonboard-niminen yhteenliittymä, jolle päätös ei ollut osoitettu. Se kuitenkin peruutti kanteensa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimeen 8.1.1997 jättämällään kirjeellä, ja asia poistettiin ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen rekisteristä asiassa T-312/94, CEPI-Cartonboard vastaan komissio, 6.3.1997 annetulla määräyksellä (ei julkaistu oikeustapauskokoelmassa).

28 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin kutsui 5.2.1997 päivätyllä kirjeellä asianosaiset epäviralliseen kokoukseen erityisesti siksi, että nämä saisivat esittää huomautuksensa asioiden T-295/94, T-304/94, T-308/94, T-309/94, T-310/94, T-311/94, T-317/94, T-319/94, T-327/94, T-334/94, T-337/94, T-338/94, T-347/94, T-348/94, T-352/94 ja T-354/94 mahdollisesta yhdistämisestä suullista käsittelyä varten. Tässä 29.4.1997 pidetyssä kokouksessa asianosaiset suostuivat tällaiseen yhdistämiseen.

29 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen laajennetun kolmannen jaoston puheenjohtajan 4.6.1997 antamalla määräyksellä edellä mainitut asiat yhdistettiin suullista käsittelyä varten ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen työjärjestyksen 50 artiklan mukaisesti, koska asiat liittyvät toisiinsa; määräyksessä puheenjohtaja hyväksyi käsiteltävänä olevan asian kantajan Sarrión pyynnön luottamuksellisesta käsittelystä.

30 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen laajennetun kolmannen jaoston puheenjohtaja hyväksyi 20.6.1997 antamallaan määräyksellä asian T-337/94 kantajan pyynnön, että erästä asiakirjaa, jonka kyseinen kantaja oli esittänyt vastauksena ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen kirjalliseen kysymykseen, käsiteltäisiin luottamuksellisena.

31 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin (laajennettu kolmas jaosto) päätti esittelevän tuomarin kertomuksen perusteella aloittaa suullisen käsittelyn, ja se ryhtyi prosessinjohtotoimiin pyytämällä asianosaisia vastaamaan tiettyihin kirjallisiin kysymyksiin ja esittämään tiettyjä asiakirjoja. Asianosaiset noudattivat näitä pyyntöjä.

32 Edellä 28 kohdassa mainittujen asioiden asianosaisten lausumat ja vastaukset ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen esittämiin kysymyksiin kuultiin 25.6.—8.7.1997 pidetyssä suullisessa käsittelyssä.

Asianosaisten vaatimukset

33 Kantaja vaatii, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin

— kumoaa päätöksen,

— toissijaisesti kumoaa päätöksen 2 artiklan kokonaan sekä sen 3 artiklan siltä osin kuin tässä viimeksi mainitussa artiklassa määrätään kantajalle sakkoa 15 500 000 ecua tai

— vaihtoehtoisesti alentaa sakkoa sekä

— velvoittaa vastaajan korvaamaan oikeudenkäyntikulut.

34 Komissio vaatii, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin

— hylkää kanteen ja

— velvoittaa kantajan korvaamaan oikeudenkäyntikulut.

Päätöksen kumoamista koskeva vaatimus

A *Puolustautumisoikeuksien loukkaamista koskevat muodollinen ja aineellinen kanneperuste*

Asianosaisten väitteet ja niiden perustelut

35 Kantaja väittää, että sen puolustautumisoikeuksia on loukattu, koska komissio on pitänyt (päätöksen 79 perustelukappale) todisteena kilpailusääntöjen rikkomisesta asiakirjaa (jäljempänä Finnboardin hintaluettelo), joka oli löydetty Finnboard (UK) Ltd: ltä huhtikuussa 1991 tehdyissä tutkimuksissa. Kantaja toteaa, että tämä asiakirja lähetettiin sille vasta 28.4.1994 eli huomattavasti sen jälkeen, kun se oli antanut vastauksensa väitetiedoksiantoon, ja komissiossa pidetyn kuulemistilaisuuden jälkeen. Tämän perusteettoman viivästyksen vuoksi kantajalla ei ollut mahdollisuutta esittää huomautuksiaan asiakirjan todellisesta merkityksestä, siitä asiayhteydestä, missä se oli laadittu, eikä komission asiakirjan perusteella tekemistä päätelmistä (asia 85/76, Hoffman-La Roche v. komissio, tuomio 13.2.1979, Kok. 1979, s. 461). Se, että asiakirja annettiin tiedoksi 28.4.1994, ei kantajan mukaan myöskään korjaa puolustautumisoikeuksien loukkaamista.

36 Komissio vastaa tähän, että kyseinen asiakirja lähetettiin Sarriólle yhdessä 28.4.1994 päivätyn kirjeen kanssa, jossa oli täydellinen selvitys asiakirjan sisällöstä ja komission asiakirjan perusteella tekemistä päätelmistä. Koska tässä 28.4.1994 päivätyssä kirjeessä lisäksi annettiin kantajalle mahdollisuus esittää mahdollinen vastineensa kirjallisesti, kantaja olisi voinut ajoissa ilmoittaa kantansa kyseisen asiakirjan todistusarvosta (ks. asia T-4/89, BASF v. komissio, tuomio 17.12.1991, Kok. 1991, s. II-1523, 36 kohta).

Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

37 Komissio sai Finnboardin hintaluettelon haltuunsa Finnboard (UK) Ltd:n tiloihin huhtikuussa 1991 tekemissään tarkastuksissa, ja hintaluettelo annettiin kantajalle tiedoksi selittävän kirjeen kanssa 16 kuukautta väitetiedoksiannon lähettämisen jälkeen.

38 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan asetuksen N:o 17 19 artiklan 1 kohdasta ja neuvoston asetuksen N:o 17 19 artiklan 1 ja 2 kohdassa säädetyistä kuulemisista 25 päivänä heinäkuuta 1963 annetun komission asetuksen N:o 99/63/ETY (EYVL 1963, 127, s. 2268) 2 ja 4 artiklasta niitä yhdessä tulkittuina ilmenee, että komission on annettava tiedoksi ne väitteet, joita se esittää asianomaisia yrityksiä ja yhteenliittymiä vastaan, ja se voi päätöksissään ottaa huomioon ainoastaan ne väitteet, joiden osalta näille on varattu tilaisuus esittää huomautuksensa (yhdistetyt asiat T-39/92 ja T-40/92, CB ja Europay v. komissio, tuomio 23.2.1994, Kok. 1994, s. II-49, 47 kohta).

39 Puolustautumisoikeuksien kunnioittaminen kaikissa menettelyissä, jotka voivat johtaa nyt kyseessä olevan kaltaisiin seuraamuksiin, edellyttää sitä, että asianomaisille yrityksille ja yritysten yhteenliittymille varataan jo hallinnollisen menettelyn aikana tilaisuus tehokkaasti esittää huomautuksensa komission esittämien tosiseikkojen, väitteiden ja olosuhteiden todenmukaisuudesta ja merkityksellisyydestä (em. asia Hoffman-La Roche v. komissio, tuomion 11 kohta ja yhdistetyt asiat T-10/92, T-11/92, T-12/92 ja T-15/92, Cimenteries CBR ym. v. komissio, tuomio 18.12.1992, Kok. 1992, s. II-2667, 39 kohta).

40 Kyseisen asiakirjan tiedoksiantamisella ei tässä tapauksessa esitetty mitään sellaista väitettä, joka olisi ollut uusi verrattuna väitetiedoksiannossa olleisiin väitteisiin. Finnboardin hintaluettelon saatteena olleesta kirjeestä nimittäin ilmenee selvästi, että hintaluettelo oli vain lisätodiste yhteisestä hintojen vahvistamista koskevasta suunnitelmasta; tätä väitettä on selvitetty seikkaperäisesti jo väitetiedoksiannossa.

41 Kantajalle on joka tapauksessa asiakirjan saatekirjeessä nimenomaisesti tarjottu mahdollisuus hallinnollisen menettelyn aikana ja kymmenen päivän määräajassa esittää huomautuksensa tästä todisteesta. Näin ollen komissio ei ole estänyt kantajaa esittämästä ajoissa kantaansa tälle lähetetyn asiakirjan todistusarvosta (em. asia Hoffmann-La Roche v. komissio, tuomion 11 kohta ja asia 107/82, AEG v. komissio, tuomio 25.10.1983, Kok. 1983, s. 3151, 27 kohta).

42 Tämän vuoksi kanneperuste on hylättävä perusteettomana.

B Pääasia

Kanneperuste, joka koskee sitä, ettei myyntihintoja koskenutta yhteistoimintaa ollut, ja perusteluvelvollisuuden rikkomista

Asianosaisten väitteet ja niiden perustelut

43 Kantaja myöntää osallistuneensa ilmoitettuja hintoja koskeneeseen yhteistoimintaan mutta kiistää yhteistoiminnan koskeneen myyntihintoja. Kantaja vetoaa väitteensä tueksi paitsi niihin kirjelmiensä yhteydessä esittämiinsä asiakirjoihin, jotka osoittavat, että myyntihinnat eivät seuranneet ilmoitettuja hintoja, myös yksittäisten asiakkaiden neuvotteluasemaan, kysynnän ja tuotantokustannusten kehitykseen sekä kartonkimarkkinoiden ominaispiirteisiin, erityisesti hinnankorotusilmoitusten kausittaisuuteen ja markkinoiden huomattavaan läpinäkyvyyteen.

44 Kantajan mukaan komissio ei ole selvästi todennut, katsooko se yhteistoiminnan koskeneen paitsi ilmoitettuja hintoja myös myyntihintoja. Toisin kuin komissio väittää, näiden kahden erityyppisen yhteistoiminnan erottamisella toisistaan on niiden erilaisen vaikutuksen vuoksi huomattava merkitys (ks. yhdistetyt asiat C-89/85, C-104/85, C-114/85, C-116/85, C-117/85 ja C-125/85—C-129/85, Ahlström Osakeyhtiö ym. v. komissio, tuomio 31.3.1993, Kok. 1993, s. I-1307). Kantaja väittää vastauskirjelmässään, että epäselvyys yhteistoiminnan kohteesta jo sellaisenaan merkitsee kilpailusääntöjen rikkomisen toteavia päätöksiä koskevan perusteluvelvollisuuden ja täsmällisyysvelvollisuuden rikkomista. Kantajan mukaan tämän velvollisuuden rikkominen merkitsee näin ollen oikeudellisesti suojattujen puolustautumisoikeuksien vakavaa loukkaamista.

45 Komissio toteaa, ettei se voi ymmärtää, miten kantaja voi samaan aikaan myöntää osallistuneensa hintoja koskeneeseen yhteistoimintaan ja väittää, etteivät sovelletut hinnankorotukset olleet seurausta tästä yhteistoiminnasta. Komissio korostaa, että päätöksessä (erityisesti sen 72—102 perustelukappaleessa) viitataan sekä asiakirjoihin, jotka näyttävät toteen kutakin ilmoitettua hinnankorotusta koskeneen kartellin yhteydessä tapahtuneen yhteistoiminnan, että asiakirjoihin, joilla kukin tuottaja tosiasiallisesti ilmoitti kyseisen korotuksen.

46 Seuraavaksi komissio toteaa, että ilmoitettuja hintoja koskevan yhteistoiminnan ja myyntihintoja koskevan yhteistoiminnan välisellä erolla ei ole tässä asiassa merkitystä. Yhteistoiminta PWG:ssä ja JMC:ssä ei komission mukaan koskenut ainoastaan ilmoitettuja hintoja, vaan näissä toimielimissä myös päätettiin säännönmukaisin väliajoin tehtävistä hinnankorotuksista kunkin tuotetyypin osalta ja näiden korotusten samanaikaisesta toteuttamisesta kaikkialla yhteisössä (ks. päätöksen 74—90, 92 ja 94—96 perustelukappaleessa mainitut asiakirjatodisteet).

47 Kun lisäksi otetaan huomioon todisteet yhteistoiminnasta sellaisissa jaostoissa, joihin kantaja osallistui, komission mukaan on mahdotonta väittää, että hintailmoitukset eivät olisi poistaneet yritysten epätietoisuutta kilpailijoidensa toiminnasta ja että kantaja olisi toteuttanut hinnankorotukset yhteistoiminnasta riippumatta

(ks. asia T-1/89, Rhône-Poulenc v. komissio, tuomio 24.10.1991, Kok. 1991, s. II-867, 122 ja 123 kohta).

Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

48 Päätöksen 1 artiklan mukaan tässä artiklassa mainitut yritykset ovat rikkoneet perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohtaa siten, että ne ovat viiteajanjaksona osallistuneet sopimukseen ja yhdenmukaistettuun menettelytapaan, joiden mukaisesti yhteisön kartongintoimittajat muun muassa "sopivat säännöllisistä hinnankorotuksista kunkin tuotelaadun osalta kunakin kansallisena valuuttana" ja "suunnittelivat ja toteuttivat useita samanaikaisia ja yhdenmukaisia hinnankorotuksia kaikkialla Euroopan yhteisössä".

49 Kantaja myöntää osallistuneensa neljään PG Paperboardin toimielimeen, eikä se kirjelmissään tai ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen suullisessa käsittelyssä esittämiin kysymyksiin antamissaan vastauksissa kiistä osallistuneensa ilmoitettuja hintoja koskeneeseen yhteistoimintaan vuodesta 1988 alkaen.

50 Ennen kuin vastataan kantajan väitteeseen, jonka mukaan yhteistoiminta ei koskenut myyntihintoja, on arvioitava, onko komissio päätöksessään todella katsonut yhteistoiminnan koskeneen näitä hintoja.

51 Tältä osin on ensinnäkin todettava, että päätöksen 1 artiklassa ei mitenkään täsmennetä, mitä hintaa yhdenmukaistetut korotukset koskivat.

52 Toiseksi on todettava, ettei päätöksestä ilmene komission katsoneen, että tuottajat olisivat vahvistaneet tai edes aikoneet vahvistaa yhdenmukaiset myyntihinnat. Etenkin 101 ja 102 perustelukappale, jotka koskevat "[y]hdenmukaistettujen hinta-aloitteiden vaikutus[ta] hintatasoon", osoittavat komission katsoneen, että hinta-aloitteet koskivat listahintoja ja että niillä oli tarkoitus saada aikaan myyntihintojen korotus. Tässä kohdassa nimittäin todetaan seuraavaa: "Vaikka kaikilla tuottajilla oli vakaa aikomus toteuttaa korotus täysimääräisenä, asiakkaiden mahdollisuus vaihtaa edullisempaan laatuun tai tuotteeseen saattoi saada jotkut tuottajat tekemään perinteisille asiakkailleen myönnytyksiä korotusten voimaantulopäivän osalta tai myöntämään näille lisäetuina paljoushyvityksiä tai -alennuksia saadakseen asiakkaat hyväksymään perushinnan korotuksen täysimääräisenä. Hinnankorotusten täysi vaikutus ei siis mitenkään voinut ilmetä heti" (101 perustelukappaleen kuudes kohta).

53 Näin ollen päätöksestä ilmenee komission katsoneen, että tuottajien salaisella hintayhteistyöllä pyrittiin siihen, että ilmoitettujen hintojen yhdenmukaistetut korotukset johtaisivat myyntihintojen korottamiseen. Päätöksen 101 perustelukappaleen ensimmäisessä kohdassa todetaan tältä osin, että "tuottajat eivät tyytyneet ilmoittamaan sovituista hinnankorotuksista, vaan ne ryhtyivät muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta myös konkreettisiin toimenpiteisiin varmistaakseen, että korotukset todella toteutettiin asiakaskunnassa". Tämän asian tilanne poikkeaa siis siitä tilanteesta, jota yhteisöjen tuomioistuin tarkasteli edellä mainitussa asiassa Ahlström Osakeyhtiö ym. vastaan komissio antamassaan tuomiossa, koska — toisin kuin tämän viimeksi mainitun tuomion antamiseen johtaneessa päätöksessä — komissio ei nyt kanteen kohteena olevassa päätöksessä väitä yritysten sopineen suoraan myyntihinnoista.

54 Komission esittämät asiakirjat tukevat päätöksen tällaista analyysiä.

55 Erityisesti on todettava, että väitetiedoksiannon liite 109 sisältää 16.10.1989 pidetyn JMC:n kokouksen pöytäkirjan, jossa todetaan muun muassa seuraavaa:

"d) Hollanti

— —

Huomattavia ongelmia suurten ostajien ja erityisesti Imcan kohdalla, sillä Cascades ja Van Duffel käyttävät näiden osalta järjettömiä hintoja aiheuttaen näin vaikeuksia sekä KNP:lle että suomalaisille.

— —

f) Belgia

Vastaava tilanne kuin Hollannissa. Finnboard toteutti hinnankorotuksen Van Genechtenin osalta mutta joutui neuvottelemaan tämän kanssa uudelleen Belgiassa tehtyjen myönnytysten johdosta (Cascadesin tekemiä). Pysytään lujina ja edellytetään Beghinin, Cascadesin ja KNP:n tekevän samoin.

— —

h) Italia

Saffalla on erittäin suuria vaikeuksia Kopparforsin, Finnboardin ja jopa Cascadesin käyttämien tuontihintojen vuoksi.

Saffan toimitukset ovat vähentyneet huomattavasti, ja tuonti on kasvanut merkittävästi.

Saffa vaatii tiukasti, että tuojien on ehdottomasti noudatettava niitä hintoja koskevia ohjeita, jotka niille on jaettu."

56 Tämä asiakirja osoittaa selvästi, että vaikka tuottajat yleisesti hyväksyivätkin, että kukin niistä neuvottelee myyntihintansa asiakkaidensa kanssa, kaikki tuottajat ja erityisesti kantaja, joka nimenomaisesti mainitaan edellä mainitussa liitteessä, edellyttivät kilpailijoidensa käyttävän sovittujen hintojen mukaisia myyntihintoja ainakin niin, etteivät yksittäiset neuvottelut saaneet poistaa listahintojen sovittujen korotusten vaikutusta.

57 Kantaja on lisäksi suullisessa käsittelyssä myöntänyt, että ilmoitettuja hintoja käytettiin lähtökohtana neuvoteltaessa myyntihinnoista asiakkaiden kanssa, mikä vahvistaa sen, että lopullisena tavoitteena oli myyntihintojen korottaminen. Tältä osin riittää, kun todetaan, että sillä, että tuottajat olivat keskenään sopineet vahvistavansa yhdenmukaiset listahinnat, ei olisi ollut mitään merkitystä, jos näillä hinnoilla ei käytännössä pitänyt olla mitään vaikutusta myyntihintoihin.

58 Kantajan väitteestä, jonka mukaan epäselvyys yhteistoiminnan kohteesta merkitsee sellaisenaan perusteluvelvollisuuden rikkomista, on todettava, että päätöksen 1 artiklassa ei millään tavalla täsmennetä, mitä hintaa salainen yhteistyö koski.

59 Vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan tällaisessa tilanteessa päätöksen päätösosa on ymmärrettävä päätöksen perustelujen valossa (ks. esim. yhdistetyt asiat 40/73—48/73, 50/73, 54/73, 55/73, 56/73, 111/73, 113/73 ja 114/73, Suiker Unie ym. v. komissio, tuomio 16.12.1975, Kok. 1975, s. 1663, 122—124 kohta).

60 Edellä olevasta ilmenee, että tässä asiassa komissio on päätöksen perustelukappaleissa riittävästi selvittänyt, että yhteistoiminta koski listahintoja ja että sillä pyrittiin myyntihintojen korottamiseen.

61 Kanneperuste on näin ollen hylättävä perusteettomana.

Kanneperuste, joka koskee sitä, että kantaja ei ole osallistunut markkinaosuuksien jäädyttämiseen ja tarjonnan valvontaan tähdänneeseen kartelliin

Asianosaisten väitteet ja niiden perustelut

62 Tässä kanneperusteessa on kolme osaa.

63 Kanneperusteen ensimmäisessä osassa kantaja väittää, ettei komissiolla ole todisteita markkinaosuuksien jäädyttämiseen tai tarjonnan valvontaan tähdänneestä yhteistoiminnasta. Vaikka näiden yhteistoiminnan muotojen olemassaolo näytettäisiinkin toteen oikeudellisesti riittävällä tavalla, komissio ei kantajan mukaan silti ole näyttänyt toteen kantajan osallistumista niihin. Kantaja kiistää etenkin niiden väitetiedoksiannon monien liitteiden todistusarvon, joita komissio on käyttänyt päätöksenteon perustana.

64 Kantaja toteaa ensinnäkin, että väitetiedoksiannon liitteenä 73 oleva Mayr-Melnhofin sisäinen muistio todistaa pelkän hintoja koskeneen yhteistoiminnan olemassaolon, selvittää ankaran hintapolitiikan seurauksia ja osoittaa, ettei kantaja ole painostanut Mayr-Melnhofia, jotta tämä ei kasvattaisi markkinaosuuttaan laskemalla hintojaan. Tältä osin kantaja vetoaa Mayr-Melnhofin 23.9.1991 päivätyssä kirjeessä antamaan selvitykseen (väitetiedoksiannon liite 75).

65 Toiseksi kantaja toteaa, että väitetiedoksiannon liitteenä 102 oleva Renan muistio koskee Nordic Paperboard Instituten (jäljempänä NPI) kokousta, eikä kantaja ole ollut tämän yhteenliittymän jäsen.

66 Kolmanneksi kantaja toteaa, etteivät Storan ilmoitukset sellaisinaan voi olla riittäviä todisteita. Kantajan mukaan Stora on useaan otteeseen korostanut, että yrityksillä oli suhteellisen suuri valta itse päättää erityisesti tuotantomääristä ja tehtaiden seisokkien ajoituksesta (ks. päätöksen 57, 59, 60, 69, 70 ja 71 perustelukappale). Kantajan mukaan Storan ilmoitukset vahvistavat lisäksi sen, ettei ollut mitään kartellia, joka olisi toteuttanut määriä koskevan valvontajärjestelmän. Se, ettei mitään määrien kehitystä valvovaa järjestelmää ollut olemassa, osoittaa selvästi, ettei määriä koskevaa kartellia ollut olemassa. Storan ilmoituksissa esitetään vain sen oma käsitys tuotanto- ja myyntimäärien valvontaan tähtäävien toimenpiteiden tarpeellisuudesta.

67 Kanneperusteen toisessa osassa kantaja väittää, että yritysten markkinaosuuksien kehitys osoittaa, ettei markkinaosuuksien jäädyttämiseen tähdännyttä yhteistoimintaa ollut tai ettei kantaja ainakaan osallistunut siihen, vaikka jotkin yritykset sitä olisivat harjoittaneetkin.

68 Markkinaosuuksien yleisen kehityksen osalta kantaja korostaa, että eräät tuottajat — erityisesti Iggesund (MoDo) ja Mayr-Melnhof — olivat kyseisenä ajanjaksona ottaneet käyttöön paljon uutta kapasiteettia.

69 Kantaja toteaa myös, että sen oma kokonaisosuus yhteisön markkinoista oli pienentynyt vuoden 1987 14,3 prosentin osuudesta 11,7 prosenttiin vuonna 1990. Kantajan mukaan tällainen pienentyminen ei vastaa sitä komission väitettä, jonka mukaan kantaja on osallistunut tuottajien markkinaosuuksien jäädyttämiseen tähdänneeseen kartelliin. Kantajan mukaan myös se, että Prat Cartonin kokonaisosuus yhteisön markkinoista pienentyi noin 9 prosenttiyksikköä vuodesta 1987 vuoteen 1990, osoittaa, ettei se millään tavalla osallistunut mihinkään markkinaosuuksien jäädyttämiseen tähdänneeseen yhteistoimintaan.

70 Kanneperusteen kolmannessa osassa kantaja väittää, että sen toiminta tuotantoseisokkien ja Euroopan ulkopuolisille markkinoille suuntautuvan viennin osalta ei myöskään vastaa komission väitteitä.

71 Kanneperusteen ensimmäisestä osasta komissio toteaa, että todisteet, joihin se on vedonnut, erityisesti Storan ilmoitukset (väitetiedoksiannon liitteet 39 ja 43) ja väitetiedoksiannon liitteet 73 ja 102, selvästi riittävät näyttämään toteen markkinaosuuksien jäädyttämiseen ja tarjonnan valvontaan tähdänneen kartellin olemassaolon sekä sen, että kantaja on osallistunut näihin kartellin osatekijöihin.

72 Kanneperusteen toisesta osasta komissio toteaa, että se on perustanut päätöksensä asiakirjatodisteisiin markkinoiden jäädyttämiseen tähdänneestä kartellista, ja väittää, että kantajan perusteluilla, jotka koskevat eri yritysten markkinaosuuksien kehitystä, ei näin ollen ole merkitystä ratkaistaessa, onko tällainen kartelli ollut olemassa. Komissio toteaa lisäksi, että päätöksessä nimenomaisesti myönnetään muutamien yritysten markkinaosuuksien hitaasti muuttuneen, sillä markkinaosuuksista neuvoteltiin uudelleen joka vuosi (päätöksen 60 ja 131 perustelukappale). Komission mukaan perustamissopimuksen 85 artiklassa joka tapauksessa kielletään kartellit, joiden tarkoituksena on estää kilpailua tai joista seuraa, että kilpailu estyy, riippumatta siitä, kuinka hyvin kartelli onnistuu.

73 Erityisesti kantajan oman markkinaosuutensa kehityksestä esittämistä väitteistä komissio toteaa, että kilpailusääntöjen rikkominen koski koko yhteisön markkinoita. Kantaja on osallistunut PWG:hen, jossa keskusteltiin markkinaosuuksista. Saffaa edustava johtaja jopa nimitettiin PG Paperboardin varapuheenjohtajaksi vuonna 1989.

74 Seuraavaksi komissio huomauttaa, ettei mikään todiste tue kantajan väitettä, jonka mukaan se on aina toiminut itsenäisesti. Vaikkei kantaja olisikaan noudattanut kartellia, se ei komission mukaan millään tavalla muuta sitä, että kilpailusääntöjen rikkominen on tapahtunut (em. asia Rhône-Poulenc v. komissio).

75 Lopuksi komissio toteaa kanneperusteen kolmannesta osasta, että Stora on väitetiedoksiannon liitteessä 39 vahvistanut, että PWG oli päättänyt järjestelmästä, jolla palautettaisiin tuotannon tasapaino ja valvottaisiin tuotantoa siten, että hinnat pysyisivät vakaalla tasolla, ja ottanut tämän järjestelmän käyttöön. Näin ollen sillä, että markkinatilanne ja kartellin hyvä toiminta johtivat siihen, ettei kantajan tarvinnut oman ilmoituksensa mukaan turvautua tuotantoseisokkeihin yhteisesti sovitulla perusteella, ei komission mukaan ole mitään vaikutusta kantajan vastuuseen eikä siihen, onko se osallistunut markkinaosuuksien ja määrien valvontaan tähdänneeseen kartelliin.

Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

1. Markkinaosuuksien jäädyttämiseen tähdänneen yhteistoiminnan ja tarjonnan valvontaan tähdänneen yhteistoiminnan olemassaolo

76 Kanneperusteen ensimmäisestä osasta on todettava, että päätöksen 1 artiklan sanamuodon mukaan tässä artiklassa tarkoitetut yritykset ovat rikkoneet perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohtaa siten, että ne ovat viiteajanjaksona osallistuneet sopimukseen ja yhdenmukaistettuun menettelytapaan, joiden mukaisesti yhteisön kartongintoimittajat "saavuttivat yhteisymmärryksen tärkeimpien tuottajien markkinaosuuksien pysyttämisestä vakiotasoilla, mutta siten, että niitä saatettiin joskus muuttaa" ja "toteuttivat — alkuvuodesta 1990 lähtien aina vain useammin — yhdenmukaistettuja toimenpiteitä toimitusten valvomiseksi yhteisön markkinoilla varmistaakseen edellä mainittujen yhdenmukaistettujen hinnankorotusten toteuttamisen".

77 Komission mukaan PWG:n kokouksiin osallistuneet ottivat viiteajanjaksona käyttöön nämä päätöksessä osastoon "määrien säätely" sisällytetyt salaisen yhteistyön kaksi muotoa. Päätöksen 37 perustelukappaleen kolmannesta kohdasta nimittäin ilmenee, että PWG:n varsinainen tehtävä — sellaisena kuin Stora sen ilmaisi — "oli erityisesti 'keskustella markkinoista, markkinaosuuksista, hinnoista sekä hinnankorotuksista ja kapasiteeteista ja harjoittaa niiden osalta yhteistoimintaa'".

78 PWG:n osuudesta markkinaosuuksia koskeneeseen salaiseen yhteistyöhön päätöksessä (37 perustelukappaleen viides kohta) todetaan seuraavaa: "Hinnankorotuksia koskeneiden toimenpiteiden yhteydessä PWG:ssä keskusteltiin perusteellisesti kansallisten ryhmittymien ja yksittäisten tuottajakonsernien markkinaosuuksista Länsi-Euroopassa. Tämä johti tiettyihin osallistujien välisiin 'järjestelyihin', jotka koskivat niiden markkinaosuuksia ja joilla pyrittiin välttämään sellainen tilanne, että hintoja koskeneet yhdenmukaistetut aloitteet olisivat menettäneet merkityksensä ylitarjonnan vuoksi. Suuret tuottajakonsernit itse asiassa sopivat pysyttä-

vänsä markkinaosuutensa tasolla, joka vastasi vuosittain ilmoitettuja myynti- ja tuotantolukuja, jotka Fides julkaisi lopullisina aina seuraavan vuoden maaliskuussa. Markkinaosuuksien kehitystä analysoitiin PWG:n joka kokouksessa Fidesin kuukausittaisten lukujen pohjalta, ja jos ilmeni huomattavia muutoksia, syylliseksi epäillyltä yritykseltä vaadittiin selitystä."

79 Päätöksen 52 perustelukappaleessa todetaan, että "PWG:ssä vuonna 1987 tehdyssä sopimuksessa määrättiin Länsi-Euroopan tärkeimpien tuottajien senhetkisten markkinaosuuksien 'jäädyttämisestä' sekä siitä, että uusia asiakkaita ei saanut yrittää hankkia eikä senhetkistä markkina-asemaa parantaa aggressiivisella hintapolitiikalla".

80 Päätöksen 56 perustelukappaleen ensimmäisessä kohdassa todetaan seuraavaa: "Tärkeimpien tuottajien perussopimusta markkinaosuuksiensa pysyttämisestä sovellettiin koko sen ajan, jota tämä päätös koskee." Päätöksen 57 perustelukappaleen mukaan "'[m]arkkinaosuuksien kehitystä' tarkasteltiin PWG:n joka kokouksessa väliaikaisten tilastojen pohjalta". Päätöksen 56 perustelukappaleen viimeisessä kohdassa todetaan vielä seuraavaa: "Markkinaosuuksia koskeviin keskusteluihin osallistuneet yritykset olivat PWG:n jäsenet eli Cascades, Finnboard, KNP (vuoteen 1988), [Mayr-Melnhof], MoDo, Sarrió, Stora-konserniin kuuluvat kaksi tuottajaa CBC ja Feldmühle sekä Weig (vuodesta 1988)."

81 On katsottava komission näyttäneen toteen oikein, että PWG:n kokouksiin osallistuneiden välillä oli markkinaosuuksia koskevaa salaista yhteistyötä.

82 Komission analyysi perustuu pääasiallisesti Storan ilmoituksiin (väitetiedoksiannon liitteet 39 ja 43), ja väitetiedoksiannon liite 73 tukee sitä.

83 Väitetiedoksiannon liitteessä 39 Stora toteaa seuraavaa: "PWG on kokoontunut vuodesta 1986 lähtien edistääkseen markkinoiden säätelyä. — — Muun (lainmukaisen) toimintansa ohella sen tarkoituksena oli keskustella markkinoista, markkinaosuuksista, hinnoista sekä hinnankorotuksista, kysynnästä ja kapasiteeteista ja harjoittaa näiden osalta yhteistoimintaa. Sen tehtävänä oli pääasiallisesti arvioida, mikä tarkalleen on tarjonta- ja kysyntätilanne markkinoilla ja mitä toimenpiteitä on toteutettava markkinoiden säätelemiseksi, sekä esittää tämä arvio President Conferencelle."

84 Nimenomaan markkinaosuuksia koskeneen salaisen yhteistyön osalta Stora toteaa, että "Euroopan yhteisön, EFTA:n sekä niiden muiden maiden, joihin PG Paperboardin jäsenet toimittavat kartonkia, kansallisten ryhmittymien saavuttamia markkinaosuuksia tarkasteltiin PWG:ssä" ja että PWG "keskusteli mahdollisuudesta pysyttää markkinaosuudet edellisen vuoden tasolla" (väitetiedoksiannon liite 39, 19 kohta). Stora toteaa myös (sama asiakirja, 6 kohta), että "[t]änä samana aikana keskusteltiin myös tuottajien markkinaosuuksista Euroopassa siten, että ensimmäisenä viiteajanjaksona käytettiin vuoden 1987 tasoja".

85 Komission 23.12.1991 päivätyssä kirjeessä esittämiin kysymyksiin 14.2.1992 lähettämässään vastauksessa (väitetiedoksiannon liite 43) Stora täsmentää vielä seuraavaa: "PWG:n jäsenten sopimukset markkinaosuuksien tasosta koskivat koko Eurooppaa. Sopimukset perustuivat edellisen vuoden kokonaismääriin, jotka yleensä olivat lopullisina käytettävissä seuraavan vuoden maaliskuussa" (1.1 kohta).

86 Tätä toteamusta vahvistaa samassa asiakirjassa oleva seuraava maininta: "— — keskustelut johtivat siihen, että PWG:n jäsenet tekivät yleensä kunkin vuoden maaliskuussa sopimuksen, jolla pyrittiin pysyttämään niiden markkinaosuudet edellisen vuoden tasolla" (1.4 kohta). Stora toteaa, että "[s]opimusten noudattamisen varmistamiseksi ei ollut toteutettu mitään toimenpiteitä" ja että PWG:n kokouksiin osallistuneet "tiesivät, että jos ne ryhtyvät poikkeuksellisiin toimenpiteisiin markkinoilla, joille muut toimittavat kartonkia, muut saattaisivat kostaa tämän toisilla markkinoilla" (sama kohta).

87 Stora toteaa vielä, että Saffa oli osallistunut markkinaosuuksia koskeneisiin keskusteluihin (1.2 kohta).

88 Väitetiedoksiannon liite 73 tukee Storan väitteitä markkinaosuuksia koskeneesta salaisesta yhteistyöstä. Tämä FS-Kartonilta löydetty asiakirja on 28.12.1988 päivätty markkinatilannetta koskeva luottamuksellinen muistio, jonka Mayr-Melnhof-konsernin myynnistä vastaava markkinointijohtaja Saksasta (Katzner) oli osoittanut Mayr-Melnhofin toimitusjohtajalle (Gröller) Itävaltaan.

89 Tämän asiakirjan, jota lainataan päätöksen 53—55 perustelukappaleessa, mukaan "toimitusjohtajaryhmän" (Präsidentenkreis) tiiviimpi yhteistyö, josta oli päätetty vuonna 1987, oli tehnyt joistakin "voittajia" ja toisista "häviäjiä". Muistion laatija luokittelee Mayr-Melnhofin häviäjiin useista syistä, erityisesti seuraavista:

"2) Sopimukseen päästiin ainoastaan 'rankaisemalla' meitä — meitä vaadittiin tekemään 'uhrauksia'.

3) Vuoden 1987 markkinaosuudet piti 'jäädyttää', aikaisemmat yhteydet säilyttää, eikä mitään uutta toimintaa tai laatua saanut edistää hinnoittelulla (tämän tulos nähdään tammikuussa 1989 — jos kaikki ovat rehellisiä)."

90 Näitä virkkeitä on tulkittava ottaen huomioon muistion laajempi asiayhteys.

91 Muistion laatija tuo tältä osin ikään kuin johdantona esiin Euroopan tasolla tapahtuvan tiiviimmän yhteistyön "toimitusjohtajaryhmässä". Mayr-Melnhof on tulkinnut tätä ilmaisua siten, että se tarkoittaa samalla yleisesti sekä PWG:tä että PC:tä, toisin sanoen siten, ettei se viittaa mihinkään yksittäiseen tilaisuuteen tai kokoukseen (väitetiedoksiannon liite 75, 2. a kohta); tätä tulkintaa ei ole syytä käsitellä tässä yhteydessä.

92 Seuraavaksi muistion laatija toteaa, että tämä yhteistyö on johtanut "hintakuriin", joka on tehnyt joistakin "voittajia" ja toisista "häviäjiä".

93 Vuoden 1987 tasolle jäädytettäviä markkinaosuuksia koskevaa toteamusta on siis tarkasteltava ottaen huomioon asiayhteys eli tämä kuri, josta "toimitusjohtajaryhmä" päätti.

94 Lisäksi se, että vuosi 1987 mainitaan viitevuotena, on yhdenmukaista Storan toisen ilmoituksen kanssa (väitetiedoksiannon liite 39; ks. edellä 84 kohta).

95 Siitä, mikä oli PWG:n osuus toimitusten valvontaa koskeneessa salaisessa yhteistyössä, jolle tunnusomaista oli koneiden seisokkiaikojen tarkastelu, päätöksessä todetaan, että PWG:llä oli ratkaiseva osuus seisokkien toteuttamisessa, koska vuodesta 1990 lähtien tuotantokapasiteetti kasvoi ja kysyntä väheni; päätöksessä todetaan seuraavaa: "— — vuoden 1990 alussa tärkeimmät tuottajat — — katsoivat hyödylliseksi sopia PWG:ssä siitä, että seisokit ovat tarpeen. Suuret tuottajat tajusivat, etteivät ne voineet kasvattaa kysyntää laskemalla hintoja ja että tuotannon jatkaminen täydellä kapasiteetilla vain johtaisi hintojen laskuun. Se, kuinka pitkät seisokit olivat tarpeen tarjonnan ja kysynnän tasapainon palauttamiseksi, voitiin teoriassa laskea kapasiteettiraporttien perusteella — — " (päätöksen 70 perustelukappale).

96 Päätöksessä todetaan lisäksi seuraavaa: "PWG ei kuitenkaan muodollisesti määrännyt kullekin tuottajalle seisokkiaikaa. Storan mukaan sellaisen koneiden seisokkiaikoja koskevan koordinoidun suunnitelman laatimisessa, joka olisi kattanut kaikki tuottajat, ilmeni käytännön vaikeuksia. Stora toteaa, että tämän vuoksi käytössä oli vain 'löyhä kannustusjärjestelmä'" (päätöksen 71 perustelukappale).

97 On katsottava, että komissio on riittävästi näyttänyt toteen PWG:n kokouksiin osallistuneiden välillä olleen tuotantoseisokkeja koskenutta salaista yhteistyötä.

98 Komission esittämät asiakirjat tukevat sen analyysiä.

99 Stora on toisessa ilmoituksessaan (väitetiedoksiannon liite 39, 24 kohta) todennut seuraavaa: "Sillä, että PWG päätti alkaa noudattaa hinta ennen määrää -politiikkaa, ja sillä, että yhdenmukaisten hintojen järjestelmä otettiin vähittäin käyttöön vuodesta 1988 alkaen, PWG:n jäsenet myönsivät, että seisokit olivat välttämättömiä näiden hintojen säilyttämiseksi kysynnän kasvun heikentyessä. Tuottajat eivät olisi ilman seisokkeja pystyneet säilyttämään sovittuja hintatasoja ylikapasiteetin kasvaessa."

100 Ilmoituksensa seuraavassa kohdassa Stora toteaa seuraavaa: "Kartonkiteollisuus pystyi vuosina 1988 ja 1989 toimimaan käytännöllisesti katsoen täydellä kapasiteetilla. Muut kuin tavanomaiset kunnossapito- ja lomaseisokit osoittautuivat välttämättömiksi vasta vuodesta 1990 alkaen. — — Tilausten vähentyessä oli lopulta turvauduttava seisokkeihin hinta ennen määrää -politiikan säilyttämiseksi. Kultakin tuottajalta (tuotannon ja kulutuksen tasapainon varmistamiseksi) edellytetty seisokkiaika voitiin laskea kapasiteettiraporttien perusteella. PWG ei muodollisesti määrännyt noudatettavia seisonta-aikoja, vaikka olemassa olikin löyhä kannustusjärjestelmä — — ."

101 Väitetiedoksiannon liitteen 73 osalta on todettava, että ne syyt, joiden perusteella kyseisen muistion laatija tuolloin piti Mayr-Melnhofia "häviäjänä", ovat tärkeitä todisteita PWG:n kokouksiin osallistuneiden välisestä seisokkeja koskeneesta salaisesta yhteistyöstä.

102 Muistion laatija nimittäin toteaa seuraavaa:

"4) Tällä kohtaa asianosaisten käsitykset siitä, mihin tavoitteeseen on pyrittävä, alkavat poiketa toisistaan.

— —

c) Koko myyntihenkilöstö ja Euroopan myyntiedustajat on vapautettu määräbudjeteistaan, ja on noudatettu ankaraa, lähestulkoon poikkeuksetonta hintapolitiikkaa (työntekijämme eivät ole aina ymmärtäneet muuttunutta asennettamme markkinoihin — aikaisemmin vaadittiin pelkästään määriä ja nyt ainoastaan hintakuria silläkin uhalla, että koneet joudutaan seisauttamaan)."

103 Mayr-Melnhof väittää (väitetiedoksiannon liite 75), että edellä lainattu kappale koskee ainoastaan yrityksen sisäistä tilannetta. Kun tätä otetta analysoidaan ottaen huomioon muistio yleisemmin, osoittautuu, että siinä on kyse "toimitusjohtajaryhmässä" päätetyn ankaran politiikan täytäntöönpanosta myyntihenkilöstön tasolla. Tämän asiakirjan on tulkittava osoittavan, että vuoden 1987 sopimukseen osallistuneet, toisin sanoen ainakin PWG:n kokouksiin osallistuneet, kiistattomasti ovat arvioineet sitä, mikä vaikutus heidän hyväksymällään politiikalla on siinä tapauksessa, että sitä noudatetaan ankarasti.

104 Renan 6.9.1990 päivätyt muistiinpanot (väitetiedoksiannon liite 118) vahvistavat erityisesti sen, että tuottajat ovat hinnankorotuksia valmisteltaessa keskustelleet seisokeista; näissä muistiinpanoissa mainitaan hinnankorotusten määrät useiden maiden osalta, tulevien korotusilmoitusten päivämäärät sekä useiden tuottajien tilauskantojen suuruus työpäivinä.

105 Asiakirjan laatija toteaa tiettyjen valmistajien ennakoivan seisokkeja, mikä on ilmaistu esimerkiksi seuraavalla tavalla:

"Kopparfors 5—15 days
5/9 will stop for five days".

106 Edellä olevan perusteella on katsottava, että komissio on oikeudellisesti riittävällä tavalla näyttänyt toteen, että PWG:n kokouksiin osallistuneiden välillä on ollut markkinaosuuksia koskenutta salaista yhteistyötä ja että näiden samojen yritysten välillä on ollut seisokkeja koskenutta salaista yhteistyötä. Koska Sarrión osallistumista PWG:n kokouksiin ei ole kiistetty ja koska tämä yritys on nimenomaisesti mainittu tärkeimmissä langettavissa todisteissa (Storan ilmoitukset ja väitetiedoksiannon liite 73), komissio on aiheellisesti katsonut kantajan olevan vastuussa osallistumisesta näihin kahteen salaisen yhteistyön muotoon.

107 Kantajan Storan ilmoituksia ja väitetiedoksiannon liitettä 73 vastaan esittämä vastaväite, jolla pyritään kiistämään näiden asiakirjojen todistusarvo, ei heikennä tätä toteamusta.

108 Ensinnäkin Storan komissiolle osoittamien ilmoituksien on todettava olevan kiistämättömästi peräisin sellaiselta yritykseltä, jonka on katsottu osallistuneen

väitettyyn kilpailusääntöjen rikkomiseen, ja sisältävän yksityiskohtaisen kuvauksen PG Paperboardin toimielimissä käytyjen keskustelujen luonteesta, PG Paperboardiin kuuluneiden yritysten tavoitteesta sekä kyseisten yritysten osallistumisesta sen eri toimielinten kokouksiin. Koska muut aineistoon sisältyvät asiakirjat tukevat tätä keskeistä todistetta, se tukee komission väitteitä asiassa merkityksellisellä tavalla.

109 Väitetiedoksiannon liitteestä 73 on todettava, että kantaja katsoo sen todistavan ainoastaan hintoja koskeneesta yhteistoiminnasta, koska siinä mainittuja muutoksia myynnissä pidetään yksinkertaisesti vain seurauksena hintapolitiikasta. Kantaja vetoaa tältä osin siihen, miten Mayr-Melnhof on tulkinnut tätä asiakirjaa (väitetiedoksiannon liite 75).

110 Tämä kantajan analyysi ei kuitenkaan kestä asiakirjan asiayhteyteen perustuvaa tulkintaa, eikä siitä, miten Mayr-Melnhof on asiakirjaa tulkinnut, ole apua.

111 Väitetiedoksiannon liitteen 75 mukaan liite 73 nimittäin "on FS-Kartonin myyntijohtajan konsernin johdolle tilanteesta laatima yleisesitys, joka on pelkkä yritys perustella konsernin johdolle yrityksen liikevaihdon kasvun pysähtymistä vetoamalla pääasiallisesti uuteen politiikkaan, joka on pakottanut tytäryhtiön noudattamaan ehdotonta hintakuria liikevaihdon menettämisen hinnalla". Mayr-Melnhof toteaa lisäksi seuraavaa: "'Markkinaosuuksien jäädyttäminen' tarkoitti, että korkeamman hintatason saavuttaminen Mayr-Melnhof-konsernissa edellytti sitä, ettei pitänyt yrittää kasvattaa markkinaosuutta myymällä lisämääriä uusille asiakkaille tai uusia tuotelajeja kannattamattomaan hintaan. Tavoitteena oli päinvastoin olemassa olevan asiakaskunnan säilyttäminen hinnankorotuksista huolimatta."

112 Nämä yleisluontoiset huomautukset eivät kuitenkaan sovi yhteen alussa olevan viittauksen kanssa, jossa on mainittu "toimitusjohtajaryhmä", ja koko asiakirja on ymmärrettävä tämän viittauksen valossa.

113 Koska liitteessä 73 olevat maininnat markkinaosuuksien "jäädyttämisestä" ja tarjonnan säätelystä vastaavat Storan ilmoituksissa olevia mainintoja, komissio on aiheellisesti katsonut, että nämä asiakirjat yhdessä luettuina todistavat sellaisesta tahtojen yhtymisestä, joka on enemmän kuin pelkkiä hintoja koskevaa yhteistoimintaa.

114 Koska komissio on näyttänyt toteen nämä kaksi salaisen yhteistyön muotoa, ei ole tarpeen tarkastella kantajan väitetiedoksiannon liitteestä 102 esittämää vastaväitettä.

2. Kantajan tosiasiallinen toiminta

115 Kanneperusteen toista ja kolmatta osaa, joiden mukaan yritysten tosiasiallinen toiminta ei vastaa komission väitteitä salaisen yhteistyön kahden kiistetyn muodon olemassaolosta, ei myöskään voida hyväksyä.

116 Ensinnäkään sitä, että PWG:n jäsenet ovat olleet salaisessa yhteistyössä "hinta ennen määrää -politiikan" kahden osatekijän osalta, ei pidä sekoittaa salaisessa yhteistyössä sovitun toteuttamiseen. Komission esittämillä todisteilla on nimittäin sellainen todistusarvo, että tiedot kantajan tosiasiallisesta toiminnasta markkinoilla eivät heikennä niiden komission päätelmien luotettavuutta, jotka koskevat nimenomaan sitä, että näiden riidanalaisen politiikan kahden osatekijän osalta on harjoitettu salaista yhteistyötä. Kantajan väitteillä voisi osoittaa enintään, ettei sen toiminta noudattanut sitä, mitä PWG:ssä kokoontuneiden yritysten kesken oli sovittu.

117 Toiseksi on todettava, että kantajan esittämät tiedot eivät osoita komission päätelmiä vääriksi. On korostettava, että komissio myöntää nimenomaisesti, että markkinaosuuksia koskeneeseen salaiseen yhteistyöhön ei liittynyt "mitään virallista seuraamus- tai kompensaatiomekanismia, jolla olisi vahvistettu markkinaosuuksia koskevaa sopimusta", ja että tiettyjen suurten tuottajien markkinaosuudet kasvoivat jonkin verran vuosi vuodelta (ks. erityisesti päätöksen 59 ja 60 perustelukappale). Lisäksi komissio myöntää, että koska kartonkiteollisuus oli toiminut täydellä kapasiteetilla vuoden 1990 alkuun saakka, seisokkeja ei tuohon mennessä ollut tarvittu käytännöllisesti katsoen lainkaan (päätöksen 70 perustelukappale).

118 Kolmanneksi on todettava, että vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan se, että yritys ei mukaudu siihen, mitä kokouksissa, joilla on selvästi kilpailunvastainen tarkoitus, on sovittu, ei estä sitä, etteikö yritys olisi täysin vastuussa osallistumisestaan kartelliin, jos se ei ole julkisesti sanoutunut irti siitä, mitä kokouksissa on sovittu (ks. esim. asia T-141/89, Tréfileurope v. komissio, tuomio 6.4.1995, Kok. 1995, s. II-791, 85 kohta). Vaikka kantajan markkinakäyttäytyminen ei olisikaan ollut sovitun mukaista, se ei siis mitenkään vaikuta sen vastuuseen perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan rikkomisesta.

Kanneperuste, joka koskee komission virhettä hintoja koskeneen yhteistoiminnan keston osalta

Asianosaisten väitteet ja niiden perustelut

119 Kantaja väittää, että ilmoitettuja hintoja koskenutta yhteistoimintaa ei ainakaan kantajan osalta ollut kuin vasta vuodesta 1988 alkaen. Yhdistyneessä kuningaskunnassa tammikuussa 1987 toteutettu hinnankorotus oli vain tuottajien luonnollinen reaktio Ison-Britannian valuutan heikkouteen suhteessa Euroopan muihin valuuttoihin, ja tämän korotuksen yhdenmukaisuus johtui markkinoiden läpinäkyvyydestä. Kantajan mukaan taloudellisia toimijoita ei ole kielletty sopeuttamasta

toimintaansa kilpailijoiden todettuun tai oletettuun toimintaan (em. yhdistetyt asiat Suiker Unie ym. v. komissio). Sen enempää väitetiedoksiannon liitteet 44 ja 61 kuin asiakirja A-17-2 eivät kantajan mukaan todista yritysten välisestä hintoja koskeneesta yhteistoiminnasta. Nämä asiakirjat eivät missään tapauksessa koske kantajaa.

120 Kantajan mukaan komissio on ollut väärässä katsoessaan hintoja koskeneen yhteistoiminnan päättyneen huhtikuussa 1991, koska viimeinen yhdenmukaistettu hinnankorotus tehtiin syys-lokakuussa 1990.

121 Komissio muistuttaa kantajan osallistuneen PWG:n ja JMC:n kokouksiin näiden toimielinten perustamisesta alkaen ja olleen niissä jäsenenä vielä vuonna 1991. Komissio korostaa, että vaikka erään asiassa osallisen yrityksen tiloista löytyneet asiakirjat todistavat, että vuoden 1987 loppupuolella tehtiin sopimus liitännäisistä asioista eli määrien säätelystä ja hintakurista (päätöksen 53 perustelukappale), tämä ei osoita vääräksi sitä väittämää, että kyseiset tuottajat olivat ennen tätä ajanjaksoa pitäneet useita salaisia kokouksia keskustellakseen kilpailun poistamiseen tähdänneestä suunnitelmasta (ks. erityisesti päätöksen 161 perustelukappale). Väitetiedoksiannon liitteet 35 ja 43 vahvistavat tämän väitteen paikkansapitävyyden. Komissio toteaa lisäksi, että tuottajien vuodesta 1987 alkaen toteuttamat hinnankorotukset osoittavat, että komission kilpailusääntöjen rikkomisen kestosta tekemät päätelmät ovat oikeita.

Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

122 Päätöksen 1 artiklan mukaan kantaja on rikkonut perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohtaa siten, että se on vuoden 1986 puolivälistä ainakin vuoden 1991 huhtikuuhun osallistunut sopimukseen ja yhdenmukaistettuun menettelytapaan, joiden mukaisesti yhteisön kartongintoimittajat muun muassa sopivat kartongin hinnankorotuksista ja suunnittelivat ja toteuttivat samanaikaisia ja yhdenmukaisia hinnankorotuksia kaikkialla yhteisössä. Päätöksen 74 perustelukappaleessa täsmennetään, että ensimmäinen yhdenmukaistettu hinta-aloite, johon kantaja osallistui (päätök-

sen liite A), toteutettiin Yhdistyneessä kuningaskunnassa vuoden 1986 lopulla, "[k]un PG Paperboardin uutta mekanismia vielä oltiin muodostamassa".

123 Päätöksen 161 perustelukappaleen toisessa kohdassa sitä paitsi todetaan, että useimmat niistä yrityksistä, joille päätös on osoitettu, ovat osallistuneet rikkomiseen kesäkuusta 1986 lähtien, jolloin "PWG perustettiin ja jolloin tuottajien salainen yhteistyö tiivistyi ja alkoi tulla tehokkaammaksi".

124 Tukeakseen hintoja koskeneen yhteistoiminnan alkamisajankohdan osalta esittämäänsä vastaväitettä kantaja kiistää väitetiedoksiannon liitteiden 61 ja 44 sekä asiakirjan A-17-2 todistusarvon.

125 Väitetiedoksiannon liite 61 on Mayr-Melnhofin Yhdistyneen kuningaskunnan myyntiasiamieheltä löydetty muistio. Komissio katsoo sen olevan "'President Conferencessa' laadittu sisäinen muistio, [joka] vahvistaa oikeaksi Storan tunnustuksen, jonka mukaan 'President Conferencessa' tosiasiassa keskusteltiin yhteisestä salaisesta hintojenvahvistamispolitiikasta" (päätöksen 41 perustelukappaleen kolmas kohta ja 75 perustelukappaleen toinen kohta).

126 Tämä asiakirja, joka koskee Wienissä 12. ja 13.12.1986 pidettyä kokousta, sisältää seuraavan tiedon:

"Hintapolitiikka Yhdistyneessä kuningaskunnassa

Weigin edustaja oli läsnä äskettäin pidetyssä Fidesin kokouksessa, jossa hän ilmoitti Weigin pitävän 9:ää prosenttia liian suurena korotuksena Yhdistyneessä

kuningaskunnassa ja tyytyvän 7 prosenttiin!! Tämä on suuri pettymys, koska se on 'neuvottelutaso' kaikille muille. Yhdistyneen kuningaskunnan hintapolitiikka uskotaan RHU:lle [Mayr-Melnhofin] tuella, vaikka se merkitseekin *tilapäistä* määrien pienennystä sillä aikaa, kun yritämme (ja meidän nähdään yrittävän) saavuttaa 9 prosentin tavoitteen. [Mayr-Melnhof/FS] harjoittaa Yhdistyneessä kuningaskunnassa kasvupolitiikkaa, mutta tuottojen pienentyminen on huolestuttavaa, ja meidän on taisteltava saadaksemme hinnoittelun jälleen valvontaamme. [Mayr-Melnhof] myöntää, ettei siitä ole mitään apua, että heidän tiedetään lisänneen volyymiään Saksassa 6 000 tonnia!"

127 Fidesin kokous, johon kappaleen alussa viitataan, on Mayr-Melnhofin mukaan (vastaus tietojensaantisaantipyyntöön, väitetiedoksiannon liite 62) todennäköisesti 10.11.1986 pidetty PC:n kokous.

128 On todettava, että tämä tarkasteltavana oleva asiakirja todistaa, että Weig on reagoinut ja samalla ilmaissut, mikä on sen tuleva hintapolitiikka Yhdistyneessä kuningaskunnassa suhteessa hinnankorotuksen alkuperäiseen tasoon.

129 Asiakirjan ei kuitenkaan voida katsoa todistavan, että Weig olisi reagoinut johonkin sellaiseen määrättyyn hinnankorotuksen tasoon, josta yritykset olisivat sopineet jossakin ennen 10.11.1986 pidetyssä PG Paperboardin kokouksessa.

130 Komissio ei vetoa tältä osin mihinkään muuhun todisteeseen. Se, että Weig viittaa "9 prosentin" hinnankorotukseen, voi sitä paitsi selittyä sillä, että Thames Board Ltd oli ilmoittanut 5.11.1986 hinnankorotuksesta Yhdistyneessä kuningaskunnassa (liite A-12-1). Tämä ilmoitus julkistettiin hyvin nopeasti, kuten eräästä lehtileikkeestä ilmenee (liite A-12-3). Komissio ei ole esittänyt mitään muuta asiakirjaa, jota voitaisiin pitää suorana todisteena siitä, että PC:n kokouksissa olisi keskusteltu hinnankorotuksista. Tässä tilanteessa ei voida pitää poissuljettuna, että Weigin

lausumat, sellaisina kuin niitä on selostettu väitetiedoksiannon liitteessä 61, on esitetty 10.11.1986 pidetyn PC:n kokouksen ulkopuolella, kuten Weig on toistuvasti väittänyt suullisessa käsittelyssä.

131 Feldmühle (UK) Ltd:n 7.11.1986 pidetyn hallituksen kokouksen pöytäkirja (liite A-17-2), johon komissio on päätöksessä viitannut (74 perustelukappaleen kolmas kohta), sitä paitsi ainoastaan vahvistaa, että tämä Feldmühlen englantilainen tytäryhtiö tiesi Thames Board Ltd:n noin 9 prosentin suuruisesta hinnankorotuksesta jo ennen 10.11.1986; pöytäkirjassa todetaan seuraavaa: "TBM and the Fins have announced price increases of approximately 9 % to be effective from February 1987 and it would appear that most other mills will be looking for the same sort of increase" [TBM ja suomalaiset ovat ilmoittaneet helmikuussa 1987 voimaan tulevista noin 9 prosentin suuruisista hinnankorotuksista, ja näyttää siltä, että useimmat muutkin tehtaat suunnittelevat samansuuruista korotusta] (liite A-17-2, jota komissio on lainannut päätöksen 74 perustelukappaleessa).

132 Komissio on pitänyt väitetiedoksiannon liitettä 44 eli Feldmühlen erään työntekijän kalenterin sivuilla 15.—17.1.1987 olevia käsinkirjoitettuja muistiinpanoja "lisätodiste[ena] yhteistoiminnasta" (päätöksen 75 perustelukappaleen kolmas kohta).

133 Näillä muistiinpanoilla ei kuitenkaan ole vastaajan niille antamaa todistusvoimaa. Ei tiedetä, minkä kokouksen pöytäkirja on kyseessä, joten ei voida sulkea pois sitä mahdollisuutta, että kyse on Feldmühlen sisäisestä kokouksesta. Koska muistiinpanot sitä paitsi todennäköisesti ovat peräisin tammikuun 1987 puolivälistä, ne eivät todista, että hinnankorotuksen toteuttaminen "TBM mukaan lukien" olisi johtunut yhteistoiminnasta, koska tämä maininta voi olla vain pelkkä toteamus.

134 Tietyt muistiinpanoihin sisältyvät tiedot ovat pikemminkin omiaan kumoamaan komission väitteen, jonka mukaan muistiinpanot vahvistaisivat, että Yhdistynyttä kuningaskuntaa koskeneessa hinnankorotuspäätöksessä tehtiin salaista yhteistyötä.

Etenkään niiden toteamusten, joiden mukaan Feldmühlen johtaja ilmoittaa olevansa "skeptinen" Kopparforsin suhteen ja pitävänsä Mayr-Melnhofia "vastuuttomana" (ohne Verantwortung), ei voida katsoa tukevan komission väittämää. Tämä pitää paikkansa myös seuraavan maininnan osalta: "Finnboard: Preisautonomie auch f. Tako" [Finnboard: hinta-autonomia myös Takolle].

135 Edellä olevasta seuraa, ettei komissio ole näyttänyt toteen, että yritykset olisivat sopineet korottavansa hintoja Yhdistyneessä kuningaskunnassa tammikuussa 1987, eikä etenkään, että kantaja olisi osallistunut keskusteluihin, joilla oli tällainen tarkoitus.

136 Koska kantaja on yritys, joka on — kuten se on itsekin myöntänyt — osallistunut PWG:n kokouksiin siitä alkaen, kun tämä PG Paperboardin toimielin perustettiin vuoden 1986 puolivälin paikkeilla, sen on kuitenkin katsottava olevan vastuussa hintoja koskeneesta salaisesta yhteistyöstä tuosta ajankohdasta alkaen.

137 Eräät yritykset, joihin myös kantaja kuului, nimittäin perustivat PWG:n pääasiallisesti kilpailunvastaisessa tarkoituksessa. Kuten Stora on todennut (väitetiedoksiannon liite 39, 8 kohta), PWG "on kokoontunut vuodesta 1986 lähtien edistääkseen markkinoiden säätelyä", ja sen tarkoituksena oli erityisesti "keskustella markkinoista, markkinaosuuksista, hinnoista sekä hinnankorotuksista ja kapasiteeteista ja harjoittaa näiden osalta yhteistoimintaa" (väitetiedoksiannon liite 35, 5 kohdan iii alakohta).

138 Tässä toimielimessä kokoontuneiden yritysten osuutta markkinaosuuksia ja seisokkeja koskeneeseen salaiseen yhteistyöhön on selvitetty edellisen kanneperusteen yhteydessä (ks. edellä 78—106 kohta). Tässä toimielimessä kokoontuneet yritykset ovat keskustelleet myös hintoja koskeneista aloitteista. Storan mukaan (väitetiedoksiannon liite 39, 10 kohta) "vuodesta 1987 alkaen PWG:ssä päästiin sopimukseen ja tehtiin yleisiä päätöksiä siitä, milloin — — ja minkä suuruisina tuottajien oli toteutettava hinnankorotukset".

139 Suostuminen sellaisen toimielimen perustamiseen ja sen kokouksiin osallistumiseen, jonka kilpailunvastaisen — erityisesti tulevia hinnankorotuksia koskevista keskusteluista muodostuvan — tarkoituksen toimielimen perustamiseen osallistuneet yritykset tiesivät ja hyväksyivät, on riittävä peruste siihen, että kantajan voidaan katsoa olevan vastuussa hintoja koskeneesta salaisesta yhteistyöstä vuoden 1986 puolivälistä alkaen, josta lähtien kantaja on myöntänyt osallistuneensa PWG:n toimintaan.

140 Hintoja koskeneen yhteistoiminnan päättymisajankohdasta on todettava, että komissio on aiheellisesti katsonut yhteistoiminnan päättyneen huhtikuussa 1991, jolloin komission virkamiehet tekivät asetuksen N:o 17 14 artiklan mukaisesti tarkastuksia useiden yritysten tiloissa. Viimeistä yhdenmukaistettua hinnankorotusta, josta kantaja ilmoitti lokakuussa 1990, sovellettiin tammikuusta 1991, ja yritysten kesken sovittu listahintojen taso oli voimassa vielä huhtikuussa 1991.

141 Tämän vuoksi kanneperuste on hylättävä.

Kanneperuste, joka koskee komission virhettä markkinaosuuksien jäädyttämiseen ja tarjonnan valvontaan tähdänneen kartellin keston osalta

Asianosaisten väitteet ja niiden perustelut

142 Kantaja väittää, että vaikka markkinaosuuksien jäädyttämiseen ja tarjonnan valvontaan tähdänneen kartellin olemassaolo katsottaisiin toteen näytetyksi, komissio on arvioinut sen keston virheellisesti, koska kantajan esiin tuomat todisteet osoittavat, ettei ennen vuoden 1988 loppua ollut mitään kartellia. Kantaja on vastauskirjelmässään todennut lisäksi, että väitetiedoksiannon liite 102 eli 3.10.1988 pidettyä NPI:n kokousta koskevat Renan muistiinpanot osoittavat, ettei muistiinpanojen tekemis-

ajankohtana ollut tällaista kartellia, koska muistiinpanojen tekijä ainoastaan viittaa mahdollisuuteen tutkia tarjonnan säätelyä, jos hintojen osalta ilmenee ongelmia.

143 Komissio viittaa niihin väitteisiin ja perusteluihin, jotka se on esittänyt sen kanneperusteen yhteydessä, joka koski hintoja koskeneen yhteistoiminnan keston osalta tehtyä virhettä (ks. edellä 121 kohta).

Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

144 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on jo todennut (ks. edellä 78—106 kohta), että komissio on näyttänyt toteen, että PWG:ssä kokoontuneet yritykset ovat osallistuneet yhtäältä markkinaosuuksia koskeneeseen salaiseen yhteistyöhön ja toisaalta seisokkeja koskeneeseen salaiseen yhteistyöhön.

145 Päätöksestä ilmenee, että PWG:n kokouksiin osallistuneet alkoivat loppuvuodesta 1987 lähtien keskustella erikseen markkinaosuuksien "jäädyttämisestä" ja seisokeista varmistaakseen vuodesta 1988 lähtien tehtävien hinta-aloitteiden onnistumisen (ks. erityisesti 51—60 perustelukappale). Tältä osin päätöksessä todetaan seuraavaa: "Kaikki PWG:n jäsenet olivat huolissaan siitä, ettei myyntimäärien merkittävällä kasvulla saanut tehdä tyhjäksi 'uudelleen lanseerattuja' hinta-aloitteita. Stora kutsuu tätä 'hinta ennen määrää' -politiikaksi" (51 perustelukappaleen ensimmäinen kohta). Komissio on lisäksi todennut, että "hinta ennen määrää -politiikkaa", joka oli tunnusomaista PG Paperboardin toiminnassa vuoden 1987 lopusta vuoden 1991 huhtikuuhun, leimasi erityisesti "tärkeimpien tuottajien markkinaosuuksien 'jäädyttäminen' aluksi sen perusteella, mikä markkina-asema niillä oli ollut vuonna 1987", ja "tärkeimpien tuottajien 'tuotantoseisokkien' yhteensovittaminen hinnanalennusten sijasta (pääasiallisesti vuodesta 1990 lähtien)" (130 perustelukappaleen toinen kohta).

146 Nämä komission väitteet perustuvat pääasiallisesti väitetiedoksiannon liitteisiin 39 ja 73.

147 Väitetiedoksiannon liitteenä 39 olevassa asiakirjassa (5 kohta) Stora täsmentää seuraavaa: "Vuoden 1987 hinta-aloitteeseen liittyi tarve säilyttää tuotanto ja kulutus suurin piirtein tasapainossa (hinta ennen määrää -politiikka)."

148 Markkinaosuuksia koskeneen salaisen yhteistyön alkamisajankohdan osalta väitetiedoksiannon liitteestä 73 (ks. edellä 89 kohta) ilmenee, että "toimitusjohtajaryhmä" (Präsidentenkreis) oli päättänyt tiivistää yhteistyötä loka- tai marraskuusta 1987 alkaen. Tämä yhteistyö merkitsi markkinaosuuksia koskevaa salaista yhteistyötä tuosta ajankohdasta alkaen.

149 Seisokkeja koskeneen salaisen yhteistyön alkamisajankohdasta Stora toteaa seuraavaa: "Sillä, että PWG päätti alkaa noudattaa hinta ennen määrää -politiikkaa, ja sillä, että yhdenmukaisten hintojen järjestelmä otettiin vähittäin käyttöön vuodesta 1988 alkaen, PWG:n jäsenet myönsivät, että seisokit olivat välttämättömiä näiden hintojen säilyttämiseksi kysynnän kasvun heikentyessä. Tuottajat eivät olisi ilman seisokkeja pystyneet säilyttämään sovittuja hintatasoja ylikapasiteetin kasvaessa" (liite 39, 24 kohta).

150 Stora toteaa lisäksi seuraavaa: "Kartonkiteollisuus pystyi vuosina 1988 ja 1989 toimimaan käytännöllisesti katsoen täydellä kapasiteetilla. Muut kuin tavanomaiset kunnossapito- ja lomaseisokit osoittautuivat välttämättömiksi vasta vuodesta 1990 alkaen. —— Tilausten vähentyessä oli lopulta turvauduttava seisokkeihin hinta ennen määrää -politiikan säilyttämiseksi" (liite 39, 25 kohta).

151 Kun nämä todisteet otetaan huomioon, komission on katsottava näyttäneen toteen, että PWG:n kokouksiin osallistuneet yritykset päättivät loppuvuonna 1987 niin sanotusta "hinta ennen määrää -politiikasta" ja että yhtä tämän politiikan osatekijää eli markkinaosuuksia koskenutta salaista yhteistyötä alettiin harjoittaa heti, kun taas seisokkeja koskenutta salaista yhteistyötä ei tarvinnut alkaa tosiasiallisesti harjoittaa kuin vasta vuodesta 1990 lähtien.

152 Edellä olevasta seuraa, että kanneperuste on hylättävä perusteettomana.

Kanneperuste, jonka mukaan komissio on arvioinut virheellisesti Fidesin tietojenvaihtojärjestelmää

153 Kantaja on vastauskirjelmässään väittänyt, ettei Fidesin tietojenvaihtojärjestelmä voinut edistää salaista toimintaa, joten se ei siis ollut yhteensoveltumaton perustamissopimuksen 85 artiklan kanssa. Kantajan mukaan tämän asian tosiseikat poikkeavat huomattavasti tosiseikoista siinä asiassa, jonka johdosta komissio antoi 2.12.1986 perustamissopimuksen 85 artiklan soveltamista koskevan päätöksen 87/1/ETY (IV/31.128 — Rasvahapot; EYVL 1987, L 3, s. 17), johon komissio on viitannut päätöksen 134 perustelukappaleessa.

154 Komissio on vastaajan vastauksessaan tuonut esille ne syyt, joiden vuoksi se on viitannut edellä mainittuun Rasvahapot-päätökseen. Komissio väittää, että tietojenvaihtojärjestelmällä on nyt käsiteltävänä olevassa asiassa ollut ainakin se vaikutus, että se on helpottanut kartellia.

155 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin toteaa, että työjärjestyksen 48 artiklan 2 kohdan ensimmäisen alakohdan mukaan asian käsittelyn kuluessa ei saa vedota uuteen perusteeseen, ellei se perustu kirjallisen käsittelyn aikana esille tulleisiin tosiseikkoihin tai oikeudellisiin seikkoihin.

156 Kantaja on vasta omassa vastauksessaan vedonnut kanneperusteeseen, jonka mukaan komissio on arvioinut Fidesin tietojenvaihtojärjestelmää virheellisesti, eikä tämä kanneperuste perustu kirjallisen käsittelyn aikana esille tulleisiin tosiseikkoihin tai oikeudellisiin seikkoihin.

157 Tätä kanneperustetta ei siis voida ottaa tutkittavaksi.

Kanneperuste, jonka mukaan komissio on tehnyt virheen katsoessaan, että kyseessä on yksi ja jakamaton kilpailusääntöjen rikkominen ja että Sarrió on vastuussa kaikesta rikkomisesta

Asianosaisten väitteet ja niiden perustelut

158 Kantaja riitauttaa komission käsityksen siltä osin kuin komissio on katsonut yhtäältä, että kyse on yhdestä kilpailusääntöjen rikkomisesta, ja toisaalta, että kantajalla on täysi vastuu siitä.

159 Kantaja toteaa ensinnäkin, että komissio on perustanut kantansa pääasiallisesti "syyllisyysolettamaan", siltä osin kuin sillä ei ole ollut suoria todisteita täydellisestä kartellista. Komissiolla on kuitenkin velvollisuus näyttää toteen, onko kantaja osallistunut kilpailusääntöjen rikkomisen kaikkiin osatekijöihin, ja jos on, missä määrin. Kun on kyse yhteisön kilpailuoikeuden rikkomisesta, on noudatettava periaatetta, jonka mukaan vastuu on ehdottomasti yksilöllistä, koska ajatus kollektiivisesta vastuusta on ristiriidassa erityisesti sen kanssa, että tällaisista rikkomisista määrättävät seuraamukset ovat rangaistuksenomaisia. Kantajan mukaan komissio on näin ollen ollut väärässä väittäessään, ettei ole välttämätöntä näyttää toteen, että kantaja on aktiivisesti osallistunut rikkomisen kaikkiin osatekijöihin. Kantajan mukaan on sitä vastoin välttämätöntä sekä määrittää tapahtuneen kilpailusääntöjen rikkomisen täsmällinen luonne että todentaa, miten kukin yritys erikseen on mah-

dollisesti osallistunut kilpailusääntöjen rikkomiseen, jotta yksilöllinen vastuu ja siten myös asianmukainen yksilöllinen seuraamus voitaisiin määrittää oikein.

160 Toiseksi kantaja väittää, että myös se, että yrityksen yksilöllinen vastuu kilpailusääntöjen rikkomisesta syntyisi jo sillä perusteella, että se kuuluu yhteenliittymään, jonka toiminta kuitenkin oli ainakin osittain lainmukaista, on myös vastoin yhteisön oikeuden perusperiaatteita, erityisesti todistustaakkaa koskevaa periaatetta.

161 Kolmanneksi kantaja väittää, ettei komissio ole ottanut asianmukaisesti huomioon kantajan erityisasemaa markkinoilla ja PG Paperboardissa. Kantaja toteaa erityisesti, että se pyysi vuonna 1986 oikeutta saada osallistua PG Paperboardin kokouksiin nimenomaan pystyäkseen paremmin vastaamaan kilpailijoidensa toimiin.

162 Komissio väittää näyttäneensä toteen, että kartelli oli olemassa ja että kantaja osallistui siihen aktiivisesti eräänä sen johtajista. Komissio katsoo perustaneensa analyysinsä tarkkoihin ja selvästi toteen näytettyihin tosiseikkoihin, joten kantajat väitteet "kollektiivisesta vastuusta" ja "syyllisyysolettamasta" ovat perusteettomia.

163 Komissio toteaa lisäksi, ettei se ole suinkaan katsonut kantajan vastuun perustuvan pelkästään sen jäsenyyteen PG Paperboardissa. Komissio on itse asiassa perustanut kantansa yhtäältä siihen, että kantaja on osallistunut aktiivisesti sellaisiin PG Paperboardin eri jaostoihin, joilla on ollut kilpailunvastainen tarkoitus, ja toisaalta siihen, että kantaja on toiminut siten, kuin näissä kokouksissa sovittiin.

Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

164 Aluksi on tähdennettävä, että komissio on todennut kantajan rikkoneen perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohtaa siten, että se on osallistunut vuoden 1986 puo-

livälistä ainakin vuoden 1991 huhtikuuhun sopimukseen ja yhdenmukaistettuun menettelytapaan, jotka alkoivat vuoden 1986 puolivälissä ja jotka muodostuivat useista erillisistä osatekijöistä.

165 Päätöksen 116 perustelukappaleen toisen kohdan mukaan "[k]ilpailusääntöjen rikkominen muodostuu pääasiallisesti siitä, että tuottajat ovat useiden vuosien ajan liittyneet yhteen sellaisen lainvastaisen yhteisen hankkeen muodossa, jolla tavoiteltiin yhteistä päämäärää". Tämä käsitys kilpailusääntöjen rikkomisesta on ilmaistu myös 128 perustelukappaleessa, jossa todetaan seuraavaa: "Olisi keinotekoista jakaa useaksi erilliseksi kilpailusääntöjen rikkomiseksi sitä, mikä selvästi oli vain yksi jatkuva yhteishanke, jolla oli yksi ja ainoa kokonaistavoite (ks. myös asia T-13/89, Imperial Chemical Industries v. komissio, tuomion 260 kohta)."

166 Vaikkei komissio päätöksessä nimenomaisesti olekaan käyttänyt "yhden rikkomisen" käsitettä, se on epäsuorasti viitannut siihen, minkä osoittaa viittaus ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen asiassa T-13/89, ICI vastaan komissio, 10.3.1992 antaman tuomion (Kok. 1992, s. II-1021) 260 kohtaan.

167 Lisäksi se, että komissio on toistuvasti käyttänyt sanaa "kartelli" kattamaan todetut eri kilpailunvastaiset toiminnat, merkitsee, että perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan rikkominen ymmärretään kokonaisuutena. Kuten päätöksen 117 perustelukappaleesta ilmenee, komissio on tehnyt seuraavan arvioinnin: "Tässä tapauksessa oikea lähestymistapa on se, että näytetään toteen kartellin olemassaolo, sen toimintatapa ja tärkeimmät ominaispiirteet kokonaisuutena ja sen jälkeen todetaan, a) onko sellaisia vakuuttavia ja ratkaisevia todisteita, joilla kukin tuottaja voidaan yhdistää yhteiseen järjestelmään, ja b) milloin kukin tuottaja on osallistunut kartelliin." Komissio toteaa (samassa perustelukappaleessa) lisäksi seuraavaa: "Komissiolla — — ei ole velvollisuutta jaotella kilpailusääntöjen rikkomisen muodostavia osatekijöitä siten, että se selvittäisi erikseen kaikki ne tilanteet, joissa kartellin olemassaoloaikana saavutettiin yksimielisyys jostakin asiasta, tai kaikki salaisen yhteistoiminnan eri ilmenemismuodot ja vapauttaisi tällaiseen tilanteeseen tai kartellin erityiseen ilmenemismuotoon osallistumista koskevasta vastuusta ne

tuottajat, joiden osallisuutta ei voida näyttää toteen suorilla todisteilla." Komissio väittää lisäksi (118 perustelukappale), että "[o]n riittävästi suoria todisteita siitä, että kukin oletetuista osallisista on ollut mukana rikkomisessa", tekemättä eroa niiden osatekijöiden välillä, jotka muodostavat tämän jakamattoman kilpailusääntöjen rikkomisen.

168 Tämä yksi rikkominen, sellaisena kuin komissio on sen käsittänyt, sekoittuu "kartellikokonaisuuteen" tai "kokonaiskartelliin", ja sille on tunnusomaista se, että useat yhteistä lainvastaista päämäärää tavoittelevat tuottajat noudattavat tiettyä jatkuvaa toimintatapaa. Tämä yhden rikkomisen käsite johtaa sellaiseen todistelujärjestelmään, jota on kuvailtu päätöksen 117 perustelukappaleessa, sekä sellaiseen yhteisvastuuseen, jossa kunkin kokonaiskartelliin "liittyneen" yrityksen katsotaan olevan vastuussa kartellista riippumatta siitä, mitkä ovat ne kartellin muodostavat osatekijät, joiden osalta sen osallistuminen näytetään toteen.

169 Jotta komissio voisi katsoa, että kukin niistä yrityksistä, joita tämänkaltaisessa päätöksessä tarkoitetaan, olisi määrättynä aikana vastuussa kokonaiskartellista, sen on näytettävä toteen, että kukin niistä on joko ollut mukana hyväksymässä sellaista kokonaissuunnitelmaa, joka kattaa kartellin muodostavat osatekijät, tai kyseisenä aikana osallistunut välittömästi kaikkiin näihin osatekijöihin. Yrityksen voidaan myös katsoa olevan vastuussa kokonaiskartellista, vaikka näytettäisiin toteen, että se on välittömästi osallistunut ainoastaan johonkin tai joihinkin tämän kartellin muodostaviin osatekijöihin, jos yritys tiesi tai sen piti väistämättä tietää yhtäältä, että se salainen yhteistyö, johon se osallistui, kuului kokonaissuunnitelmaan, ja toisaalta, että tämä kokonaissuunnitelma kattoi kaikki ne osatekijät, joista kartelli muodostui. Jos tilanne on tämä, se, ettei kyseinen yritys osallistunut välittömästi kaikkiin kokonaiskartellin muodostaviin osatekijöihin, ei poista sen vastuuta perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan rikkomisesta. Tämä seikka voidaan kuitenkin ottaa huomioon arvioitaessa sen osalta todetun rikkomisen vakavuutta.

170 Tässä tapauksessa päätöksestä ilmenee, että sen 1 artiklassa todettu rikkominen muodostuu kolmea eri asiaa koskeneesta mutta samaa päämäärää tavoitelleesta

salaisesta yhteistyöstä, ja näitä yhteistyön muotoja on pidettävä niinä osatekijöinä, joista kokonaiskartelli muodostuu. Tästä artiklasta nimittäin ilmenee, että kukin siinä mainituista yrityksistä on rikkonut perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohtaa siten, että ne ovat osallistuneet sopimukseen ja yhdenmukaistettuun menettelytapaan a) sopimalla säännöllisistä hinnankorotuksista kunkin tuotelaadun osalta kunkin kansallisena valuuttana ja suunnittelemalla ja toteuttamalla nämä hinnankorotukset, b) saavuttamalla yhteisymmärryksen tärkeimpien tuottajien markkinaosuuksien pysyttämisestä vakiotasoilla, mutta siten, että niitä saatettiin joskus muuttaa, ja c) toteuttamalla — alkuvuodesta 1990 lähtien aina vain useammin — yhdenmukaistettuja toimenpiteitä toimitusten valvomiseksi yhteisön markkinoilla varmistaakseen yhdenmukaistettujen hinnankorotusten toteuttamisen.

171 Siitä huolimatta, että komissio on käsittänyt kyseessä olevan yhden rikkomisen, se on päätöksessään täsmentänyt, että "[n]iissä keskeisissä asiakirjoissa, jotka todistavat kartellikokonaisuuden tai sen eri ilmenemismuotojen olemassaolon, usein mainitaan osalliset nimeltä, ja on myös runsaasti muita kirjallisia todisteita, joista ilmenee kunkin tuottajan osuus kartellissa ja sen osallistumisen laajuus" (päätöksen 118 perustelukappaleen ensimmäinen kohta).

172 Kun edellä oleva otetaan huomioon, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen tulee siis tutkia, onko komissio näyttänyt toteen, että kantaja on osallistunut kartelliin siten kuin päätöksen 1 artiklassa on sen osalta todettu.

173 Tältä osin on muistutettava, että kuten edellä on jo todettu (ks. edellä 48 kohta ja sitä seuraavat kohdat sekä 76 kohta ja sitä seuraavat kohdat), komissio on näyttänyt toteen, että koska kantaja on yritys, joka osallistui PWG:n kokouksiin tämän perustamisesta lähtien, se on vuoden 1986 puolivälistä alkaen osallistunut salaiseen hintayhteistyöhön ja vuoden 1987 lopusta alkaen markkinaosuuksia koskeneeseen salaiseen yhteistyöhön sekä seisokkeja koskeneeseen salaiseen yhteistyöhön eli niihin kolmeen osatekijään, joista päätöksen 1 artiklassa todettu rikkominen muodostuu. Komissio on siis aiheellisesti katsonut, että kantaja on vastuussa siitä kilpailusääntöjen rikkomisesta, joka muodostuu näistä kolmesta samaan päämäärään tähdänneestä salaisesta yhteistyöstä.

174 Komissio ei ole katsonut kantajan olevan vastuussa muiden tuottajien toiminnasta eikä katsonut kantajan vastuun perustuvan pelkästään siihen, että se on osallistunut PG Paperboardin toimintaan.

175 Kanneperuste on siis hylättävä, ilman että olisi tarpeen tutkia kantajan muita väitteitä.

Kanneperuste, jonka mukaan komissio ei ole ottanut huomioon Espanjan markkinoiden tilannetta

176 Kantaja on vastauskirjelmässään väittänyt, ettei komissio ole määritellyt täsmällisesti, mikä on se markkina-alue, jolla väitetty rikkominen on tapahtunut, ja erityisesti, ettei komissio ole riittävästi eritellyt Espanjan markkinoiden tilannetta ja kyseisten yritysten toimintaa näillä markkinoilla. Kantaja väittää tältä osin, että se on jo kannekirjelmässään todennut, että päätöksessä viitataan Espanjan markkinoihin ainoastaan päätöksen liitteenä olevien taulukoiden E ja G kahdessa alaviitteessä.

177 Komissio väittää, ettei tähän kantajan vasta vastauksessaan esittämään kanneperusteeseen saa vedota.

178 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin toteaa, että työjärjestyksen 48 artiklan 2 kohdan ensimmäisen alakohdan mukaan asian käsittelyn aikana ei saa vedota uuteen perusteeseen, ellei se perustu kirjallisen käsittelyn aikana esille tulleisiin tosiseikkoihin tai oikeudellisiin seikkoihin.

179 Kantaja on vasta omassa vastauksessaan vedonnut kanneperusteeseen, jonka mukaan komissio ei ole ottanut huomioon Espanjan markkinoiden tilannetta. Ainoa kanteessa ollut Espanjan markkinoihin liittyvä väite oli nimittäin esitetty sen kanneperusteen tueksi, jonka mukaan Prat Carton ei ole osallistunut väitettyyn rikkomiseen. Kanneperusteen sanamuodon lisäksi on otettava huomioon se, että sen tueksi esitetyllä väitteellä ainoastaan korostettiin sitä, että päätöksen liitteenä olevassa taulukossa G, jossa mainitaan Espanjan markkinoilla toimineiden yritysten näillä markkinoilla tammikuussa 1991 toteuttamat hinnankorotukset, ei mainita Prat Cartonia. Kanneperustetta ei siis voida tulkita niin, että se olisi Espanjan markkinoiden huomiotta jättämistä koskeva väite.

180 Koska tämä kanneperuste on esitetty vasta kantajan vastauksessa eikä se perustu kirjallisen käsittelyn aikana esille tulleisiin tosiseikkoihin tai oikeudellisiin seikkoihin, sitä ei voida ottaa tutkittavaksi.

Kanneperuste, jonka mukaan Prat Carton ei osallistunut rikkomiseen

Asianosaisten väitteet ja niiden perustelut

181 Kantaja väittää, ettei komissio ole näyttänyt Prat Cartonin osallistuneen mihinkään kilpailusääntöjen rikkomiseen. Erityisesti kantaja toteaa, että päätöksen liitteenä olevan taulukon G (joka koskee tammikuussa 1991 Espanjan markkinoilla tapahtuneita hinnankorotuksia) alaviitteessä ei mainita lainkaan Prat Cartonia.

182 Prat Carton osallistui eräiden PG Paperboardin jaostojen kokouksiin ainoastaan satunnaisesti. Se osallistui JMC:n toimintaan ainoastaan kesäkuusta 1990 maaliskuuhun 1991. Se, että Stora on todennut uskovansa, että espanjalaiset tuottajat

yleensä saivat tiedon kokousten tuloksista Saffalta tai Finnboardilta (väitetiedoksiannon liite 38), ei vielä ole näyttö Prat Cartonin osallistumisesta väitettyyn kilpailusääntöjen rikkomiseen.

183 Kantaja kiistää sen, että asiakirjat F-15-9, G-15-7 ja G-15-8 (jotka ovat väitetiedoksiannon liitteinä), joihin komissio on vedonnut, osoittaisivat Prat Cartonin osallistuneen yhdenmukaistettuihin hinnankorotusaloitteisiin huhtikuussa 1990. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen kirjalliseen kysymykseen antamassaan vastauksessa kantaja korostaa, että asiakirja F-15-9 on helmikuulta 1991 eikä helmikuulta 1990, kuten komissio väittää. Asiakirjasta G-15-7 kantaja toteaa, että se on näyttö ainoastaan siitä, että alalla noudatetun käytännön mukaan vuosittaiset hinnankorotukset toteutettiin huhtikuussa, sekä siitä, että Prat Carton on ollut epävarma hinnankorotuksen suuruudesta ja sen voimaantulopäivästä.

184 Komissio toteaa Prat Cartonin osallistuneen kartelliin sen alusta alkaen, kuten väitetiedoksiannon kanssa annetut asiakirjat osoittavat ("yrityskohtaiset tiedot"). Komissio muistuttaa ensinnäkin Prat Cartonin osallistuneen useisiin PC:n kokouksiin 29.3.1986—28.11.1989, kolmeen talousjaoston kokoukseen lokakuun 1988 ja lokakuun 1989 välisenä aikana sekä useihin JMC:n kokouksiin kesäkuun 1990 ja 5.3.1991 välisenä aikana (ks. päätöksen liitteenä olevat taulukot 3—7). Koska Prat Carton on suoraan osallistunut kokouksiin, joissa on tehty kartellia koskevia päätöksiä, se on vastuussa kartellista (ks. em. asia Rhône-Poulenc v. komissio). Komission mukaan ei myöskään ole mitään virallista selvitystä yritysten osallistumisesta JMC:n kokouksiin ennen komission tutkimuksia eikä niiden osallistumisesta PWG:n kokouksiin ennen helmikuuta 1990. Se, ettei yritysten toimittamassa asiakirja-aineistossa ole tarkkaa selvitystä Prat Cartonin läsnäolosta eri kokouksissa, ei vielä todista, ettei se osallistunut niihin.

185 Toiseksi komissio toteaa, että, kuten Stora on ilmoittanut (väitetiedoksiannon liite 38), Prat Carton sai tiedon PWG:n kokousten tuloksista.

186 Kolmanneksi komissio toteaa, että Prat Carton noudatti PG Paperboardin eri toimielimissä kyseisenä aikana sovittuja hinta-aloitteita. Se, että Prat Cartonin ja muiden tuottajien hinnankorotusten ajoituksessa ja määrissä oli vähäisiä eroja, ei komission mukaan todista, että Prat Carton ei osallistunut kartelliin. Komissio myöntää kuitenkin, että asiakirja F-15-9 on helmikuulta 1991 eikä helmikuulta 1990 ja ettei sillä siis ole todisteita, joilla voitaisiin näyttää toteen, että Prat Carton olisi tosiasiallisesti osallistunut niihin hinnankorotusaloitteisiin, jotka edelsivät tammikuun 1991 aloitetta. Tammikuun 1991 hinnankorotusaloitteen osalta komissio viittaa erityisesti 26.9.1990 laadittuun asiakirjaan G-15-8, jossa Prat Carton nimenomaisesti ilmoittaa aikovansa korottaa hintoja kaikissa maissa tammikuussa 1991.

Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

187 Aluksi on muistutettava, että kantaja hankki Prat Cartonin täysin omistukseensa helmikuussa 1991 ja ettei kantaja kiistä vastuutaan Prat Cartonin mahdollisesta osallistumisesta perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan rikkomiseen. Päätöksen 154 perustelukappaleessa todetaan tältä osin, että kun kantaja hankki Prat Cartonin omistukseensa, sille "syntyi vastuu tämän espanjalaisen tuottajan osallistumisesta kartelliin koko sen osallistumisajalta". On lisäksi todettava, että päätöksen 1 artiklassa katsotaan ainoastaan kantajan olevan vastuussa paljastetusta kilpailusääntöjen rikkomisesta, mukaan luettuna myös se rikkominen, jonka Prat Carton on tehnyt, ja että päätös on osoitettu kantajalle Prat Cartonia mainitsematta (päätöksen 5 artikla).

188 Näin ollen, ja koska on jo todettu, että komissio on näyttänyt toteen kantajan oman osallistumisen päätöksen 1 artiklassa todettuun kilpailusääntöjen rikkomiseen, tämän määräyksen täydellinen tai osittainen kumoaminen ei olisi perusteltua tämän kanneperusteen vuoksi siinäkään tapauksessa, että se olisi hyväksyttävä. Koska kantaja hankki Prat Cartonin omistukseensa vasta helmikuussa 1991 eli kaksi kuukautta ennen kuin se aika päättyi, jona kilpailusääntöjen rikkominen päätöksen mukaan tapahtui, sakon alentaminen on perusteltua, jos on katsottava, ettei

komissio ole näyttänyt toteen Prat Cartonin itse osallistuneen kartellin muodostaneisiin osatekijöihin ennen helmikuuta 1991. Toisaalta päätöksen 3 artiklassa määrätyt sakot on kunkin yrityksen osalta laskettu vuoden 1990 liikevaihdon perusteella, jolloin Prat Carton ei vielä kuulunut kantajan konserniin. Näin ollen on ryhdyttävä tutkimaan tämän kanneperusteen yhteydessä esitettyjä väitteitä.

189 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin tutkii ensiksi sen, onko komissio näyttänyt toteen Prat Cartonin osallistumisen perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan rikkomiseen vuoden 1986 puolivälistä vuoden 1990 kesäkuuhun, josta alkaen Prat Carton myöntää osallistuneensa JMC:n kokouksiin. Toiseksi ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin tutkii, onko komissio näyttänyt toteen Prat Cartonin osallistumisen perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan rikkomiseen muuna kuin edellä mainittuna aikana eli kesäkuusta 1990 helmikuuhun 1991, jolloin kantaja hankki Prat Cartonin omistukseensa.

1. Vuoden 1986 puolivälin ja vuoden 1990 kesäkuun välinen aika

190 Komissio pyrkii näyttämään toteen Prat Cartonin osallistumisen yhteisön kilpailusääntöjen rikkomiseen kyseisenä aikana sillä, että yritys on osallistunut PC:n kokouksiin 29.5.1986, 25.5.1988, 17.11.1988 ja 28.11.1989 sekä talousjaoston kokouksiin 20.9.1988, 8.5.1989 ja 3.10.1989. Lisäksi se vetoaa Storan ilmoitukseen (väitetiedoksiannon liite 38). Se, ettei yritysten toimittamassa asiakirja-aineistossa ole tarkkaa selvitystä Prat Cartonin läsnäolosta JMC:n kokouksissa, ei komission mukaan todista, ettei se ole osallistunut niihin.

191 Näitä todisteita on käsiteltävä edellä mainitussa järjestyksessä.

a) Prat Cartonin osallistuminen tiettyihin PC:n kokouksiin

192 Siltä osin kuin on kyse Prat Cartonin osallistumisesta erikseen mainittuihin neljään PC:n kokoukseen, komissio ei esitä mitään todistetta kokousten tarkoituksesta. Kun komissio viittaa tähän osallistumiseen todisteena yrityksen osallistumisesta perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan rikkomiseen, se siis väistämättä perustaa kantansa päätöksessä olevaan yleiskuvaukseen tämän toimielimen kokousten tarkoituksesta sekä niihin todisteisiin, joihin päätöksessä on vedottu kyseisen kuvauksen tueksi.

193 Tältä osin päätöksessä todetaan seuraavaa: "Kuten Stora on todennut, yksi PWG:n tehtävistä oli selvittää 'President Conferencelle', mitkä toimenpiteet olivat tarpeen markkinoiden säätelemiseksi — — . 'President Conferenceen' osallistuvat toimitusjohtajat saivat näin tiedon PWG:n päätöksistä ja siitä, mitä ohjeita heidän oli annettava omille myyntiosastoilleen hinta-aloitteiden toteuttamiseksi" (41 perustelukappaleen ensimmäinen kohta). Komissio toteaa lisäksi seuraavaa: "PWG kokoontui säännöllisesti ennen kutakin suunniteltua 'President Conferencea'. Koska näiden kahden kokouksen puheenjohtaja oli sama henkilö, ei ole mitään epäilystä siitä, että juuri hän ilmoitti PWG:n päätöksistä niille 'President Conferencen' jäsenille, jotka eivät kuuluneet sisäpiiriin" (38 perustelukappaleen toinen kohta).

194 Stora on todennut, että PC:n kokouksiin osallistuneille tiedotettiin PWG:n päätöksistä (väitetiedoksiannon liite 39, 8 kohta). Useat PC:n kokouksiin osallistuneet yritykset, muun muassa kantaja, kuitenkin kiistävät tämän väittämän paikkansapitävyyden. PC:n osuutta koskevia Storan ilmoituksia ei voida pitää riittävänä näyttönä kyseisen toimielimen kokousten tarkoituksesta, koska tästä ei ole muita todisteita.

195 Asiakirja-aineistoon kylläkin sisältyy eräs asiakirja eli Feldmühlen hallituksen entisen jäsenen (Roos) 22.3.1993 päivätty ilmoitus, joka ensi arviolta näyttäisi

vahvistavan Storan väitteiden paikkansapitävyyden. Roos nimittäin toteaa muun muassa seuraavaa: "Ne yritykset, jotka eivät olleet edustettuina PWG:ssä, saivat tiedon tässä työryhmässä käytyjen keskustelujen sisällöstä joko President Conferencessa, jos sillä oli välittömästi kokous, tai JMC:ssä, jos President Conferencea ei ollut tarkoitus pitää välittömästi." Vaikka tähän asiakirjaan ei päätöksessä olekaan nimenomaisesti vedottu PC:n kokousten tarkoitusta koskevien komission väitteiden tueksi, ei missään tapauksessa voida katsoa, että se olisi Storan ilmoitusten ohella jokin lisätodiste. Koska nämä ilmoitukset ovat yhdistelmä Storan omistuksessa kilpailusääntöjen rikkomisen tapahtumisaikana olleiden kolmen yrityksen, muun muassa Feldmühlen, antamista vastauksista, Feldmühlen hallituksen entinen jäsen on väistämättä eräs Storan omien ilmoitusten lähteistä.

196 Niistä muista todisteista, joilla on pyritty osoittamaan PC:n kokousten tarkoitus, komissio toteaa päätöksessään, että väitetiedoksiannon liite 61 (mainittu edellä 125 ja 126 kohdassa) on PC:n kokouksessa laadittu sisäinen muistio, joka vahvistaa oikeaksi Storan tunnustuksen, jonka mukaan PC:ssä tosiasiassa keskusteltiin yhteisestä salaisesta hintojenvahvistamispolitiikasta (päätöksen 41 perustelukappaleen kolmas kohta). Kuten edellä on jo todettu (ks. edellä 125—135 kohta), tämä muistio ei kuitenkaan ole näyttö salaisesta yhteistyöstä, joka olisi koskenut tammikuun 1987 hinta-aloitetta Yhdistyneessä kuningaskunnassa. Päinvastoin kuin komissio väittää, Stora ei ole koskaan myöntänyt, että PC:ssä tosiasiassa olisi keskusteltu yhteisestä salaisesta hintojenvahvistamispolitiikasta. Storan mukaan PC:n kokoukset olivat vain tilaisuus, jossa PWG:hen kuuluneet yritykset saattoivat tiedottaa sen päätöksistä niille yrityksille, jotka eivät olleet edustettuina viimeksi mainitussa toimielimessä.

197 Lopuksi komissio väittää, että "[k]omission FS-Kartonilta (M-M-konserniin kuuluva yritys) löytämät asiakirjat vahvistavat, että 'President Conferencessa' ja PWG:ssä oli vuoden 1987 lopulla tehty sopimus liitännäisistä asioista eli määrien säätelystä ja hintakurista" (päätöksen 53 perustelukappaleen ensimmäinen kohta). Komissio viittaa tältä osin väitetiedoksiannon liitteeseen 73 (ks. edellä 88 kohta). Kuten edellä on jo todettu (91 kohta), asiakirjan laatija tuo ikään kuin johdantona esille Euroopan tasolla tapahtuvan tiiviimmän yhteistyön "toimitusjohtajaryhmässä" (Präsidentenkreis), minkä Mayr-Melnhof on katsonut tarkoittavan samalla

yleisesti sekä PWG:tä että PC:tä, toisin sanoen siten, ettei tällä viitata mihinkään yksittäiseen tilaisuuteen tai kokoukseen (väitetiedoksiannon liite 75, 2. a kohta).

198 Väitetiedoksiannon liite 73 kylläkin on todiste, joka vahvistaa oikeiksi Storan ilmoitukset, jotka koskevat yhtäältä "toimitusjohtajaryhmään" hyväksyttyjen yritysten välistä salaista yhteistyötä markkinaosuuksien osalta ja toisaalta näiden samojen yritysten välistä salaista yhteistyötä seisokkien osalta (ks. edellä 84—114 kohta ja erityisesti 110 kohta). Mikään muu todiste ei kuitenkaan vahvista oikeaksi sitä komission väitettä, jonka mukaan PC:n oli tarkoitus muun muassa keskustella markkinaosuuksia koskevasta salaisesta yhteistyöstä ja tuotantomäärien säätelystä. Väitetiedoksiannon liitteessä 73 käytetyn ilmaisun "toimitusjohtajaryhmä" (Präsidentenkreis) ei siis voida Mayr-Melnhofin selityksistä huolimatta tulkita viittaavan muihin toimielimiin kuin PWG:hen.

199 Kun edellä oleva otetaan huomioon, komissio ei ole näyttänyt toteen, että PC:n kokouksilla olisi lainmukaisen toiminnan ohella ollut kilpailunvastainen tehtävä. Tästä seuraa, ettei komissio ole esitettyjen todisteiden perusteella voinut päätellä, että tämän toimielimen kokouksiin osallistuneet yritykset olisivat osallistuneet perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan rikkomiseen.

200 On siis katsottava, että Prat Cartonin osallistumista kilpailusääntöjen rikkomiseen vuoden 1986 puolivälistä vuoden 1990 kesäkuuhun ei ole pystytty näyttämään toteen käyttäen perusteena sitä, että se on osallistunut neljään PC:n kokoukseen.

b) Prat Cartonin osallistuminen eräisiin talousjaoston kokouksiin

201 On kiistatonta, että Prat Carton on osallistunut 20.9.1988, 8.5.1989 ja 3.10.1989 pidettyihin kolmeen talousjaoston kokoukseen. Eräässä asiakirjassa selvitetään lisäksi 3.10.1989 pidetyn kokouksen sisältöä (väitetiedoksiannon liite 70). On siis ensiksi tutkittava, oliko talousjaoston kokouksilla kilpailunvastainen tarkoitus, ja toiseksi, voidaanko väitetiedoksiannon liitteestä 70 päätellä Prat Cartonin osallistuneen keskusteluihin, joilla on ollut kilpailunvastainen tarkoitus.

i) Talousjaoston kokousten tarkoitus yleensä

202 Päätöksen mukaan "[t]alousjaoston keskustelujen keskeinen aihe oli kartongin markkinatilanteen analysointi ja arviointi eri maiden osalta" (50 perustelukappaleen ensimmäinen kohta). Talousjaosto "keskusteli (muun muassa) hintavaihteluista kansallisilla markkinoilla ja yritysten tilauskannoista ja raportoi päätelmistään JMC:lle (tai Marketing Committeelle, joka oli vuoden 1987 loppuun saakka JMC:n edeltäjä)" (49 perustelukappaleen ensimmäinen kohta).

203 Komission mukaan "[m]arkkinatilannetta koskevat keskustelut eivät olleet päämäärättömiä: kaikilla kansallisilla markkinoilla vallitsevaa tilannetta koskevat keskustelut on asetettava suunniteltujen hinta-aloitteiden yhteyteen ja erityisesti sen yhteyteen, että hinnankorotusten tukemiseksi todettiin tarvittavan tilapäisiä seisokkeja tehtailla" (50 perustelukappaleen ensimmäinen kohta). Lisäksi komissio on päätynyt seuraavaan arviointiin: "On mahdollista, ettei talousjaosto ole ollut niin suoraan tekemisissä varsinaisen hintojen vahvistamisen kanssa, mutta ei ole uskottavaa, että sen kokouksiin osallistuneet eivät olisi tienneet siitä lainvastaisesta tarkoituksesta, johon käytettiin niitä tietoja, joita ne varta vasten toimittivat JMC:lle" (119 perustelukappaleen toinen kohta).

204 Talousjaoston kokousten kilpailunvastaista tarkoitusta koskevan väitteensä tueksi komissio viittaa ainoastaan yhteen asiakirjaan, joka on FS-Kartonin edustajan laatima luottamuksellinen muistio 3.10.1989 pidetyn talousjaoston kokouksen pääkohdista (väitetiedoksiannon liite 70); Prat Carton osallistui tähän kokoukseen.

205 Komissio on päätöksessä esittänyt seuraavan tiivistelmän tämän asiakirjan sisällöstä:

" —— kaikkien kansallisten markkinoiden kysyntää, tuotantoa ja tilauskantaa koskevan yksityiskohtaisen kartoituksen lisäksi tarkasteltiin seuraavia seikkoja:

— sitä voimakasta vastustusta, jonka asiakkaat kohdistivat viimeiseen, 1.10. voimaan tulleeseen GC-laadun hinnankorotukseen,

— GC- ja GD-laadun tuottajien tilauskantoja, yrityskohtaiset tilanteet mukaan luettuina,

— raportteja toteutetuista ja suunnitelluista tuotantoseisokeista,

— niitä erityisiä vaikeuksia, jotka liittyivät hinnankorotuksen toteuttamiseen Yhdistyneessä kuningaskunnassa, ja hinnankorotuksen vaikutuksia GC- ja GD-laatujen väliseen tarpeelliseen hintaeroon

ja

— uusien ja budjetoitujen tilausten vertailua kunkin kansallisen ryhmittymän osalta" (50 perustelukappaleen toinen kohta).

206 On myönnettävä, että tämä selvitys asiakirjan sisällöstä on pääkohdiltaan oikea. Komissio ei kuitenkaan tuo esiin mitään todisteita tukeakseen väitettään, jonka mukaan väitetiedoksiannon liitettä 70 voidaan pitää "osoituksena tässä toimielimessä käytyjen keskustelujen todellisesta luonteesta" (päätöksen 113 perustelukappaleen viimeinen kohta). Stora on lisäksi todennut seuraavaa: "JMC perustettiin vuoden 1987 lopulla, ja se piti ensimmäisen kokouksensa vuoden 1988 alussa ottaen tuosta ajankohdasta alkaen hoitaakseen osan talousjaoston tehtävistä. Muut talousjaoston tehtävät siirtyivät tilastojaostolle" (väitetiedoksiannon liite 39, 13 kohta). Sen ainoan ajanjakson, jolloin Prat Carton osallistui talousjaoston kokouksiin, eli vuoden 1988 alusta alkaneen ajanjakson osalta Storan ilmoituksista ei ilmene mitään sellaista, mikä tukisi komission väitettä talousjaostossa käytyjen keskustelujen kilpailunvastaisesta tarkoituksesta. Komissio ei myöskään tuo esiin sellaisia todisteita, joiden perusteella voitaisiin katsoa, että talousjaoston kokouksiin osallistuneille olisi ilmoitettu JMC:n eli sen toimielimen, jolle talousjaosto raportoi, kokousten todellisesta luonteesta. Näin ollen ei voida sulkea pois sitä mahdollisuutta, että ne talousjaoston kokouksiin osallistuneet, jotka eivät samaan aikaan osallistuneet JMC:n kokouksiin, eivät tienneet siitä, mihin JMC tarkkaan ottaen käytti talousjaoston valmistelemia raportteja.

207 Väitetiedoksiannon liite 70 ei siis todista talousjaoston kokouksissa käytyjen keskustelujen todellista luonnetta.

ii) Talousjaoston 3.10.1989 pidetty kokous

208 Väitetiedoksiannon liitteessä 70 selvitetään 3.10.1989 pidetyn talousjaoston kokouksen sisältöä. On kysyttävä, onko Prat Cartonin osallistuminen tähän kokoukseen riittävä todiste sen osallistumisesta perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan rikkomiseen.

209 Ensiksi on huomattava, että kyseisessä kokouksessa hinnoista käyty keskustelu koski asiakkaiden reaktioita GC-kartongin hinnankorotukseen, jota useimmat tämän kartongin tuottajat noudattivat 1.10.1989 alkaen ja josta oli ilmoitettu markkinoilla muutamia kuukausia aikaisemmin. Komission mukaan tämä hinnankorotus koski myös SBS-kartonkia muttei GD-kartonkia. Kyseisessä kokouksessa käytyjen keskustelujen osalta ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo, että ne ovat ylittäneet sen, mikä on sallittua yhteisön kilpailusääntöjen mukaan, erityisesti siltä osin kuin keskusteluissa todettiin, että "olisi virhe luopua noudattamasta GC-laadun korkeaa ja tästä lähtien sovittua hintatasoa — —". Kun tuottajat ovat näin ilmaisseet yhteisen tahtonsa noudattaa tiukasti GC-kartongin uutta hintatasoa, ne eivät ole päättäneet itsenäisesti siitä politiikasta, jota ne aikoivat markkinoilla noudattaa, joten ne ovat rikkoneet kilpailua koskevien perustamissopimuksen määräysten perusajatusta (ks. mm. em. yhdistetyt asiat Suiker Unie ym. v. komissio, tuomion 173 kohta).

210 Mistään ei kuitenkaan ilmene, että Prat Carton olisi osallistunut lokakuun 1989 hinnankorotusta koskeneeseen salaiseen yhteistyöhön ennen hinnankorotuksen toteuttamista ja että se olisi tuolloin muutoinkaan tosiasiallisesti korottanut GC-kartonkinsa hintoja. Kantajan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen kirjallisiin kysymyksiin antamista vastauksista ilmenee tältä osin, että 80 prosenttia Prat Cartonin tuotannosta vuonna 1989 oli GD-kartonkia, jota hinnankorotus ei koskenut. Vuoden 1989 lokakuussa pidetty talousjaoston kokous sitä paitsi pidettiin noin kahdeksan kuukautta ennen kuin Prat Carton ensimmäisen kerran todistetusti osallistui JMC:n kokoukseen; JMC oli päätöksen mukaan yksi niistä toimielimistä, jotka yhdessä PWG:n kanssa muodostivat sen piirin, jossa tärkeimmät kilpailunvastaiset keskustelut käytiin.

211 Kun nämä seikat otetaan huomioon, ei voida sulkea pois sitä mahdollisuutta, että 3.10.1989 pidettyyn talousjaoston kokoukseen osallistunut Prat Cartonin edustaja — joita saattoi olla useampiakin — ei välttämättä tuntenut hintoja koskeneiden keskustelujen asiayhteyttä. Koska ei ole todisteita siitä, miten Prat Carton kyseessä olevana aikana toimi markkinoilla hintojen suhteen, on mahdollista, että se on katsonut, etteivät keskustelut koskeneet sen omaa tilannetta. Koska 3.10.1989 pidetyn

talousjaoston kokouksen sisältö on voinut Prat Cartonista vaikuttaa poikkeukselliselta, sitä ei voida moittia siitä, ettei se ole julkisesti sanoutunut irti tässä kokouksessa käytyjen keskustelujen sisällöstä.

212 Toiseksi on todettava, että väitetiedoksiannon liitteessä 70 ei ole mitään sellaista kohtaa, joka todistaisi, että sellaisia keskusteluja todella käytiin, joissa olisi salaisesti sovittu siitä, miten tehtaiden tulevat seisokit toteutetaan. Kaikki tässä väitetiedoksiannon liitteessä olevat viittaukset tarkkoihin seisokkiaikoihin koskevat itse asiassa mennyttä aikaa. Asiakirjassa on kylläkin tehtaiden tulevaa käymistä koskeva kappale, jossa todetaan seuraavaa: "On helppo nähdä, että jos uusien tilausten ja koneiden käyttöasteiden huono tilanne jatkuu, on harkittava tuotannon keskeyttämistä siten, että se vastaa kysyntää" ("Bei anhaltend schlechtem Auftragseingang und schlechter Belegung ist es naheliegend, entsprechend dem Martkbedarf ein Abstellen zu überlegen"). Koska Prat Cartonin osallistuminen talousjaoston kokoukseen ei edellä mainituista syistä vielä todista sen osallistumista salaiseen hintayhteistyöhön, talousjaoston kokoukseen osallistuminen ei myöskään ole riittävä todiste sen osallistumisesta seisokkeja koskeneeseen salaiseen yhteistyöhön. Pelkkää seisokkien mahdollisen tarpeellisuuden mainitsemista ei voida pitää yhteisön kilpailusääntöjen rikkomisena, koska se voi ainakin niiden yritysten osalta, jotka eivät osallistuneet salaiseen hintayhteistyöhön, olla pelkkä vallitsevaa markkinatilannetta koskeva objektiivinen toteamus.

213 Edellä oleva huomioon ottaen on katsottava, että Prat Cartonin osallistuminen 3.10.1989 pidettyyn talousjaoston kokoukseen ei ole riittävä näyttö sen osallistumisesta perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan rikkomiseen.

c) Storan ilmoitus, joka koskee tietojen välittämistä niille yrityksille, jotka eivät olleet läsnä kokouksissa

214 Stora on ilmoituksessaan (väitetiedoksiannon liite 38, s. 2), johon komissio on vedonnut, selvittänyt, mille tuottajille ilmoitettiin PWG:n kokousten tuloksista, ja siinä todetaan seuraavaa: "Stora-tuottajat uskovat, että espanjalaiset tuottajat yleensä saivat tiedon Saffalta tai Finnboardilta. Muut espanjalaiset tuottajat, jotka

ovat PG Paperboardin jäseniä, ovat Papelera del Centro SA, Prat Carton SA, Romani Esteve SA, Sarrió SA ja Tampella Espanola SA."

215 Kuten tämän ilmoituksen sanamuodosta selvästi ilmenee, Stora tuo esiin ainoastaan uskomuksensa, jonka mukaan Prat Carton olisi saanut tiedon PWG:n kokousten tuloksista. Sitä, mihin tämä uskomus perustuu, ei kuitenkaan ole mainittu. Tätä ilmoitusta ei tämän vuoksi voida pitää näyttönä Prat Cartonin osallistumisesta perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan rikkomiseen. Tällaiseen ratkaisuun päätyminen on sitäkin välttämättömämpää, koska Storan väitteissä mainitaan useita muitakin PG Paperboardin jäsenyrityksiä, joiden ei päätöksessä ole katsottu osallistuneen mihinkään rikkomiseen.

d) Prat Cartonin osallistuminen JMC:n kokouksiin

216 Komission mukaan ei ole näytetty toteen, ettei Prat Carton osallistunut JMC:n kokouksiin ennen kesäkuuta 1989, koska ei ole olemassa mitään virallista selvitystä eri yritysten osallistumisesta näihin kokouksiin ennen komission tutkimuksia.

217 Todistustaakka siitä, että Prat Carton on rikkonut perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohtaa, on kuitenkin komissiolla. Komission pelkillä väitteillä, jotka koskevat Prat Cartonin mahdollista osallistumista JMC:n kokouksiin kyseisenä aikana, ei näin ollen ole perusteita.

e) Kyseessä olevaa aikaa koskeva päätelmä

218 Kun kaikki edellä oleva otetaan huomioon, on katsottava, että komission esiin tuomat todisteet eivät edes kaikki yhdessä näytä toteen sitä, että Prat Carton olisi

osallistunut perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan rikkomiseen vuoden 1986 puolivälin ja vuoden 1990 kesäkuun välisenä aikana.

2. Kesäkuun 1990 ja helmikuun 1991 välinen aika

219 On kiistatonta, että Prat Carton on kyseisenä aikana osallistunut kolmeen JMC:n kokoukseen eli 27.—28.6.1990, 4.9.1990 ja 8.—9.10.1990 pidettyihin kokouksiin. Komissio katsoo, että sillä on Prat Cartonin tosiasiallisesta toiminnasta markkinoilla sellaisia todisteita, joilla voidaan näyttää toteen, että tämä yritys osallistui tammikuun 1991 yhdenmukaistettuun hinnankorotukseen, joka on ainoa tänä aikana toteutettu yhdenmukaistettu hinnankorotus.

220 Nämä seikat huomioon ottaen on tutkittava, onko komissio riittävällä tavalla näyttänyt toteen, että Prat Carton on kyseisenä aikana osallistunut niihin kolmeen osatekijään, joista rikkominen muodostuu.

a) Prat Cartonin osallistuminen salaiseen hintayhteistyöhön

221 Komission mukaan JMC:n pääasiallinen tarkoitus oli alusta lähtien seuraava:

"— päättää, voitiinko hintoja korottaa ja jos voitiin, niin miten, sekä ilmoittaa päätelmistään PWG:lle,

— määritellä yksityiskohtaisesti, miten PWG:n maittain ja suurimpien asiakkaiden osalta päättämät hinta-aloitteet toteutetaan, minkä tarkoituksena oli saada

aikaan yhdenmukainen (eli yhtenäinen) hintajärjestelmä Euroopassa — — " (päätöksen 44 perustelukappaleen viimeinen kohta).

222 Komissio toteaa päätöksen 45 perustelukappaleen ensimmäisessä ja toisessa kohdassa vielä tarkemmin seuraavaa:

"Tämä jaosto tarkasteli markkinoittain, miten kunkin tuottajan tuli toteuttaa PWG:n päättämät hinnankorotukset. Suunniteltujen korotusten käytännön toteuttamista koskevia seikkoja käsiteltiin 'pyöreän pöydän keskusteluissa', joissa kaikki osallistujat saivat kommentoida ehdotettua korotusta.

PWG:n päättämien hinnankorotusten toteuttamisessa ilmenneistä vaikeuksista tai mahdollisista yhteistyöstä kieltäytymisistä raportoitiin PWG:lle, joka siinä tapauksessa pyrki (kuten Stora on todennut) 'saavuttamaan tarpeelliseksi katsotun yhteistyöasteen'. JMC laati erilliset raportit GC- ja GD-laaduista. Jos PWG muutti hintaa koskevaa päätöstä JMC: ltä saamiensa raporttien perusteella, kyseisen päätöksen täytäntöönpanemiseksi tarvittavista toimenpiteistä keskusteltiin seuraavassa JMC:n kokouksessa."

223 On todettava, että näiden JMC:n kokousten tarkoitusta koskevien toteamusten tueksi komissio viittaa aiheellisesti Storan ilmoituksiin (väitetiedoksiannon liitteet 35 ja 39).

224 Vaikkei komissiolla ole hallussaan mitään virallista pöytäkirjaa yhdestäkään JMC:n kokouksesta, se on löytänyt Mayr-Melnhofilta ja Renalta joitakin sisäisiä muistioita ja muistiinpanoja, jotka koskevat 6.9.1989, 16.10.1989 ja 6.9.1990 pidettyjä kokouksia (väitetiedoksiannon liitteet 117, 109 ja 118). Nämä muistiot ja muistiin-

panot, joiden sisältöä on selostettu päätöksen 80, 82 ja 87 perustelukappaleessa, koskevat näissä kokouksissa yhdenmukaistetuista hinta-aloitteista käytyjä yksityiskohtaisia keskusteluja. Ne ovat siis sellaisia todisteita, jotka selvästi vahvistavat, että Storan kuvaus JMC:n tehtävistä pitää paikkansa.

225 Tältä osin riittää, kun esimerkkinä tuodaan esiin Renalta saadut muistiinpanot (väitetiedoksiannon liite 118), jotka koskevat 6.9.1990 pidettyä JMC:n kokousta ja joissa todetaan muun muassa seuraavaa:

"Hinnankorotuksesta ilmoitetaan *ensi viikolla syyskuussa*.

Ranska	40 FRF
Alankomaat	14 NLG
Saksa	12 DEM
Italia	80 ITL
Belgia	2,50 BEF
Sveitsi	9 CHF
Yhdistynyt kuningaskunta	40 GBP
Irlanti	45 IEP

Kaikkiin laatuihin on tehtävä sama korotus; GC, UD, GT, GC jne.

Ainoastaan yksi hinnankorotus vuodessa.
Koskee 7.1. lähtien tapahtuvia toimituksia.
Viimeistään 31.1.
14.9. kirje hinnankorotuksesta (Mayr-Melnhof).
19.9. Feldmühle lähettää kirjeensä.
Cascades ennen syyskuun loppua.
Kaikkien on lähetettävä kirjeensä ennen 8.10."

226 Kuten komissio on päätöksen 88—90 perustelukappaleessa selvittänyt, se on lisäksi saanut haltuunsa sellaisia sisäisiä asiakirjoja, joiden perusteella voidaan päätellä, että yritykset ja erityisesti ne, jotka on nimeltä mainittu väitetiedoksiannon liitteessä 118, ovat todella ilmoittaneet sovituista hinnankorotuksista ja toteuttaneet ne.

227 Vaikka komission esiin tuomat asiakirjat koskevatkin vain pientä osaa JMC:n kokouksista päätöksen kattamana aikana, kaikki käytettävissä olevat asiakirjatodisteet vahvistavat oikeaksi Storan toteamuksen, jonka mukaan JMC:n pääasiallisena tarkoituksena oli päättää yhdenmukaistettujen hinnankorotusten toteuttamisesta ja suunnitella sitä. Tältä osin sen, ettei JMC:n kokouksista ole käytännöllisesti katsoen lainkaan sen enempää virallisia kuin sisäisiäkään pöytäkirjoja, on katsottava olevan riittävä näyttö komission sen väitteen paikkansapitävyydestä, jonka mukaan kokouksiin osallistuneet yritykset ovat pyrkineet peittämään tässä toimielimessä käytyjen keskustelujen todellisen luonteen (ks. erityisesti päätöksen 45 perustelukappale). Tällaisessa tilanteessa todistustaakka kääntyy, ja niiden tämän toimielimen kokouksiin osallistuneiden yritysten, joille päätös on osoitettu, on näytettävä toteen, että toimielimellä oli lainmukainen tarkoitus. Koska yritykset eivät ole esittäneet tällaista näyttöä, komissio on aiheellisesti katsonut, että yritysten tämän toimielimen kokouksissa käymillä keskusteluilla on ollut pääasiallisesti kilpailunvastainen tarkoitus.

228 Prat Cartonin oman tilanteen osalta on todettava, että sen osallistumista kolmeen JMC:n kokoukseen noin kahdeksan kuukauden kuluessa on edellä oleva huomioon ottaen ja siitä huolimatta, ettei näissä kolmessa kokouksessa käydyistä keskusteluista ole asiakirjatodisteita, pidettävä riittävänä näyttönä siitä, että se on kyseisenä aikana osallistunut salaiseen hintayhteistyöhön.

229 Komission esiin tuoma asiakirja-aineisto, joka koskee Prat Cartonin tosiasiallista toimintaa hintojen osalta, vahvistaa tämän toteamuksen oikeaksi. On muistutettava, että kaikkia kartonkilaatuja koskenceesta hinnankorotuksesta päätettiin vuoden 1990 syyskuun alussa ja että eri yritykset ilmoittivat siitä vuoden 1990

syys-lokakuussa, kuten edellä mainitusta väitetiedoksiannon liitteestä 118 ilmenee. Tämän korotuksen piti tulla voimaan kaikissa asianomaisissa maissa tammikuussa 1991.

230 Prat Cartonilta peräisin olevassa 26.9.1990 päivätyssä telekopiossa (asiakirja G-15-8) todetaan muun muassa seuraavaa:

"Aiomme korottaa hintojamme kaikissa maissa tammikuusta 1991 lukien.

Ranskassa aiomme korottaa kaikkien laatujen hintaa 400 FRF tonnilta."

231 Vaikka tässä telekopiossa mainitaan suunnitellun hinnankorotuksen tarkka määrä vain yhden maan osalta, se todistaa, että Prat Carton ilmoitti hinnankorotuksista niiden päätösten mukaisesti, joita JMC:ssä oli väitetiedoksiannon liitteen 118 mukaan tehty. Väitetiedoksiannon liitteessä 118 mainitut hinnankorotukset eivät kaikkien maiden osalta koske samansuuruisia myyntieriä, ja Ranskan osalta mainittu korotus 40 FRF on 100:aa kilogrammaa kohti. Vaikka on kiistatonta, että asiakirjoista F-15-9 ja G-15-7 eli Prat Cartonin ja erään brittiläisen yhtiön välillä vuoden 1991 helmikuun lopussa ja maaliskuun alussa lähetetyistä telekopioista ilmenee, että Prat Carton lopulta korotti hintojaan Yhdistyneessä kuningaskunnassa vasta huhtikuussa 1991, tällainen korotuksen toteuttamispäivän lykkääminen yhdessä maassa ei voi heikentää edellä mainitun asiakirjan G-15-8 todistusarvoa siltä osin kuin on kyse Prat Cartonin osallistumisesta yhdenmukaistettuun hinnankorotukseen tammikuussa 1991. Tämä päättely pätee sitäkin paremmin, kun Prat Cartonin Yhdistyneen kuningaskunnan markkinoilla toteuttama hinnankorotus oli asiakirjan F-15-9 mukaan 35—45 GBP tonnilta eli lähellä väitetiedoksiannon liitteessä 118 mainittua 40 GBP:n suuruista hinnankorotusta.

232 Edellä oleva huomioon ottaen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo, että komissio on näyttänyt toteen Prat Cartonin osallistuneen salaiseen hintayhteistyöhön kesäkuusta 1990 helmikuuhun 1991.

b) Prat Cartonin osallistuminen seisokkeja koskeneeseen salaiseen yhteistyöhön

233 Edellä on jo katsottu komission näyttäneen toteen, että PWG:n kokouksissa läsnä olleet yritykset ovat vuoden 1987 lopusta osallistuneet tehtaiden seisokkeja koskeneeseen salaiseen yhteistyöhön ja että seisokkeja tosiasiallisesti toteutettiin vuodesta 1990 lähtien.

234 Päätöksen mukaan JMC:n kokouksiin osallistuneet yritykset ovat samoin osallistuneet tähän salaiseen yhteistyöhön.

235 Tältä osin komissio toteaa erityisesti seuraavaa:

"Sen ohella, että käytössä oli Fidesin hallinnoima, yhdistettyjä lukuja tuottava järjestelmä, noudatettiin myös käytäntöä, jossa kukin tuottaja paljasti kilpailijoilleen tilauskantansa suuruuden JMC:n kokouksissa.

Tilauksia koskevista tiedoista työpäiviksi muunnettuina oli hyötyä seuraavissa tilanteissa:

— päätettäessä, oliko tilanne suotuisa yhdenmukaistetun hinnankorotuksen toteuttamiselle,

— määritettäessä sitä, kuinka paljon seisokkeja tarvitaan tarjonnan ja kysynnän välisen tasapainon pysyttämiseksi — —" (päätöksen 69 perustelukappaleen kolmas ja neljäs kohta).

236 Komissio toteaa lisäksi seuraavaa:

"PWG ei kuitenkaan muodollisesti määrännyt kullekin tuottajalle seisokkiaikaa. Storan mukaan sellaisen koneiden seisokkiaikoja koskevan koordinoidun suunnitelman laatimisessa, joka olisi kattanut kaikki tuottajat, ilmeni käytännön vaikeuksia. Stora toteaa, että tämän vuoksi käytössä oli vain 'löyhä kannustusjärjestelmä' (Storan toinen ilmoitus, s. 15).

Näyttää siltä, että jälleen tärkeimmät tuottajat ottivat vastuun tuotannon vähentämisestä säilyttääkseen hintatason.

Epäviralliset pöytäkirjat kahdesta JMC:n kokouksesta, jotka pidettiin tammikuussa 1990 (84 perustelukappale) ja syyskuussa 1990 (87 perustelukappale), sekä muut asiakirjat (94 ja 95 perustelukappale) vahvistavat kuitenkin, että PG Paperboardissa suuret tuottajat pitivät pienemmät kilpailijansa jatkuvasti ajan tasalla suunnitelmistaan toteuttaa lisäseisokkeja hintojen laskun välttämiseksi" (päätöksen 71 perustelukappale).

237 On todettava, että komissio viittaa aiheellisesti Storan toiseen ilmoitukseen (väitetiedoksiannon liite 39, 25 kohta) tukeakseen väitettään, jonka mukaan siitä huolimatta, ettei PWG muodollisesti määrännyt kullekin tuottajalle seisokkiaikaa, tätä varten oli kuitenkin olemassa "löyhä kannustusjärjestelmä".

238 JMC:n kokouksia koskevat asiakirjatodisteet (väitetiedoksiannon em. liitteet 109, 117 ja 118) vahvistavat näihin kokouksiin osallistuneiden yritysten osalta, että yhdenmukaistettujen hinnankorotusten valmistelua koskeneiden keskustelujen yhteydessä keskusteltiin myös seisokeista. Kuten edellä on jo todettu (ks. edellä 104 kohta), väitetiedoksiannon liitteessä 118 mainitaan useiden tuottajien tilauskannat ja todetaan eräiden tuottajien suunnittelevan seisokkeja. Vaikkei väitetiedoksiannon liitteissä 109 ja 117 ole tietoja, jotka välittömästi koskisivat suunniteltuja seisokkeja, niistä kuitenkin ilmenee, että kyseisissä kokouksissa keskusteltiin tilauskantojen ja uusien tilausten tilasta.

239 Kun nämä asiakirjat luetaan yhdessä Storan ilmoitusten kanssa, ne ovat riittävä näyttö JMC:n kokouksissa edustettuina olleiden tuottajien osallistumisesta seisokkeja koskeneeseen salaiseen yhteistyöhön. Koska ilmoitettuja hintoja koskeneen yhteistoiminnan tarkoituksena oli myyntihintojen korottaminen (ks. edellä 48—61 kohta), salaiseen hintayhteistyöhön osallistuneet yritykset väistämättä tiesivät, että tilauskantojen ja uusien tilausten tilan tarkastelun ja mahdollisia seisokkeja koskevien keskustelujen tarkoituksena ei ollut pelkästään sen määrittäminen, oliko markkinatilanne suotuisa yhdenmukaistetulle hinnankorotukselle, vaan myös sen määrittäminen, olivatko tehtaiden seisokit välttämättömiä sen estämiseksi, että ylitarjonta saattaisi vaarantaa sovitun hintatason. Erityisesti väitetiedoksiannon liitteestä 118 ilmenee, että 6.9.1990 pidettyyn JMC:n kokoukseen osallistuneet sopivat lähiaikoina tapahtuvasta hinnankorotuksesta, vaikka useat tuottajat olivat ilmoittaneet valmistautuvansa tuotannon pysäyttämiseen. Markkinatilanne oli näin ollen sellainen, että tulevan hinnankorotuksen tehokas toteuttaminen erittäin todennäköisesti edellytti (lisä)seisokkeja; seuraus, jonka valmistajat siis ainakin epäsuorasti hyväksyivät.

240 Tällä perusteella on — ilman että olisi tarpeen tutkia muita komission päätöksessään esiin tuomia todisteita (väitetiedoksiannon liitteet 102, 113, 130 ja 131) — katsottava komission näyttäneen toteen, että JMC:n kokouksiin ja salaiseen hintayhteistyöhön osallistuneet yritykset ovat osallistuneet seisokkeja koskeneeseen salaiseen yhteistyöhön.

241 On siis katsottava, että Prat Carton on kesäkuun 1990 ja helmikuun 1991 välisenä aikana osallistunut seisokkeja koskeneeseen salaiseen yhteistyöhön.

c) Prat Cartonin osallistuminen markkinaosuuksia koskeneeseen salaiseen yhteistyöhön

242 On jo katsottu komission näyttäneen toteen, että PWG:n kokouksissa läsnä olleet yritykset ovat vuoden 1987 lopusta osallistuneet markkinaosuuksia koskeneeseen salaiseen yhteistyöhön (ks. edellä 84—114 kohta).

243 Tukeakseen väitettään, jonka mukaan myös ne yritykset, jotka eivät ole osallistuneet PWG:n kokouksiin, ovat osallistuneet tähän salaiseen yhteistyöhön, komissio toteaa päätöksessä seuraavaa:

"Vaikka JMC:n kokouksiin osallistuneet pienemmät kartongintuottajat eivät olleet mukana PWG:ssä markkinaosuuksista käydyissä yksityiskohtaisissa keskusteluissa, niille annettiin kuitenkin niiden kaikkien hyväksymän 'hinta ennen määrää' - politiikan yhteydessä täysi tieto tärkeimpien tuottajien yleisestä yhteisymmärryksestä 'vakaan tarjontatason' säilyttämiseksi ja epäilemättä myös siitä, että näiden pienempien tuottajien oli sopeutettava oma käyttäytymisensä tähän sopimukseen" (päätöksen 58 perustelukappaleen ensimmäinen kohta).

244 Vaikkei sitä nimenomaisesti todetakaan päätöksessä, komissio vahvistaa tältä osin oikeaksi Storan ilmoituksen, jossa todetaan seuraavaa:

"Niille muille tuottajille, jotka eivät osallistuneet PWG:hen, ei yleensä tiedotettu markkinaosuuksia koskeneiden keskustelujen yksityiskohdista. Hinta ennen mää-

rää -politiikan yhteydessä, johon ne osallistuivat, niiden on kuitenkin täytynyt saada tietää suurten tuottajien yhteisymmärryksestä sen suhteen, ettei hintataso saanut vaarantua sen takia, että tarjonta pysyy vakiotasolla.

Niiden tuottajien, jotka eivät osallistuneet PWG:hen, osuudet GC-laadun tarjonnasta olivat kuitenkin niin merkityksettömiä, ettei sillä, osallistuivatko ne markkinaosuuksia koskeneeseen yhteisymmärrykseen vai eivät, ollut käytännöllisesti katsoen mitään vaikutusta mihinkään suuntaan" (väitetiedoksiannon liite 43, 1.2 kohta).

245 Storan tavoin komissio perustaa käsityksensä olettamaan, jonka mukaan suorien todisteiden puuttuessakin on katsottava, että niiden yritysten, jotka eivät osallistuneet PWG:n kokouksiin mutta joiden on näytetty hyväksyneen ne muut rikkomisen muodostavat osatekijät, jotka on mainittu päätöksen 1 artiklassa, on täytynyt tietää markkinaosuuksia koskeneesta salaisesta yhteistyöstä.

246 Tällaista päättelyä ei voida hyväksyä. Komissio ei ensinnäkään tuo esiin mitään todistetta, jolla voitaisiin näyttää toteen, että yritykset, jotka eivät osallistuneet PWG:n kokouksiin, olisivat hyväksyneet yleisen yhteisymmärryksen, jonka mukaan muun muassa tärkeimpien tuottajien markkinaosuudet jäädytettiin.

247 Toiseksi pelkästään se seikka, että mainitut yritykset ovat osallistuneet salaiseen hintayhteistyöhön ja seisokkeja koskeneeseen salaiseen yhteistyöhön, ei vielä todista niiden samalla osallistuneen markkinaosuuksia koskeneeseen salaiseen yhteistyöhön. Tältä osin on todettava, että markkinaosuuksia koskeva salainen yhteistyö ei — toisin kuin mitä komissio näyttää väittävän — luonteensa puolesta väistämättä liity hintoja ja/tai seisokkeja koskevaan salaiseen yhteistyöhön. Riittää, kun todetaan, että PWG:ssä kokoontuneiden tärkeimpien tuottajien markkinaosuuksia koskeneella salaisella yhteistyöllä pyrittiin päätöksen mukaan (ks. edellä 78—80 kohta) säilyttämään markkinaosuudet vakaalla tasolla — niitä joskus muuttaen — myös silloin, kun markkinatilanne ja erityisesti tarjonnan ja kysynnän välinen tasapaino olivat sellaiset, ettei minkäänlainen tuotannon säätely ollut tarpeen sovittujen hinnankorotusten tehokkaan toteuttamisen varmistamiseksi. Tästä

seuraa, että mahdollinen osallistuminen hintoja ja/tai seisokkeja koskeneeseen salaiseen yhteistyöhön ei vielä todista, että ne yritykset, jotka eivät osallistuneet PWG:n kokouksiin, olisivat osallistuneet markkinaosuuksia koskeneeseen salaiseen yhteistyöhön tai että ne olisivat tienneet siitä tai että niiden olisi väistämättä pitänyt tietää siitä.

248 Kolmanneksi on todettava, että päätöksen 58 perustelukappaleen toisessa ja kolmannessa kohdassa komissio vetoaa lisätodisteena kyseisen väittämän paikkansapitävyydestä väitetiedoksiannon liitteeseen 102 eli Renalta saatuihin muistiinpanoihin, jotka päätöksen mukaan koskevat 3.10.1988 pidettyä NPI:n ylimääräistä kokousta. Tältä osin riittää, kun todetaan, ettei kantaja ollut NPI:n jäsen ja ettei tässä asiakirjassa olevaa viittausta seisokkien toteuttamisen mahdolliseen tarpeellisuuteen voida edellä todetuista syistä pitää näyttönä markkinaosuuksia koskeneesta salaisesta yhteistyöstä.

249 Edellä oleva huomioon ottaen on todettava, ettei komissio ole näyttänyt toteen, että Prat Carton olisi kesäkuun 1990 ja helmikuun 1991 välisenä aikana osallistunut markkinaosuuksia koskeneeseen salaiseen yhteistyöhön.

3. Päätelmät, jotka koskevat Prat Cartonin osallistumista perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan rikkomiseen ennen kuin kantaja hankki sen omistukseensa helmikuussa 1991

250 Kaiken edellä olevan perusteella on katsottava komission näyttäneen toteen, että Prat Carton on kesäkuun 1990 ja helmikuun 1991 välisenä aikana osallistunut salaiseen hintayhteistyöhön ja seisokkeja koskeneeseen salaiseen yhteistyöhön. Prat Cartonin osallistumista markkinaosuuksia koskeneeseen salaiseen yhteistyöhön tänä samana aikana ei kuitenkaan ole riittävällä tavalla näytetty toteen. Tätä edeltävältä ajalta eli vuoden 1986 puolivälin ja vuoden 1990 kesäkuun väliseltä ajalta komissio ei ole myöskään näyttänyt toteen, että Prat Carton olisi osallistunut niihin osatekijöihin, joista rikkominen muodostuu.

Päätöksen 2 artiklan kumoamista koskeva vaatimus

Asianosaisten väitteet ja niiden perustelut

251 Kantaja vetoaa kanneperusteeseen, jonka mukaan tulevaisuudessa tapahtuvaa tietojen vaihtoa koskeva kielto on lainvastainen. Kantaja huomauttaa, että sen enempää päätöksen 1 artikla kuin 2 artiklakaan eivät koske kartonkialan järjestön CEPI-Cartonboardin (jäljempänä CEPI) ensimmäistä tietojenvaihtojärjestelmää, joka on mainittu päätöksen 105, 106 ja 166 perustelukappaleessa. Tulevaisuudessa tapahtuvaa tietojen vaihtoa koskeva kielto kuitenkin estää CEPI:tä ja sen jäseniä, joihin kantajakin kuuluu, sekä perustamasta jatkossa uusia tietojenvaihtojärjestelmiä että käyttämästä sitä tietojenvaihtojärjestelmää, jonka CEPI on ilmoittanut komissiolle loppuvuonna 1993 ja jota ei edes mainita päätöksessä.

252 Sellaisia tietojenvaihtojärjestelmiä, joilla ei pyritä kiellettyihin tuloksiin, kuten hintojen vahvistamiseen tai määriä koskevaan yhteistoimintaan, ei komission aikaisemmassa käytännössä ole koskaan pidetty lainvastaisina, elleivät ne ole koskeneet yrityskohtaisten ja luottamuksellisten tietojen vaihtoa. Kantaja korostaa, että komissio on Seitsemännessä kilpailupolitiikkaa koskevassa kertomuksessa täsmentänyt, ettei sillä ole varsinaisesti mitään liike-elämän yhteenliittymien tai erikoistuneiden laitosten välityksellä tapahtuvaa tilastotietojen vaihtoa vastaan silloinkaan, kun nämä laativat tiedoista erittelyn, kunhan näistä tiedoista ei voida saada selville yrityskohtaisia tietoja.

253 Kanneperuste jakautuu kahteen osaan. Ensimmäisessä osassa kantaja väittää, että päätöksen 2 artiklassa oleva kielto on pääosin muotoiltu liian epämääräiseksi ja yleiseksi. Artiklassa ei täsmennetä etenkään sitä, missä olosuhteissa sellaisen tietojenvaihtojärjestelmän, joka ei koske yrityskohtaisia tietoja, katsotaan voivan edistää hintoja tai tuotantoa koskevaa yhteistoimintaa taikka hintoja tai markkinoiden jakamista koskevan sopimuksen täytäntöönpanon valvontaa.

254 Päätöksen 2 artiklassa ei myöskään täsmennetä, mitä ominaispiirteitä järjestelmällä on oltava, jotta se täyttäisi sen edellytyksen, että sen ulkopuolelle jäävät a) yhdistettyinä esitetyt tiedot, joista voidaan "saada selville yksittäisten tuottajien toiminta" (toinen kohta), b) tuotantoa ja myyntiä koskevat yhdistetyt tilastotiedot, joita voidaan käyttää "edistämään tai helpottamaan yhteistä toimintaa alalla" (kolmas kohta), tai c) "kaik[ki] sellai[nen] tietojen vaih[to], jolla on merkitystä kilpailulle", sekä "kaik[ki] kokouks[et] tai mu[u] yhteydenpi[to] vaihdettujen tietojen merkityksen tai sen tutkimiseksi, miten ala tai yksittäinen tuottaja mahdollisesti tai todennäköisesti reagoi näihin tietoihin" (neljäs kohta).

255 Kantajan mukaan näin epämääräisiä ja yleisiä kieltoja ei voida panna täytäntöön, ja ne ovat joka tapauksessa oikeusvarmuusperiaatteen vastaisia.

256 Kanneperusteen toisessa osassa kantaja väittää, ettei päätöksen 2 artiklan toisessa kohdassa oleva kielto, joka koskee uusien tilausten ja tilauskantojen tilaa koskevien (yhdistettyjenkin) tietojen vaihtoa, ole lainmukainen.

257 Ensinnäkin kantaja toteaa, että nämä ovat vain kokonaiskysynnän yleistä suuntausta koskevia tietoja, eikä niiden perusteella voi saada selville yksittäistä tuottajaa tai maata.

258 Toiseksi kantajan mielestä tällainen tietojen vaihto on kartonkialalla lisäksi erittäin hyödyllistä, ellei peräti välttämätöntä.

259 Kolmanneksi kantaja väittää, ettei komissio ole milloinkaan kieltänyt tällaisten tietojen vaihtoa. Kantajan mukaan se on päinvastoin katsonut, että varastojen suuruutta, tämänhetkisiä ja aikaisempia markkinahintoja, kulutusta, jalostuskapasiteet-

tia ja jopa hintatrendejä koskevien tietojen vaihto on kilpailun kannalta neutraalia (ks. mm. ETY:n perustamissopimuksen 85 artiklan 3 kohdan mukaista puuttumattomuustodistusta koskevasta pyynnöstä neuvoston asetuksen N:o 17 19 artiklan 3 kohdan mukaisesti annettu komission tiedonanto 87/C 339/07 — Asia N:o IV/32.076 — European Wastepaper Information Service; EYVL 1987, C 339, s. 7, jäljempänä EWIS-tiedonanto, ja Seitsemäs kilpailupolitiikkaa koskeva kertomus, 5—8 kohta).

260 Komissio toteaa, ettei päätöksen 2 artikla koske CEPI:n ilmoittamaa tietojenvaihtojärjestelmää, jota komission toimivaltaiset yksiköt tutkivat silloin, kun kanne nostettiin.

261 Lisäksi komissio toteaa, että päätöksen 2 artiklassa annetut määräykset ovat tavanomaisia, silloin kun komissio ei ole saanut näyttöä rikkomisen lopettamisesta ja kun tällaisten määräysten soveltamisala riippuu yritysten toiminnasta. Koska määräyksillä estetään osallistuminen sellaiseen tietojenvaihtojärjestelmään, jolla on samanlainen tai vastaava tavoite tai vaikutus kuin kyseessä olevalla järjestelmällä, määräyksillä vain sovelletaan perustamissopimuksen 85 artiklassa olevaa yleistä kieltoa (asia T-34/92, Fiatagri ja New Holland Ford v. komissio, tuomio 27.10.1994, Kok. 1994, s. II-905). Määräykset perustuvat sitä paitsi asetuksen N:o 17 3 artiklan 1 kohtaan ja ovat komission aikaisempien, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen hyväksymien päätösten mukaisia.

262 Komissio toteaa, että nyt käsiteltävänä olevassa asiassa kartelliin osallistuneet pitivät tietojenvaihtojärjestelmää tärkeänä, ja järjestelmä mahdollisti kilpailunvastaisten aloitteiden noudattamisen valvonnan ja toteuttamisen (päätöksen 61—71 ja 134 perustelukappale). Komission mukaan järjestelmä on lisäksi koko ajan ollut omiaan rohkaisemaan tuottajia toimimaan kilpailunvastaisesti, myös sen jälkeen kun siihen vuonna 1991 tehtiin muutoksia (päätöksen 166 perustelukappale). Päätöksen 2 artiklassa olevien määräysten soveltamisalaa arvioitaessa on komission mukaan otettava huomioon edellä mainitut tekijät, kartonkimarkkinoiden erityispiirteet ja se, että tilanteelle oli tunnusomaista lähestulkoon täydellisen kartellin vallitseminen Euroopan markkinoilla. Komissio katsoo, että kun nämä seikat

otetaan huomioon, on hylättävä se kantajan väite, jonka mukaan ne tiedot, joiden vaihto on kielletty, olisivat yleisluonteisia ja jonka mukaan päätöksen 2 artiklalla rikotaan oikeusvarmuusperiaatetta. Tietojen vaihtoa koskeva kielto ei ole yleinen etenkään siltä osin kuin on kyse 2 artiklan ensimmäisen kohdan a, b ja c alakohdassa tarkoitetuista tiedoista, vaan kielto koskee ainoastaan sellaisia tietoja, jotka on tarkoitettu helpottamaan tai edistämään kilpailunvastaista toimintaa.

263 Komission mukaan EWIS-tiedonanto koski sellaista taloudellista asiayhteyttä, joka poikkesi täysin kartonkialan taloudellisesta asiayhteydestä (tiedonannon 3 kohta) etenkin siksi, että EWIS saattoi toimittaa ainoastaan sellaisia kokonaistietoja, jotka koskivat niin suurta määrää sen jäsenistä, ettei jonkin tietyn jäsenen toiminnan tunnistaminen ollut mahdollista (tiedonannon 7 kohta).

Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

264 Päätöksen 2 artiklassa määrätään seuraavaa:

"Edellä 1 artiklassa mainittujen yritysten on välittömästi lopetettava edellä mainitut kilpailusääntöjen rikkomiset, elleivät ne ole sitä jo tehneet. Niiden on kartonkialan toiminnassaan vastedes oltava tekemättä sopimuksia ja noudattamatta yhdenmukaistettuja menettelytapoja, joilla voi olla sama tai samanlainen tarkoitus tai vaikutus, mukaan luettuna kaikki sellainen kaupallisten tietojen vaihto

a) jonka avulla siihen osallistuvat voivat suoraan tai epäsuorasti saada tietoja muiden tuottajien tuotannosta, myynnistä, tilauskannoista, koneiden käyttöasteista, myyntihinnoista, kustannuksista tai markkinointisuunnitelmista,

b) jonka avulla edistetään, helpotetaan tai rohkaistaan alan yhteistä reagointia hintojen osalta tai tuotannon valvontaa, vaikkei mitään yrityskohtaisia tietoja ilmaistaisikaan,

tai

c) joka mahdollistaa sen, että asianomaiset yritykset voivat seurata minkä tahansa hintaa tai markkinaosuuksien jakoa yhteisössä koskevan nimenomaisen tai hiljaisen sopimuksen täytäntöönpanoa tai noudattamista.

Kaikkia sellaisia yleisten tietojen vaihtoa koskevia järjestelmiä, joihin ne ovat liittyneet, kuten Fides-järjestelmää tai sen seuraajaa, on hallinnoitava siten, että sen ulkopuolelle on jätettävä paitsi sellaiset tiedot, joista voidaan saada selville yksittäisten tuottajien toiminta, myös kaikki uusien tilausten ja tilauskantojen tilaa sekä tuotantokapasiteetin suunniteltua käyttöastetta koskevat tiedot (näissä tapauksissa silloinkin, kun tiedot yhdistetään) tai kunkin koneen tuotantokapasiteettia koskevat tiedot.

Tämäntyyppisissä tietojenvaihtojärjestelmissä saa kerätä ja levittää ainoastaan sellaisia tuotantoa ja myyntiä koskevia yhdistettyjä tilastotietoja, joita ei voida käyttää edistämään tai helpottamaan yhteistä toimintaa alalla.

Yritysten on pidättäydyttävä myös kaikesta sellaisesta tietojen vaihdosta, jolla on merkitystä kilpailulle ja jota ei ole erikseen sallittu, sekä kaikista kokouksista tai muusta yhteydenpidosta vaihdettujen tietojen merkityksen tai sen tutkimiseksi, miten ala tai yksittäinen tuottaja mahdollisesti tai todennäköisesti reagoi näihin tietoihin.

Tarvittavien muutosten tekemiseksi mahdollisesti olemassa oleviin tietojenvaihtojärjestelmiin annetaan kolmen kuukauden määräaika, joka alkaa tämän päätöksen tiedoksiantamisesta."

265 Kuten päätöksen 165 perustelukappaleesta ilmenee, päätöksen 2 artiklasta on päätetty asetuksen N:o 17 3 artiklan 1 kohdan nojalla. Tämän säännöksen nojalla komissio voi todettuaan, että esimerkiksi perustamissopimuksen 85 artiklaa rikotaan, päätöksellään määrätä yritykset, joita asia koskee, lopettamaan tällaisen rikkomisen.

266 Vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan sovellettaessa asetuksen N:o 17 3 artiklan 1 kohtaa yritystä voidaan kieltää jatkamasta tiettyjä lainvastaisiksi todettuja toimintoja, menettelytapoja tai tilanteita (yhdistetyt asiat 6/73 ja 7/73, Istituto Chemioterapico Italiano ja Commercial Solvents v. komissio, tuomio 6.3.1974, Kok. 1974, s. 223, 45 kohta, Kok. Ep. II, s. 229 ja yhdistetyt asiat C-241/91 P ja C-242/91 P, RTE ja ITP v. komissio, tuomio 6.4.1995, Kok. 1995, s. I-743, 90 kohta) mutta myös kieltää alkamasta toimia samalla tavalla myöhemmin (asia T-83/91, Tetra Pak v. komissio, tuomio 6.10.1994, Kok. 1994, s. II-755, 220 kohta).

267 Koska asetuksen N:o 17 3 artiklan 1 kohtaa on sovellettava suhteessa todettuun rikkomiseen, komissiolla on toimivalta määrätä niiden velvoitteiden laajuudesta, joita asianomaisille yrityksille asetetaan, jotta rikkominen saataisiin loppumaan. Yrityksille asetetut velvoitteet eivät kuitenkaan saa ylittää sitä, mikä on asianmukaista ja tarpeellista tavoitellun päämäärän saavuttamiseksi eli asiassa rikottujen sääntöjen mukaisen laillisen oikeustilan palauttamiseksi (em. yhdistetyt asiat RTE ja ITP v. komissio, tuomion 93 kohta; vastaavasti asia T-7/93, Langnese-Iglo v. komissio, tuomio 8.6.1995, Kok. 1995, s. II-1533, 209 kohta ja asia T-9/93, Schöller v. komissio, tuomio 8.6.1995, Kok. 1995, s. II-1611, 163 kohta).

268 Sen selvittämiseksi, onko päätöksen 2 artiklassa olevan määräyksen soveltamisala liian laaja — kuten kantaja väittää —, on tutkittava tässä artiklassa yrityksille asetettujen eri kieltojen ulottuvuutta.

269 Päätöksen 2 artiklan ensimmäisen kohdan toisessa virkkeessä asetetulla kiellolla, jonka mukaan yritysten on vastedes oltava tekemättä sopimuksia ja noudattamatta yhdenmukaistettuja menettelytapoja, joilla voi olla sama tai samanlainen tarkoitus tai vaikutus kuin päätöksen 1 artiklassa todetuilla rikkomisilla, pyritään ainoastaan siihen, että yrityksiä estetään jatkamasta lainvastaiseksi todettua toimintaa. Kun komissio on päättänyt tällaisesta kiellosta, se ei näin ollen ole ylittänyt asetuksen N:o 17 3 artiklassa sille myönnettyä toimivaltaa.

270 Päätöksen 2 artiklan ensimmäisen kohdan a, b ja c alakohdassa on tarkemmat määräykset kiellosta, joka koskee kaupallisten tietojen tulevaisuudessa tapahtuvaa vaihtamista.

271 Päätöksen 2 artiklan ensimmäisen kohdan a alakohdassa olevan määräyksen antaminen, jolla kielletään sellaisten kaupallisten tietojen tulevaisuudessa tapahtuva vaihtaminen, joiden avulla tietojen vaihtoon osallistuvat voivat suoraan tai epäsuorasti saada yrityskohtaisia tietoja kilpailijoistaan, edellyttäisi, että komissio olisi päätöksessään todennut tällaisten tietojen vaihtamisen olevan perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan perusteella lainvastaista.

272 Tältä osin on todettava, ettei päätöksen 1 artiklassa todeta, että yrityskohtaisten kaupallisten tietojen vaihtaminen sellaisenaan on perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan rikkomista.

273 Päätöksessä todetaan yleisemmin, että yritykset ovat rikkoneet tätä perustamissopimuksen artiklaa osallistumalla sopimukseen ja yhdenmukaistettuun menettelyta-

paan, joiden mukaisesti yritykset "edellä mainittuja toimenpiteitä tukeakseen vaihtoivat kaupallisia tietoja toimituksista, hinnoista, tuotantoseisokeista, tilauskannoista ja koneiden käyttöasteista".

274 Koska päätöksen päätösosa kuitenkin on ymmärrettävä sen perustelujen valossa (ks. em. yhdistetyt asiat Suiker Unie ym. v. komissio, tuomion 122 kohta), on huomattava, että päätöksen 134 perustelukappaleen toisessa kohdassa todetaan seuraavaa:

"Se, että tuottajat PG Paperboardin kokouksissa (erityisesti JMC:n kokouksissa) vaihtoivat yleensä luottamuksellisina ja arkaluonteisina pidettyjä yrityskohtaisia kaupallisia tietoja tilauskannoista, koneiden seisokeista ja tuotantovauhdista, oli selvästi kilpailusääntöjen vastaista, koska sen tarkoituksena oli tehdä tilanne mahdollisimman suotuisaksi hinnankorotusten toteuttamiselle. — —"

275 Koska komissio on päätöksessä asianmukaisesti todennut, että yrityskohtaisten kaupallisten tietojen vaihtaminen on sellaisenaan perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan rikkomista, se, että tällaisten tietojen tulevaisuudessa tapahtuva vaihtaminen kielletään, täyttää asetuksen N:o 17 3 artiklan 1 kohdan soveltamisen edellytykset.

276 Kieltoja, jotka koskevat päätöksen 2 artiklan ensimmäisen kohdan b ja c alakohdassa tarkoitettua kaupallisten tietojen vaihtoa, on tutkittava ottaen huomioon tämän artiklan toinen, kolmas ja neljäs kohta, jotka tukevat näiden alakohtien sisältöä. Sitä, onko komissio pitänyt kyseisiä tietojen vaihtoja lainvastaisina ja jos on, missä määrin, on nimittäin arvioitava juuri tässä asiayhteydessä, koska yrityksille asetettujen velvoitteiden laajuus on rajoitettava siihen, mikä on välttämätöntä, jotta niiden toiminta olisi jälleen lainmukaista perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan suhteen.

277 Päätöstä on tulkittava siten, että komissio on pitänyt Fides-järjestelmää perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan vastaisena, koska se tuki todettua kartellia (päätöksen 134 perustelukappaleen kolmas kohta). Tämän tulkinnan oikeellisuuden vahvistaa päätöksen 1 artiklan sanamuoto, josta ilmenee, että yritykset vaihtoivat kaupallisia tietoja sellaisia "toimenpiteitä tukeakseen", joiden on katsottu olevan perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan vastaisia.

278 Päätöksen 2 artiklan ensimmäisen kohdan b ja c alakohdassa olevien, tulevaa aikaa koskevien kieltojen ulottuvuutta on arvioitava nimenomaan ottaen huomioon tämä komission tulkinta Fides-järjestelmän yhteensoveltuvuudesta perustamissopimuksen 85 artiklan kanssa.

279 Tältä osin kyseiset kiellot eivät koske ainoastaan yrityskohtaisten kaupallisten tietojen vaihtoa vaan myös tiettyjä yhdistettyjä tilastotietoja (päätöksen 2 artiklan ensimmäisen kohdan b alakohta ja toinen kohta). Toisaalta päätöksen 2 artiklan ensimmäisen kohdan b ja c alakohdassa kielletään eräiden tilastotietojen vaihto sen estämiseksi, että ne voisivat tukea mahdollista kilpailunvastaista toimintaa.

280 Siltä osin kuin tällaisella kiellolla pyritään estämään sellaisten puhtaasti tilastollisten tietojen vaihto, jotka eivät ole yrityskohtaisia tai yksilöitävissä, jottei niitä voitaisi käyttää kilpailunvastaisiin tarkoituksiin, kielto ylittää sen, mikä on välttämätöntä todetun toiminnan palauttamiseksi lainmukaiseksi. Yhtäältä on todettava, ettei päätöksestä ilmene komission katsoneen, että tilastotietojen vaihto sellaisenaan merkitsisi perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan rikkomista. Toisaalta pelkästään se, että tilastotietojen vaihtoa koskevaa järjestelmää voidaan käyttää kilpailunvastaisiin tarkoituksiin, ei tee siitä perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan vastaista, koska sen kilpailunvastaiset vaikutukset on tällaisessa tapauksessa todettava konkreettisesti. Komission väite, jonka mukaan päätöksen 2 artikla on luonteeltaan vain toteava (edellä 261 kohta), ei näin ollen ole perusteltu.

281 Päätöksen 2 artiklan ensimmäinen, toinen, kolmas ja neljäs kohta on näin ollen kumottava, lukuun ottamatta seuraavia kappaleita:

"Edellä 1 artiklassa mainittujen yritysten on välittömästi lopetettava edellä mainitut kilpailusääntöjen rikkomiset, elleivät ne ole sitä jo tehneet. Niiden on kartonkialan toiminnassaan vastedes oltava tekemättä sopimuksia ja noudattamatta yhdenmukaistettuja menettelytapoja, joilla voi olla sama tai samanlainen tarkoitus tai vaikutus, mukaan luettuna kaikki sellainen kaupallisten tietojen vaihto

a) jonka avulla siihen osallistuvat voivat suoraan tai epäsuorasti saada tietoja muiden tuottajien tuotannosta, myynnistä, tilauskannoista, koneiden käyttöasteista, myyntihinnoista, kustannuksista tai markkinointisuunnitelmista.

Kaikkia sellaisia yleisten tietojen vaihtoa koskevia järjestelmiä, joihin ne ovat liittyneet, kuten Fides-järjestelmää tai sen seuraajaa, on hallinnoitava siten, että sen ulkopuolelle on jätettävä tiedot, joista voidaan saada selville yksittäisten tuottajien toiminta."

Sakon poistamista tai sen alentamista koskeva vaatimus

A *Kanneperuste, jonka mukaan sakon alentaminen on välttämätöntä, koska rikkomisen tarkoitus ja kesto on määritelty virheellisesti*

282 Kantaja väittää edellä oleviin kanneperusteisiin, väitteisiin ja niiden perusteluihin viitaten, että rikkomisen aineellinen ulottuvuus on selvästi erilainen, sen kesto huomattavasti lyhyempi ja sen vakavuus paljon vähäisempää kuin mitä komission päätöksessä on todettu, joten sakkoa on alennettava merkittävästi.

283 On muistutettava, että edellisten kanneperusteiden yhteydessä tehdyistä toteamuksista ilmenee, että komissio on näyttänyt kantajan osalta oikein toteen päätöksen 1 kohdassa kuvaillun kilpailusääntöjen rikkomisen olemassaolon ja sen keston.

284 Tästä seuraa, että tämä kanneperuste on hylättävä.

B *Kanneperuste, joka koskee yhtäältä arviointivirhettä, jonka komissio on tehnyt katsoessaan, että kartelli oli "pääasiallisesti onnistunut saavuttamaan tavoitteensa", ja toisaalta perusteluvelvollisuuden rikkomista tältä osin*

Asianosaisten väitteet ja niiden perustelut

285 Kantaja väittää komission tehneen arviointivirheen, kun se on sakon määrää vahvistaessaan katsonut, että kartelli oli "pääasiallisesti onnistunut saavuttamaan tavoitteensa" (päätöksen 168 perustelukappale). Kantajan mukaan komissio ei ole tältä osin ottanut huomioon todisteita, joita ne yritykset, joille päätös on osoitettu, ja erityisesti kantaja ovat esittäneet.

286 Kantajan mielestä hintojen ilmoittamista koskevat menettelytavat olivat alalla tavanomaisia, ja se, että eri tuottajien hinnankorotusilmoituksissa voidaan havaita tiettyä yhdenmukaisuutta ja samanaikaisuutta, johtuu markkinatilanteesta ja erityisesti markkinoiden läpinäkyvyydestä. Kantajan mukaan komissio ei ole ottanut huomioon seuraavia seikkoja:a) myyntihinnat ovat aina selvästi alittaneet ilmoitetut hinnat; b) eri asiakkaisiin sovelletut hinnat ovat aina poikenneet toisistaan huomattavasti, joten ei ole ollut olemassa yhtä hintaa; c) suhdannevaihtelut ovat vaikuttaneet hintakehitykseen ja d) eri asiakkaisiin sovellettujen hintojen erot ovat kasvaneet kyseisenä aikana, mikä on osoitus hintojen yksilöllistymisen lisääntymisestä.

287 Kantajan mukaan myyntihintojen kehitys riippui yksinomaan kyseisenä aikana vallinneesta markkinatilanteesta, etenkin melko vakaasta kysynnästä sekä kapasiteetin tyydyttävästä ja joskus jopa optimaalisesta käytöstä (päätöksen 13—15 perustelukappale), kustannusten huomattavasta kasvusta (16—19 perustelukappale) ja siitä, että keskimääräinen kannattavuus oli koko ajanjakson tavanomaisella tasolla. Kantajan mielestä komission olisi tällaisessa tilanteessa pitänyt katsoa, että hinnankorotukset olivat tavanomaisia (ks. myös 135 perustelukappale) ja että ne myyntihintojen korotukset, joita voitiin havaita, olivat sopusoinnussa taloudellisten perusmuuttujien kanssa. Kantajan mukaan komission olisi näin ollen pitänyt päätellä myös, ettei oletetulla kartellilla ollut mitään vaikutusta myyntihintojen todelliseen kehitykseen.

288 Kantajan mukaan myyntihinnat ovat aina seuranneet kustannuskehitystä. Vuoden 1989 jälkimmäisellä puoliskolla todettuun raaka-ainekustannusten laskuun liittyi työvoima- ja energiakustannusten — jotka ovat noin 35 prosenttia kartongintuottajien kokonaiskustannuksista — huomattava kasvu. Vuonna 1991 tapahtunut kysynnän lasku ei myöskään merkitse sitä, että muut tekijät kuin markkinatilanne olisivat vaikuttaneet hintakehitykseen, koska vuoden 1991 ainoasta hinnankorotuksesta (tammikuun hinnankorotus) oli ilmoitettu jo syksyllä 1990, ja tuottajat olivat suunnitelleet sen vieläkin aikaisemmin.

289 Kartellin vaikutuksia koskeva komission väittämä ei kantajan mukaan pidä paikkaansa myöskään markkinaosuuksia koskevan oletetun yhteistoiminnan osalta, koska tältä osin ei ole milloinkaan ollut yhteistoimintaa eikä myöskään järjestelmää eri tuottajien markkinaosuuksien kehityksen valvomiseksi. Sarrión markkinaosuudet ovat lisäksi vaihdelleet huomattavasti kyseisenä aikana.

290 Lopuksi kantaja tuo esiin perusteluvirheen, joka liittyy ristiriitaan, joka on kartellin vaikutuksista markkinoihin tehtyjen päätelmien ja päätökseen sisältyvien tosiasioita koskevien huomioiden välillä.

291 Komissio huomauttaa, että kyseisenä aikana hintoja korotettiin aina säännöllisesti ja noudatettiin sen mukaisesti, mitä tuottajat yhteistoiminnassa sopivat PG Paperboardin jaostoissa, että käyttöön otettiin järjestelmä, jolla valvottiin kartellin tekemien päätösten noudattamista yksityiskohtaisia tietoja vaihtamalla, ja että eri tuottajien markkinaosuudet pysyivät koko ajan suurin piirtein samansuuruisina. Näin ollen, ja kun otetaan erityisesti huomioon se, että kartellista on runsaasti asiakirjatodisteita, kantajan väitettä, jonka mukaan kartelli ei olennaisesti muuttanut markkinatrendejä, ei ole mahdollista puolustaa.

292 Hintakehityksen osalta komissio muistuttaa, että kartellin onnistumista on arvioitava kokonaisuutena. Se — kaiken lisäksi todistamaton — seikka, että kantaja olisi hyötynyt kartellista vähemmän kuin muut, ei mitenkään osoita vääräksi sitä, että kartelli onnistui.

293 Markkinaosuuksien osalta komissio toteaa, että se, että eri tuottajien markkinaosuuksien muutokset olivat vähäisiä, osoittaa, että kartelli onnistui myös tältä osin erittäin hyvin.

294 Lopuksi komissio kiistää edellä olevien väitteiden ja niiden perustelujen perusteella sen, että päätös olisi perusteltu virheellisesti siltä osin kuin on kyse kartellin vaikutuksista markkinoihin. Komissio viittaa erityisesti päätöksen 16, 21 ja 137 perustelukappaleessa oleviin analyyseihin markkinatilanteesta ja markkinoiden kehittymisestä ja väittää, että jos väitettä ei yritetä irrottaa asiayhteydestään, päätöksen perusteluissa ei voida havaita mitään ristiriitaa.

Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

295 Päätöksen 168 perustelukappaleen seitsemännen luetelmakohdan mukaan komissio on määrännyt sakkojen yleisen tason ottaen muun muassa huomion sen, että kartelli on "pääasiallisesti onnistunut saavuttamaan tavoitteensa". On kiistatonta, että tällä viitataan niihin vaikutuksiin, joita päätöksen 1 artiklassa todetulla rikkomisella on ollut markkinoihin.

296 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo, että rikkomisen vaikutuksia koskevan komission arvioinnin lainmukaisuuden valvomiseksi riittää, kun tarkastellaan salaisen hintayhteistyön vaikutuksia koskevaa komission arviointia. Ensiksi on nimittäin todettava, että päätöksestä ilmenee, että tavoitteiden pääasiallista saavuttamista koskeva toteamus perustuu suurimmaksi osaksi salaisen hintayhteistyön vaikutuksiin. Näitä vaikutuksia eritellään päätöksen 100—102, 115 ja 135—137 perustelukappaleessa, mutta sitä, onko markkinaosuuksia ja seisokkeja koskeneella salaisella yhteistyöllä ollut vaikutuksia markkinoihin, ei sitä vastoin tarkastella erikseen.

297 Toiseksi on todettava, että salaisen hintayhteistyön vaikutusten tarkastelun perusteella voidaan joka tapauksessa arvioida myös sitä, onko seisokkeja koskevan salaisen yhteistyön tavoite saavutettu, koska viimeksi mainitulla pyrittiin estämään se, että ylitarjonta olisi vaarantanut yhdenmukaistettujen hinta-aloitteiden toteutumisen.

298 Kolmanneksi on todettava, että komissio ei markkinaosuuksia koskeneen salaisen yhteistyön osalta väitä, että PWG:n kokouksiin osallistuneet yritykset olisivat tavoitelleet markkinaosuuksiensa ehdotonta jäädyttämistä. Päätöksen 60 perustelukappaleen toisen kohdan mukaan markkinaosuuksia koskenut sopimus ei ollut muuttumaton, vaan "sitä muutettiin ja siitä neuvoteltiin uudelleen aika ajoin". Kun tämä täsmennys otetaan huomioon, komission ei voida katsoa olleen väärässä, kun se on katsonut kartellin pääsääntöisesti saavuttaneen tavoitteensa, vaikkei se ole päätöksessä tarkastellut erikseen markkinaosuuksia koskeneen salaisen yhteistyön onnistumista.

299 Komissio on arvioinut salaisen hintayhteistyön yleisiä vaikutuksia. Vaikka kantajan esittämät yrityskohtaiset tiedot osoittaisivatkin — kuten kantaja väittää —, että salaisen hintayhteistyön vaikutukset ovat kantajan osalta olleet vähäisempiä kuin tämän yhteistyön vaikutukset Euroopan kartonkimarkkinoilla kokonaisuutena tarkastellen, tällaiset yrityskohtaiset tiedot eivät sellaisenaan riitä heikentämään komission arvioinnin luotettavuutta.

300 Kuten komissio on suullisessa käsittelyssä vahvistanut, päätöksessä on tehty ero kolmen erityyppisen vaikutuksen välille. Komissio on lisäksi perustanut käsityksensä siihen, että tuottajat itse ovat yleisesti ottaen katsoneet hinta-aloitteiden onnistuneen.

301 Ensimmäinen vaikutusten tyyppi, jonka komissio on ottanut huomioon ja jota kantaja ei ole kiistänyt, on muodostunut siitä, että sovitut hinnankorotukset on tosiasiallisesti ilmoitettu asiakkaille. Uusia hintoja on siten käytetty perustana käytäessä asiakaskohtaisia neuvotteluja myyntihinnoista (ks. mm. päätöksen 100 perustelukappale ja 101 perustelukappaleen viides ja kuudes kohta).

302 Toinen vaikutusten tyyppi on muodostunut siitä, että myyntihintojen kehitys seurasi ilmoitettujen hintojen kehitystä. Tältä osin komissio väittää, että "tuottajat eivät tyytyneet ilmoittamaan sovituista hinnankorotuksista, vaan ne ryhtyivät muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta myös konkreettisiin toimenpiteisiin varmistaakseen, että korotukset todella toteutettiin asiakaskunnassa" (päätöksen 101 perustelukappaleen ensimmäinen kohta). Komissio myöntää, että asiakkaat joskus saivat myönnytyksiä korotusten voimaantulopäivän osalta tai asiakaskohtaisia hyvityksiä tai alennuksia, erityisesti suurista tilauksista, ja että "toteutunut keskimääräinen nettokorotus oli alennusten, hyvitysten ja muiden myönnytysten vähentämisen jälkeen aina pienempi kuin ilmoitetun korotuksen kokonaismäärä" (päätöksen 102 perustelukappaleen viimeinen kohta). Komissio viittaa kaavioihin, jotka sisältyvät taloudelliseen tutkimukseen, jonka useat niistä yrityksistä, joita päätös koskee, teettivät komissiossa käytyä menettelyä varten (jäljempänä LE-raportti), ja toteaa niiden perusteella, että ilmoitettujen hintojen kehityksen ja

kansallisina valuuttoina ilmaistujen tai ecuiksi muunnettujen myyntihintojen kehityksen välillä oli "vahva lineaarinen yhteys" päätöksessä tarkoitettuna aikana. Komissio päättelee siitä seuraavaa: "Toteutuneet nettomääräiset hinnankorotukset seurasivat ilmoitettuja korotuksia läheisesti, vaikkakin tietyllä viiveellä. Raportin laatija itsekin on kuulemistilaisuudessa todennut, että tämä piti paikkansa vuosina 1988 ja 1989" (päätöksen 115 perustelukappaleen toinen kohta).

303 On myönnettävä, että komissio on tätä toista vaikutusten tyyppiä arvioidessaan voinut aiheellisesti pitää ilmoitettujen hintojen kehityksen ja myyntihintojen kehityksen välistä lineaarista suhdetta näyttönä siitä, että hinta-aloitteilla oli tuottajien tavoitteen mukainen vaikutus myyntihintoihin. On itse asiassa kiistatonta, että se käytäntö, että hinnoista neuvotellaan asiakaskohtaisesti, merkitsee relevanteilla markkinoilla sitä, etteivät myyntihinnat yleensä täsmälleen vastaa ilmoitettuja hintoja. Ei siis voida olettaa, että myyntihintojen korotukset täsmälleen vastaavat ilmoitettujen hintojen korotuksia.

304 Komissio on ilmoitettujen hintojen ja myyntihintojen korotusten vastaavuussuhteen osalta aiheellisesti viitannut LE-raporttiin, koska se on kartongin hintojen kehitystä päätöksessä tarkoitettuna aikana käsittelevä analyysi, joka perustuu useiden tuottajien, muun muassa kantajan itsensä, antamiin tietoihin.

305 Tämä raportti vahvistaa kuitenkin vain osittain, että ajallisesti oli olemassa "vahva lineaarinen yhteys". Ajanjaksoa 1987—1991 tarkasteltaessa voidaan nimittäin erottaa kolme eri kautta. LE-raportin laatija on komission pitämässä kuulemistilaisuudessa tiivistänyt päätelmänsä tältä osin seuraavasti: "Ilmoitettujen hintojen ja markkinahintojen nousun välillä ei tarkastellun ajanjakson alkupuolella eli vuodesta 1987 vuoteen 1988 ollut voimakasta vastaavuutta edes viiveellä. Tällainen vastaavuussuhde on sen sijaan ollut kaudella 1988/1989, minkä jälkeen vastaavuus on heikentynyt ja esiintynyt kautena 1990/1991 oudosti *[oddly]*" (kuulemistilaisuuden pöytäkirjan s. 28). Raportin laatija on lisäksi todennut, että nämä eri ajanjaksojen

väliset vaihtelut liittyivät läheisesti kysynnän vaihteluun (ks. erityisesti kuulemistilaisuuden pöytäkirjan s. 20).

306 LE-raportin laatijan suullisesti esittämät päätelmät vastaavat hänen raportissa esittämäänsä analyysiä ja erityisesti ilmoitettujen hintojen ja myyntihintojen kehitystä vertailevia kaavioita (LE-raportti, kaaviot 10 ja 11, s. 29). On siis todettava, että komissio on näyttänyt ainoastaan osittain toteen sen "vahvan lineaarisen yhteyden", johon se on vedonnut.

307 Komissio on suullisessa käsittelyssä todennut ottaneensa huomioon myös salaisen hintayhteistyön kolmannen vaikutusten tyypin, joka muodostuu siitä, että myyntihintojen taso ylitti tason, jolla ne olisivat olleet ilman salaista yhteistyötä. Komissio on korostanut, että PWG oli suunnitellut hinnankorotusten päivämäärät ja järjestyksen, jossa korotuksista ilmoitettiin, ja komissio on tältä osin katsonut päätöksessään, että "ei voida ajatella, ettei yhdenmukaistetuilla ilmoituksilla näissä olosuhteissa olisi ollut mitään vaikutusta todelliseen hintatasoon" (päätöksen 136 perustelukappaleen kolmas kohta). LE-raportissa (3 osasto) on esitetty malli, jonka avulla voidaan nähdä, mikä on tietystä objektiivisesta markkinatilanteesta johtuva hintataso. Raportissa todetaan, että kautena 1975—1991 vallinneiden objektiivisten taloudellisten tekijöiden perusteella määräytynyt hintataso olisi vähäisiä eroja lukuun ottamatta kehittynyt täsmälleen samalla tavalla kuin noudatettujen myyntihintojen taso, ja näin on ollut myös päätöksessä tarkoitettuna aikana.

308 Raportissa olevan analyysin perusteella ei näistä päätelmistä huolimatta voida todeta, että yhdenmukaistetut hinta-aloitteet eivät olisi mahdollistaneet sitä, että tuottajat saavuttivat myyntihinnoissa tason, joka ylitti sen hintatason, johon olisi päästy vapaan kilpailun vallitessa. Kuten komissio on suullisessa käsittelyssä tähdentänyt, on mahdollista, että salainen yhteistyö on vaikuttanut tuossa analyysissä huomioon otettuihin tekijöihin. Komissio toteaa siis aiheellisesti, että salainen yhteistoiminta on voinut esimerkiksi vähentää yritysten ponnekkuutta kustannusten pienentämisessä. Komissio ei ole kuitenkaan väittänyt, että LE-raportissa olevassa analyysissä olisi jokin suoranainen virhe, eikä se ole myöskään esittänyt omaa taloudellista analyysiään siitä, miten myyntihinnat mahdollisesti olisivat

kehittyneet ilman yhteistoimintaa. Komission väitettä, jonka mukaan myyntihintojen taso olisi ollut alempi, jos tuottajien välillä ei olisi ollut salaista yhteistyötä, ei näin ollen voida hyväksyä.

309 Tästä seuraa, että salaisen hintayhteistyön vaikutusten kolmannen tyypin olemassaoloa ei ole näytetty toteen.

310 Tuottajien subjektiivinen arvio, jota komissio on käyttänyt perustana katsoessaan, että kartelli oli pääasiallisesti onnistunut saavuttamaan tavoitteensa, ei millään tavalla muuta edellä olevia toteamuksia. Komissio on tältä osin viitannut suullisessa käsittelyssä antamaansa asiakirjaluetteloon. Vaikka komissio olisikin voinut perustaa arvionsa hinta-aloitteiden mahdollisesta onnistumisesta asiakirjoihin, joissa tuodaan esille joidenkin tuottajien subjektiivisia käsityksiä, on kuitenkin todettava, että useat yritykset, muun muassa kantaja, ovat suullisessa käsittelyssä aiheellisesti vedonneet useisiin muihin asiakirja-aineistossa oleviin asiakirjoihin, joissa selvitetään niitä ongelmia, joita tuottajilla oli sovittujen hinnankorotusten toteuttamisessa. Komission viittaus tuottajien omiin ilmoituksiin ei näin ollen ole riittävä peruste päätellä, että kartelli olisi pääasiallisesti onnistunut saavuttamaan tavoitteensa.

311 Edellä oleva huomioon ottaen on todettava, että komission esiin tuomat kilpailusääntöjen rikkomisen vaikutukset on näytetty toteen vain osittain. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimella on sakkojen osalta täysi harkintavalta, ja tämän harkintavallan nojalla se arvioi nyt tehdyn päätelmän merkitystä harkitessaan asiassa todetun kilpailusääntöjen rikkomisen vakavuutta (ks. jäljempänä 334 kohta).

312 Lopuksi on todettava, että kantajan väite, jonka mukaan päätöstä on kilpailusääntöjen rikkomisen vaikutusten osalta perusteltu puutteellisesti, on perusteeton. Kuten edellä olevasta tarkastelusta ilmenee, päätöstä on todetun rikkomisen vaikutusten osalta perusteltu yksityiskohtaisesti, ja perustelut ovat ristiriidattomat.

C Kanneperuste, joka koskee yhtäältä oikeudellista virhettä, joka johtuu siitä, että komissio on pitänyt raskauttavana tekijänä kartellin peittelyä, ja toisaalta tämän virheellistä perustelemista

Asianosaisten väitteet ja niiden perustelut

313 Kantaja väittää, että vaikka hinnankorotusilmoitusten tietyn porrastuneisuuden myönnettäisiin johtuvan yhteistoiminnasta — mitä ei kuitenkaan tehdä —, komissio ei kuitenkaan olisi saanut pitää tätä seikkaa erityisenä raskauttavana asianhaarana, koska kartellin "peittely" kuuluu rikkomiseen jo luonnostaan.

314 Kantaja toteaa lisäksi, että se, ettei komissio ole voinut löytää asiakirjatodisteita kilpailusääntöjen rikkomista koskevien väitteidensä tueksi, ei merkitse, että peittelytoimenpiteitä olisi tehty.

315 Lopuksi kantaja toteaa, että päätös on perusteltu puutteellisesti, koska siinä ei selvitetä, mistä syystä kartellin peittelyä on pidettävä raskauttavana asianhaarana.

316 Komissio toteaa, että kartellin peittely on tekijä, joka on otettava huomioon kilpailusääntöjen rikkomisen vakavuutta arvioitaessa (em. asia BASF v. komissio, tuomion 273 kohta).

Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

317 Päätöksen 167 perustelukappaleen kolmannen kohdan sanamuodon mukaan "[e]räs rikkomisen vakavimmista piirteistä on se, että yritykset ovat sitä peitelläk-

seen menneet jopa niin pitkälle, että ne suunnittelivat etukäteen sen, minä päivänä ja missä järjestyksessä tärkeimmät tuottajat ilmoittavat uusista hinnankorotuksista". Päätöksessä todetaan lisäksi, että "tuottajat olisivat tämän huolellisesti suunnitellun hämäyksen johdosta voineet väittää, että yhdenmukaisten, säännöllisten ja koko alan laajuisten hinnankorotusten sarja johtui 'käyttäytymisestä oligopolitilanteessa'" (päätöksen 73 perustelukappaleen kolmas kohta). Päätöksen 168 perustelukappaleen kuudennen luetelmakohdan mukaan komissio on määrittänyt sakkojen yleisen tason ottaen huomioon sen, että "salaisen yhteistyön todellisen luonteen ja ulottuvuuden peittämiseksi toteutettiin huolellisesti suunniteltuja toimia (PWG:n ja JMC:n kokouksia koskevia virallisia pöytäkirjoja ja asiakirjoja ei ole; osallistujia kehotettiin olemaan tekemättä muistiinpanoja; hinnankorotuksista ilmoittavien kirjeiden ajoitus ja järjestys suunniteltiin siten, että korotusten voitiin väittää olevan vain 'toisten seurailua', jne.)".

318 On todettava, että komissio on saaduista todisteista aiheellisesti päätellyt, että yritykset suunnittelivat hinnankorotuksista ilmoittavien kirjeiden ajoituksen ja järjestyksen peittääkseen hintoja koskeneen yhteistoiminnan. Tämä suunnittelu käy ilmi erityisesti Storan ilmoituksista (väitetiedoksiannon liite 39, 30 kohta), joissa todetaan seuraavaa: "Ei ollut mitään vakiomenettelyä sen osalta, kuka ilmoitti hinnankorotuksesta ensimmäisenä ja ketkä seurasivat. PWG keskusteli ja sopi kulloinkin siitä, kuka ilmoittaa hinnankorotuksen ensimmäisenä ja milloin muut tärkeimmät tuottajat ilmoittavat omista korotuksistaan. Järjestys ei ollut aina sama." Suunnittelun olemassaolon vahvistavat myös Renan muistiinpanot, jotka koskevat 6.9.1990 pidettyä JMC:n kokousta (väitetiedoksiannon liite 118). Tässä asiakirjassa on tarkkoja tietoja siitä, minä päivänä tietyt PWG:n jäsenyritykset (Mayr-Melnhof, Feldmühle ja Cascades) ilmoittavat tammikuun 1991 hinnankorotuksista, ja nämä päivämäärät ovat juuri ne, jolloin nämä yritykset todella lähettivät ilmoituskirjeet (ks. päätöksen 87 ja 88 perustelukappale).

319 Sitä, ettei PWG:n ja JMC:n kokouksista ole virallisia pöytäkirjoja eikä käytännöllisesti katsoen lainkaan sisäisiä muistioita, on näiden kokousten lukumäärä,

jakautuminen pitkälle aikavälille ja niissä käytyjen keskustelujen luonne huomioon ottaen pidettävä riittävänä näyttönä siitä, että komission väite, jonka mukaan osallistujia kehotettiin olemaan tekemättä muistiinpanoja, pitää paikkansa.

320 Edellä olevasta ilmenee, että näiden toimielinten kokouksiin osallistuneet yritykset eivät pelkästään tienneet toimintansa lainvastaisuudesta, vaan ne myös ryhtyivät toimenpiteisiin salaisen yhteistyön peittämiseksi. Komissio on näin ollen aiheellisesti pitänyt näitä toimenpiteitä raskauttavina asianhaaroina kilpailusääntöjen rikkomisen vakavuutta arvioidessaan.

321 Koska komissio on päätöksessä selvittänyt, mitä nimenomaisia toimintatapoja pidettiin raskauttavina asianhaaroina, se on riittävästi perustellut tätä koskevaa arviointiaan.

322 Kanneperuste on siis hylättävä.

D *Kanneperuste, jonka mukaan yhdenvertaisuusperiaatetta on loukattu, kun komissio on ilman objektiivista perustelua määrännyt sakkoja, jotka ovat huomattavasti suurempia kuin sen aikaisemmassa käytännössä määrätyt*

Asianosaisten väitteet ja niiden perustelut

323 Kantajan mukaan se, että sille määrätyn sakon taso ylittää komission aikaisemman päätöskäytännön mukaisen tason, on perusteetonta erilaista kohtelua.

324 Muutamista samanlaisista kartelleista on kantajan mielestä nimittäin määrätty huomattavasti lievempiä seuraamuksia (ks. esim. ETY:n perustamissopimuksen 85 artiklan soveltamisesta 23 päivänä huhtikuuta 1986 tehty komission päätös 86/398/ETY [asia IV/31.149 — Polypropeeni, EYVL L 230, s. 1, jäljempänä polypropeenipäätös]).

325 Sakkojen yleinen taso on kantajan mukaan samaten perusteeton, kun sitä verrataan ETY:n perustamissopimuksen 86 artiklan soveltamisesta 24 päivänä heinäkuuta 1991 tehdyn komission päätöksen 92/163/ETY (asia IV/31.043 — Tetra Pak II, EYVL 1992, L 72, s. 1) mukaiseen tasoon.

326 Kantajan mukaan kilpailusääntöjen rikkomisen vakavuuden arvioinnin virheellisyyden osoittaa myös vertailu EY:n perustamissopimuksen 85 artiklan soveltamisesta 30 päivänä marraskuuta 1994 tehdyssä komission päätöksessä 94/815/EY (asiat IV/33.126 ja 33.322 — Sementti, EYVL L 343, s. 1) määrättyjen sakkojen tasoon.

327 Komission mukaan kullakin kilpailusääntöjen rikkomisella on omat ominaispiirteet. Koska yhdenvertaisuusperiaate edellyttää, että samanlaisia tilanteita kohdellaan samalla tavalla, tässä asiassa määrättyjä sakkoja on mahdoton verrata sakkoihin, joita on määrätty eri tavalla ja eri aikana tehdyistä kilpailusääntöjen rikkomisista. Komissio lisää, että sillä on joka tapauksessa oikeus korottaa sakkojen tasoa, jos se on välttämätöntä yhteisön kilpailupolitiikan toteuttamiseksi (asia T-12/89, Solvay v. komissio, tuomio 10.3.1992, Kok. 1992, s. II-907).

Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

328 Asetuksen N:o 17 15 artiklan 2 kohdan mukaan komissio voi päätöksellään määrätä yrityksille, jotka tahallaan tai tuottamuksesta ovat rikkoneet perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohtaa, sakon, joka on vähintään 1 000 ecua ja enintään

1 000 000 ecua taikka tätä suurempi mutta enintään 10 prosenttia kunkin rikkomukseen osallistuneen yrityksen edellisen tilikauden liikevaihdosta. Sakon suuruutta määrättäessä otetaan huomioon sekä rikkomisen vakavuus että sen kesto. Kuten yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytännöstä ilmenee, rikkomisen vakavuutta harkittaessa on otettava huomioon useita seikkoja, muun muassa asian erityiset olosuhteet, asiayhteys ja sakkojen varoittava vaikutus, mutta niistä perusteista, jotka on välttämättä otettava huomioon, ei ole vahvistettu sitovaa tai tyhjentävää luetteloa (asia C-137/95 P, SPO ym. v. komissio, määräys 25.3.1996, Kok. 1996, s. I-1611, 54 kohta).

329 Komissio on tässä asiassa määrännyt sakkojen yleisen tason ottaen huomioon rikkomisen keston (päätöksen 167 perustelukappale) ja seuraavat seikat (168 perustelukappale):

"— salainen yhteistyö hintojen vahvistamisessa ja markkinaosuuksien jakaminen ovat sellaisenaan kilpailusääntöjen vakavaa rikkomista,

— kartelli kattoi melkein koko yhteisön alueen,

— yhteisön kartonkimarkkinat ovat merkittävä teollisuudenala, jonka kokonaisliikevaihto on vuodessa noin 2,5 miljardia ecua,

— rikkomiseen osallistuneet yritykset edustavat käytännöllisesti katsoen koko markkinoita,

— kartelli toimi säännöllisten ja vakiintuneeksi tavaksi muodostuneiden kokousten muodossa, joiden tarkoituksena oli yhteisön kartonkimarkkinoiden yksityiskohtainen säätely,

— salaisen yhteistyön todellisen luonteen ja ulottuvuuden peittämiseksi toteutettiin huolellisesti suunniteltuja toimia (PWG:n ja JMC:n kokouksia koskevia virallisia pöytäkirjoja ja asiakirjoja ei ole; osallistujia kehotettiin olemaan tekemättä muistiinpanoja; hinnankorotuksista ilmoittavien kirjeiden ajoitus ja järjestys suunniteltiin siten, että korotusten voitiin väittää olevan vain 'toisten seurailua', jne.),

— kartelli oli pääasiallisesti onnistunut saavuttamaan tavoitteensa."

330 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin muistuttaa lisäksi, että komission ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen kirjalliseen kysymykseen antamasta vastauksesta ilmenee, että sakkojen perustaso oli 9 tai 7,5 prosenttia kunkin yrityksen, jolle päätös on osoitettu, yhteisön kartonkimarkkinoilta vuonna 1990 saamasta liikevaihdosta, siten että ensin mainittua prosenttia sovellettiin kartellin "johtajiksi" katsottuihin yrityksiin ja pienempää prosenttia muihin yrityksiin.

331 Ensiksi on korostettava, että komissio voi sakkojen yleistä tasoa harkitessaan perustellusti ottaa huomioon, että yhteisön kilpailusääntöjen selvät rikkomiset ovat vielä melko yleisiä, joten se voi korottaa sakkojen tasoa niiden varoittavan vaikutuksen vahvistamiseksi. Vaikka komissio on aikaisemmin määrännyt tietyntasoisia sakkoja tietyntyyppisistä rikkomisista, se ei estä sitä korottamasta tätä tasoa asetuksessa N:o 17 säädetyissä rajoissa, jos osoittautuu, että se on välttämätöntä yhteisön kilpailupolitiikan toteuttamiseksi (ks. mm. yhdistetyt asiat 100/80, 101/80, 102/80 ja 103/80, Musique Diffusion française ym. v. komissio, tuomio 7.6.1983, Kok. 1983, s. 1825, 105—108 kohta ja em. asia ICI v. komissio, tuomion 385 kohta).

332 Toiseksi on todettava, että komissio on aiheellisesti väittänyt, että tälle asialle ominaisten olosuhteiden vuoksi ei voida suoraan vertailla tässä päätöksessä käytettyä sakkojen yleistä tasoa ja komission aikaisemmassa päätöskäytännössä käytettyjä

tasoja; aiempaa päätöskäytäntöä edustaa erityisesti polypropeenipäätös, joka komission itsensä mukaan on se päätös, jota parhaiten voidaan verrata käsiteltävänä olevaan päätökseen. Toisin kuin polypropeenipäätökseen johtaneessa asiassa, tässä asiassa ei nimittäin ole otettu huomioon mitään yleisiä lieventäviä asianhaaroja sakkojen yleistä tasoa määrättäessä. Kuten ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on jo todennut, ne huolellisesti suunnitellut toimenpiteet, joita yritykset toteuttivat rikkomisen peittääkseen, ovat erityisen vakava osa kilpailusääntöjen rikkomista, ja se erottaa tämän rikkomisen komission aikaisemmin toteamista rikkomisista.

333 Kolmanneksi on korostettava perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan rikkomisen pitkää kestoa ja ilmeisyyttä ja sitä, että se on tapahtunut siitä huolimatta, että komission aikaisempi päätöskäytäntö ja erityisesti polypropeenipäätös olisi pitänyt ymmärtää varoitukseksi.

334 Näiden seikkojen perusteella on katsottava, että päätöksen 168 perustelukappaleessa mainitut perusteet osoittavat komission vahvistaman sakkojen yleisen tason perustelluksi. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on tosin edellä jo todennut, että ne salaisen hintayhteistyön vaikutukset, joita komissio käytti perustana sakkojen yleistä tasoa määrätessään, on näytetty toteen vain osittain. Edellä oleva huomioon ottaen tällä päätelmällä ei kuitenkaan ole tuntuvaa vaikutusta todetun kilpailusääntöjen rikkomisen vakavuuden arviointiin. Jo sen perusteella, että yritykset tosiasiallisesti ilmoittivat sovituista hinnankorotuksista ja että näin ilmoitettuja hintoja käytettiin perustana asiakaskohtaisia myyntihintoja vahvistettaessa, voidaan todeta, että sekä salaisen hintayhteistyön tarkoituksena että sen vaikutuksena oli vakava kilpailun rajoittaminen. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo täyden harkintavaltansa nojalla, että komission vahvistaman sakkojen yleisen tason minkäänlainen alentaminen ei ole perusteltua kilpailusääntöjen rikkomisen vaikutuksista tehtyjen toteamusten vuoksi.

335 Kun komissio tässä asiassa vahvisti sakkojen yleisen tason, se ei poikennut aikaisemmasta päätöskäytännöstään sillä tavalla, että sen olisi pitänyt perustella kilpailusääntöjen rikkomisen vakavuutta koskeva arviointi selvemmin (ks. mm. asia

73/74, Groupement des fabricants de papiers peints de Belgique ym. v. komissio, tuomio 26.11.1975, Kok. 1975, s. 1491, 31 kohta; Kok. Ep. II, s. 535).

336 Kanneperuste on näin ollen hylättävä.

E *Kanneperuste, joka koskee perustelujen puutteellisuutta ja puolustautumisoikeuksien loukkaamista sakon laskennan osalta*

Asianosaisten väitteet ja niiden perustelut

337 Kantaja toteaa, että sen arvioimiseksi, onko komissio pysytellyt asetuksen N:o 17 15 artiklan 2 kohdassa asetetuissa rajoissa ja onko se käyttänyt sakkoja koskevaa harkintavaltaansa oikein ja vailla mielivaltaa, on selvitettävä, onko päätöksessä selvitys komission soveltamista perusteista. Kantajan mukaan päätös ei täytä näitä edellytyksiä, koska siinä ei mainita sakon määräämisessä huomioon otettua tilikautta eikä kunkin sakon laskennassa käytettyä prosenttilukua. Kantajan on näin ollen mahdoton tehokkaasti valvoa päätöksen lainmukaisuutta, mikä loukkaa selvästi sen puolustautumisoikeuksia.

338 Komissio toteaa, että asetuksen N:o 17 15 artiklan 2 kohdassa ei mainita sen enempää nimenomaisesti kuin implisiittisestikään, että komissio olisi velvollinen ilmoittamaan käytetyn laskentatavan. Sakon yleisen tason ja kullekin yritykselle määrätyn sakon määränneitä tekijöitä koskevat päätöksen perustelut ovat täysin verrattavissa muissa samanlaisissa päätöksissä esitettyihin perusteluihin. Missään ennakkotapauksessa ei myöskään ole asetettu velvollisuutta esittää tätä yksityiskohtaisempia perusteluja sakkojen laskennan osalta.

339 Komissio toteaa, ettei se ole velvollinen vahvistamaan sakkojen määrää jonkin tarkan matemaattisen kaavan mukaisesti, sillä jos näin olisi, yritykset voisivat etukäteen laskea, kuinka suuren edun ne saisivat osallistumisesta lainvastaiseen kartelliin. Komissio katsoo itsellään olevan harkintavaltaa sakkojen määrän vahvistamisessa, koska sakot ovat komission kilpailupolitiikan väline (asia T-150/89, Martinelli v. komissio, tuomio 6.4.1995, Kok. 1995, s. II-1165, 59 kohta).

340 Lopuksi komissio toteaa, että sillä, että eräs komission jäsen on eräässä lehdistötilaisuudessa pelkästään selitykseksi esittänyt eräitä lisätietoja sakoista, ei ole mitään vaikutuksia päätökseen ja että tällaiset selitykset eivät myöskään merkitse, että päätöksen perustelut olisivat puutteelliset.

Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

341 Vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan yksittäispäätöstä koskevan perusteluvelvollisuuden tavoitteena on mahdollistaa se, että yhteisöjen tuomioistuimet voivat valvoa päätöksen laillisuutta, ja antaa sille, jota asia koskee, riittävät tiedot sen arvioimiseksi, onko päätös asianmukainen vai onko siinä mahdollisesti sellainen virhe, jonka perusteella sen pätevyys voidaan riitauttaa, kuitenkin niin, että tämän velvollisuuden laajuus riippuu kyseisen päätöksen luonteesta ja siitä asiayhteydestä, missä se on tehty (ks. mm. asia T-49/95, Van Megen Sports v. komissio, tuomio 11.12.1996, Kok. 1996, s. II-1799, 51 kohta).

342 Kun on — kuten tässä tapauksessa — kyse päätöksestä, jolla useille yrityksille määrätään sakkoja yhteisön kilpailusääntöjen rikkomisesta, perusteluvelvollisuuden laajuus on määrättävä ottaen huomioon se, että rikkomisten vakavuus on määritettävä useiden seikkojen perusteella, joihin kuuluvat erityisesti asian erityisolosuhteet, asiayhteys ja sakkojen varoittava vaikutus, mutta niistä perusteista, jotka

on välttämättä otettava huomioon, ei kuitenkaan ole vahvistettu sitovaa tai tyhjentävää luetteloa (em. asia SPO ym. v. komissio, määräyksen 54 kohta).

343 Komissiolla on kunkin sakon määrää vahvistaessaan lisäksi harkintavaltaa, eikä voida katsoa, että se olisi tätä tehdessään velvollinen soveltamaan tarkkaa matemaattista kaavaa (ks. vastaavasti em. asia Martinelli v. komissio, tuomion 59 kohta).

344 Sakkojen yleisen tason määräämisessä huomioon otetut perusteet on ilmoitettu päätöksen 168 perustelukappaleessa ja yksittäisten sakkojen suuruuden määräämisessä huomioon otetut perusteet 169 perustelukappaleessa. Yksittäisten sakkojen osalta komissio on lisäksi päätöksen 170 perustelukappaleessa selvittänyt, että PWG:n kokouksiin osallistuneiden yritysten on pääsääntöisesti katsottu olleen kartellin "johtajia" ja muiden yritysten kartellin "rivijäseniä". Komissio on päätöksen 171 ja 172 perustelukappaleessa todennut, että Renalle ja Storalle määrättäviä sakkoja on alennettava huomattavasti sen huomioon ottamiseksi, että ne ovat olleet aktiivisesti yhteistyössä komission kanssa, ja että kahdeksan muun yrityksen, muun muassa kantajan, sakoista voidaan tehdä suhteessa pienempi alennus, koska ne eivät ole väitetiedoksiantoon antamissaan vastauksissa kiistäneet niitä tärkeimpiä tosiasiaväitteitä, joihin komission niitä vastaan esittämät väitteet perustuivat.

345 Komissio on sekä ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimelle jättämissään kirjelmissä että tämän esittämään kirjalliseen kysymykseen antamassaan vastauksessa selittänyt, että sakot on laskettu sen liikevaihdon perusteella, jonka kukin niistä yrityksistä, joille päätös on osoitettu, on vuonna 1990 saanut yhteisön kartonkimarkkinoilta. Yrityksille on siten määrätty sakkoja, joiden perustaso on 9 tai 7,5 prosenttia tästä yrityskohtaisesta liikevaihdosta sen mukaan, onko yritys ollut kartellin "johtaja" vai muu. Komissio on lisäksi ottanut huomioon eräiden

yritysten mahdollisen yhteistyöhalukkuuden komissiossa käydyssä menettelyssä. Kahden yrityksen sakkoa on tästä syystä alennettu kahdella kolmasosalla, kun taas eräiden muiden yritysten sakkoa on alennettu yhdellä kolmasosalla.

346 Komission toimittamasta taulukosta, joka sisältää yksittäisten sakkojen määrän vahvistamista koskevia tietoja, ilmenee, että vaikka sakkojen suuruutta ei ole määrätty soveltamalla pelkästään edellä mainittuja lukuja tiukan matemaattisesti, luvut on kuitenkin otettu järjestelmällisesti huomioon sakkoja laskettaessa.

347 Päätöksessä ei kuitenkaan täsmennetä, että sakot on laskettu kunkin yrityksen yhteisön kartonkimarkkinoilta vuonna 1990 saaman liikevaihdon perusteella. Perusprosentteja 9 ja 7,5, joista suurempaa käytettiin laskettaessa "johtaja"-yrityksille määrättäviä sakkoja ja pienempää laskettaessa "rivijäseninä" olleille yrityksille määrättäviä sakkoja, ei myöskään mainita päätöksessä. Siinä ei mainita myöskään Renalle ja Storalle sekä kahdeksalle muulle yritykselle myönnettyjen alennusten prosenttimääriä.

348 Tässä asiassa on ensinnäkin katsottava, että kun päätöksen 169—172 perustelukappaletta tulkitaan ottaen huomioon päätöksessä oleva yksityiskohtainen selvitys niistä tosiasiaväitteistä, joita päätöksen kutakin adressaattia kohtaan on esitetty, on katsottava, että näissä perustelukappaleissa on riittävä ja asiassa merkityksellinen selvitys kunkin yrityksen osalta kilpailusääntöjen rikkomisen vakavuuden ja keston määrittämisessä huomioon otetuista arviointiperusteista (ks. vastaavasti asia T-2/89, Petrofina v. komissio, tuomio 24.10.1991, Kok. 1991, s. II-1087, 264 kohta).

349 Toiseksi on todettava, että jos silloin kun kunkin sakon suuruus määrätään ottamalla järjestelmällisesti huomioon tietyt tarkat tiedot, kuten tässä asiassa, päätöksessä mainittaisiin kaikki nämä tekijät, yritykset voisivat paremmin arvioida, onko komissio tehnyt virheitä yksittäisten sakkojen määrää vahvistaessaan ja onko kunkin yksittäisen sakon määrä perusteltu suhteessa sovellettuihin yleisiin perusteisiin.

Se, että päätöksessä olisi tässä tapauksessa mainittu kyseiset tekijät eli perusteena käytetty liikevaihto, viitevuosi, käytetyt perusprosentit ja sakkojen alennusprosentit, ei olisi merkinnyt niiden yritysten, joille päätös on osoitettu, tarkan liikevaihdon sellaista implisiittistä ilmaisemista, joka olisi voinut olla perustamissopimuksen 214 artiklan rikkomista. Kuten komissio on itse korostanut, kunkin yksittäisen sakon määrä ei ollut seurausta kyseisten tekijöiden tiukan matemaattisesta soveltamisesta.

350 Komissio on sitä paitsi suullisessa käsittelyssä myöntänyt, ettei mikään olisi estänyt sitä ilmoittamasta päätöksessä niitä tekijöitä, jotka otettiin huomioon järjestelmällisesti ja jotka ilmaistiin päätöksen tekopäivänä pidetyssä lehdistötilaisuudessa. Tältä osin on muistutettava, että vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan päätöksen perustelujen on oltava itse päätöksessä ja että komission myöhemmät selitykset voidaan ottaa huomioon vain poikkeuksellisissa olosuhteissa (ks. asia T-61/89, Dansk Pelsdyravlerforening v. komissio, tuomio 2.7.1992, Kok. 1992, s. II-1931, 131 kohta ja vastaavasti asia T-30/89, Hilti v. komissio, tuomio 12.12.1991, Kok. 1991, s. II-1439, 136 kohta).

351 Näistä toteamuksista huolimatta on todettava, että päätöksen 167—172 perustelukappaleessa sakkojen määrän vahvistamisen osalta esitetyt perustelut ovat vähintäänkin yhtä yksityiskohtaisia kuin komission aikaisemmissa, samanlaisia kilpailusääntöjen rikkomisia koskevissa päätöksissä. Vaikka perustelujen virheellisyys on viran puolesta huomioon otettava seikka, yhteisöjen tuomioistuimet eivät päätöksen antamishetkeen mennessä olleet arvostelleet sitä käytäntöä, jota komissio noudatti määräämiensä sakkojen perustelemisessa. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on ensimmäisen kerran vasta asiassa T-148/89, Tréfilunion vastaan komissio, 6.4.1995 antamassaan tuomiossa (Kok. 1995, s. II-1063, 142 kohta) sekä asiassa T-147/89, Société métallurgique de Normandie vastaan komissio (Kok. 1995, s. II-1057, julkaistu lyhennelmänä), ja asiassa T-151/89, Société des treillis et panneaux soudés vastaan komissio (Kok. 1995, s. II-1191, julkaistu lyhennelmänä), samana päivänä antamissaan tuomioissa korostanut olevan toivottavaa, että yritykset saisivat yksityiskohtaisesti tietää niille määrättyjen sakkojen laskentatavan, ilman että niiden olisi tämän vuoksi nostettava kanne komission päätöksestä.

352 Tästä seuraa, että kun komissio toteaa päätöksessä, että yhteisön kilpailusääntöjä on rikottu, ja määrää rikkomiseen osallistuneille yrityksille sakkoja siten, että se ottaa sakkojen määrää vahvistaessaan järjestelmällisesti huomioon tietyt perusseikat, sen on mainittava nämä seikat itse päätöksessä, jotta ne, joille päätös on osoitettu, voivat tarkastaa, onko sakkojen taso perusteltu, ja arvioida mahdollisen syrjinnän olemassaoloa.

353 Edellä 351 kohdassa mainituissa erityisissä olosuhteissa ja ottaen huomioon se, että komissio on oikeudenkäyntimenettelyssä osoittautunut halukkaaksi esittämään kaikki sakkojen laskentatapaa koskevat asiaan vaikuttavat tiedot, sitä, ettei sakkojen laskentatapaa ole päätöksessä perusteltu erikseen, ei voida tässä asiassa pitää sellaisena perusteluvelvollisuuden rikkomisena, jonka vuoksi olisi perusteltua poistaa sakot kokonaan tai osittain. Kantaja ei ole myöskään näyttänyt toteen, ettei se olisi voinut käyttää puolustautumisoikeuksiaan tehokkaasti.

354 Kanneperustetta ei siten voida hyväksyä.

F *Kanneperuste, joka koskee yhtäältä arviointivirhettä, jonka komissio on tehnyt, koska se ei ole ottanut asianmukaisesti huomioon Sarrión osuutta kartellissa eikä sen tosiasiallista toimintaa markkinoilla, ja toisaalta perustelujen puutteellisuutta näiltä osin*

Asianosaisten väitteet ja niiden perustelut

355 Kantaja väittää, ettei komissio ole ottanut asianmukaisesti huomioon sen erityisasemaa markkinoilla ja PG Paperboardissa. Kantaja kuvailee asemaansa markkinoilla yksityiskohtaisesti ja toteaa, että tuotantokapasiteetin perusteella se oli vuonna 1990 vasta viidenneksi suurin ja vuonna 1991 neljänneksi suurin tuottaja Länsi-Euroopassa (ks. päätöksen 9 perustelukappaleessa mainitut tutkimukset) ja että sen markkinaosuus oli vain puolet markkinajohtajan markkinaosuudesta.

Koska kantaja oli erikoistunut GD-laatuihin, se ei omasta mielestään myöskään kyennyt olemaan yhtä joustava kuin ne, joilla oli sekä GD-laadun että GC-laadun merkittävää tuotantoa. Kantaja on ja tulee aina olemaan alttiina sille huomattavan aggressiiviselle toiminnalle, jota harjoittavat sekä skandinaaviset tuottajat, joiden etuna on ensiökuitujen välitön ja integroitu saatavuus, että saksalaiset ja itävaltalaiset tuottajat, joiden etuna on kierrätystä koskeva kansallinen lainsäädäntö. Kantaja pyysi vuonna 1986 oikeutta osallistua PG Paperboardin kokouksiin nimenomaan pystyäkseen vastaamaan näiden kilpailijoiden dynaamisuuteen, ja tämän osallistumisen oli määrä mahdollistaa se, että se voisi valvoa tärkeimpien kilpailijoidensa toimintaa.

356 Kantajan mukaan komissio ei ole esittänyt mitään todisteita kantajan tosiasiallisesta toiminnasta eikä esittänyt mitään väitettä, joka osoittaisi vääräksi kantajan seuraavat väitteet:a) kantajan myyntihinnat määräytyivät itsenäisesti ja markkinatilanteen mukaisesti; b) ilmoitetut hinnat ja myyntihinnat poikkesivat toisistaan huomattavasti; c) kantajan markkinaosuus oli kyseessä olevana aikana vaihdellut huomattavasti; ja d) kantaja ei ollut koskaan seisauttanut tuotantoaan, mikä on sopusoinnussa markkinatilanteen kanssa. Kantaja väittää, ettei se ole koskaan ryhtynyt toimenpiteisiin, joiden tarkoituksena olisi ollut sen kilpailijoiden toimintavapauden rajoittaminen. Ainoa todiste tällaisesta toiminnasta on yksityinen muistio, jonka erään kilpailevan yrityksen johtaja lähetti toisen kilpailevan yrityksen johtajalle. Tämä muistio oli kuitenkin yleisluonteinen, ja siinä viitataan vain kantajan oletettuun toimintaan (väitetiedoksiannon liite 109).

357 Kantaja väittää, että jos sen tosiasiallista toimintaa olisi tutkittu, olisi käynyt ilmi, ettei se mitenkään vastannut väitettyä kartellia, minkä vuoksi komission olisi pitänyt arvioida kantajan tilannetta huomattavasti myönteisemmin sakkojen suuruutta määrätessään. FS-Kartonilta löytynyt muistio, johon komissio on vedonnut todisteena siitä, että kantaja on tosiasiallisesti noudattanut kartellia, ei mitenkään koske kantajan tosiasiallista toimintaa markkinoilla, vaan se on osoitus pelkästään siitä, että se osallistui ilmoitettuja hintoja koskeneeseen yhteistoimintaan.

358 Päätöstä on kantajan mielestä myös perusteltu puutteellisesti, koska komissio on syytä ilmoittamatta jättänyt arvioimatta niitä olennaisia todisteita, joita kantaja esitti osuudestaan PG Paperboardissa ja toiminnastaan markkinoilla.

359 Komissio toteaa, että se on päätöksen 169 perustelukappaleessa ottanut huomioon sekä kunkin yrityksen osuuden salaisissa sopimuksissa että kantajan tosiasiallisen toiminnan. Päätöstä on tältä osin perusteltu oikein.

Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

360 Toteamuksista, jotka koskevat niitä kanneperusteita, joita kantaja on esittänyt päätöksen 1 artiklan täydellistä tai osittaista kumoamista koskevan vaatimuksensa tueksi, ilmenee, että komissio on näyttänyt toteen PWG:n tehtävien luonteen, sellaisena kuin niitä on kuvailtu päätöksessä.

361 Komissio on näin ollen voinut aiheellisesti päätellä, että niitä yrityksiä, muun muassa kantajaa, jotka osallistuivat tämän toimielimen kokouksiin, oli pidettävä kyseisen rikkomisen "johtajina" ja että niiden oli tästä syystä kannettava erityinen vastuu (päätöksen 170 perustelukappaleen ensimmäinen kohta). Kantajan selitykset, joiden mukaan se osallistui PWG:n toimintaan vain saadakseen tietoja, joiden avulla se saattoi valvoa pääasiallisten kilpailijoidensa toimintaa, vain vahvistavat, että sen osallistumisella oli olennaisesti kilpailunvastainen tarkoitus.

362 Kantaja ei ole myöskään millään tavalla näyttänyt toteen, että sillä olisi ollut pääasiallisesti passiivinen osa PG Paperboardin toimielimissä ja että sen tosiasiallinen toiminta markkinoilla olisi aina määräytynyt itsenäisesti.

363 Tältä osin on kiistatonta, että kantaja on tosiasiallisesti osallistunut yhdenmukaistettuihin hinta-aloitteisiin, kun se on ilmoittanut sovituista hinnankorotuksista markkinoilla. Kuten komissio on aiheellisesti todennut, väitetiedoksiannon liitteestä 109 ilmenee lisäksi (ks. edellä 55 kohta), että kantaja on vaatinut muita tuottajia noudattamaan sovittuja hinnankorotuksia. Kantajan tosiasiallisesta toiminnasta hintojen osalta on todettava, ettei voida millään perusteella katsoa, että kantajan myyntihinnat olisivat tuntuvasti alittaneet muiden salaiseen hintayhteistyöhön osallistuneiden tuottajien myyntihinnat.

364 Kantajan niiden väitteiden osalta, jotka koskevat sen markkinaosuuksien vaihtelua päätöksessä tarkoitettuna kilpailusääntöjen rikkomisen tapahtumisaikana, riittää, kun todetaan, että kantaja on väittänyt näiden vaihtelujen johtuneen siitä, että useat tuottajat lisäsivät tuotantokapasiteettiaan vastatakseen vuoteen 1990 saakka jatkuneeseen kysynnän voimakkaaseen kasvuun. Vaikka onkin totta, ettei kantaja lisännyt tuotantokapasiteettiaan ennen kuin se helmikuussa 1991 hankki omistukseensa Prat Cartonin, sen markkinaosuuden vaihtelua ei näissä olosuhteissa voida pitää sellaisena seikkana, joka vähentäisi sen vastuuta kilpailusääntöjen rikkomisesta.

365 Markkinatilanne oli vasta vuonna 1990 sellainen, että yritykset totesivat seisokkien toteuttamisen välttämättömäksi, ja päätöksen mukaan seisokkeja koski vain "löyhä kannustusjärjestelmä" (ks. edellä 96 ja 151 kohta). Koska kantaja osallistui kokouksiin, joissa käsiteltiin seisokkeja, eikä se ole julkisesti sanoutunut irti käydyistä keskusteluista, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo, että vaikka

kantaja ei olisikaan päätöksen tarkoittamana aikana seisauttanut tuotantoaan, tämä seikka ei ole näyttö siitä, että sen oma toiminta olisi voinut auttaa estämään todetun kilpailusääntöjen rikkomisen kilpailunvastaisia vaikutuksia.

366 Päätöksessä on sen koko perusteluosa huomioon ottaen riittävästi perusteltu sitä, miten komissio on arvioinut kantajan osuutta todetussa rikkomisessa ja sen toimintaa markkinoilla.

367 Myös tämä kanneperuste on näin ollen hylättävä.

G *Kanneperuste, jonka mukaan komission olisi pitänyt ottaa huomioon tiettyjä lieventäviä asianhaaroja*

Asianosaisten väitteet ja niiden perustelut

368 Kantaja väittää, että vaikka kartellin olisikin katsottava yleisesti ottaen vaikuttaneen markkinatilanteeseen, komission olisi pitänyt ainakin pitää lieventävinä asianhaaroina tiettyjä seikkoja, jotka osoittavat, ettei kartellilla ollut mitään vaikutusta tai että sillä oli vain hyvin vähäinen vaikutus siihen markkinasegmenttiin, jolla on merkitystä kantajan asemaa arvioitaessa.

369 Kantajan mukaan komission olisi pitänyt ottaa huomioon ensinnäkin se, että kantajan Italian markkinoilta eli sen pääasiallisilta markkinoilta saamat myyntihinnat olivat vuosina 1986—1992 koko ajan seuranneet teollisuushintaindeksin kehittymistä. Komission olisi toiseksi pitänyt ottaa huomioon se, kuinka helposti kartonki voidaan korvata muilla tuotteilla, kuten muovituotteilla, mikä kantajan mielestä merkitsee sitä, että kaikenlainen markkinoiden "riistäminen" on täysin mahdotonta

tai hyvin vaikeaa. Kolmanneksi komission olisi kantajan mukaan pitänyt ottaa huomioon se, että GD-laatu menetti kyseisenä aikana huomattavan osan markkinaosuudestaan GC-laadulle. Kun otetaan huomioon myös kantajan markkinaosuuden pieneneminen ja se, että hinnat nousivat Italiassa vähemmän kuin Euroopan muilla markkinoilla, on kantajan mukaan katsottava, ettei kartellin toiminta ollut kantajan osalta onnistunutta.

370 Komissio muistuttaa, että kun arvioidaan kartellin vaikutusta markkinoihin, kartelli on otettava huomioon kokonaisuutena, ja tältä kannalta tarkasteltuna kartelli on todellakin ollut erittäin onnistunut. Mitään niistä seikoista, joihin kantaja on vedonnut, ei missään tapauksessa voida pitää sellaisena lieventävänä asianhaarana, jonka vuoksi sakon alentaminen olisi perusteltua.

Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

371 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on jo tutkinut sen, onko komissio arvioinut oikein kilpailusääntöjen rikkomisen vaikutukset markkinoihin (ks. edellä 295 kohta ja sitä seuraavat kohdat) ja olisiko kantajan toiminta markkinoilla pitänyt ottaa huomioon lieventävänä asianhaarana sakon määrää vahvistettaessa (ks. edellä 360 kohta ja sitä seuraavat kohdat).

372 Kun näiden seikkojen osalta tehdyt toteamukset otetaan huomioon, kantajan tämän kanneperusteen yhteydessä esittämiä väitteitä ja niiden perusteluja ei voida hyväksyä.

373 Koska salainen hintayhteistyö koski sekä GC- että GD-kartonkia ja koska minkään perusteella ei voida katsoa, että kantajan oma toiminta olisi auttanut estämään

rikkomisen kilpailunvastaisia vaikutuksia, komissio on aiheellisesti jättänyt kantajalle määrättävän sakon määrää vahvistaessaan ottamatta huomioon sen, että GD-kartonki menetti markkinaosuuttaan GC-kartongille. Kantaja ei ole myöskään näyttänyt toteen, että kilpailusääntöjen rikkomisen ja eri kartonkilaatujen markkinaosuuksien kehityksen välillä olisi ollut yhteys.

374 Vaikka myyntihinnoissa Italian markkinoilla eli kantajan pääasiallisella markkina-alueella todettu nousu olisikin ollut pienempi kuin yhteisön muilla markkinoilla todettu myyntihintojen nousu, riittää, kun todetaan, että salainen hintayhteistyö, johon kantaja osallistui, koski melkein koko yhteisön aluetta ja että tämä yritys ilmoitti sovituista hinnankorotuksista kaikilla tärkeimmillä Euroopan markkinoilla (ks. päätöksen liitteenä olevat taulukot B—G).

375 Se, että kartonki ja muut tuotteet saattoivat olla suuressa määrin toisiaan korvaavia, ei voi vaikuttaa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen salaisen hintayhteistyön vaikutuksista jo tekemiin toteamuksiin (ks. edellä 295 kohta ja sitä seuraavat kohdat).

376 Tämä kanneperuste on näin ollen hylättävä.

H *Kanneperuste, joka koskee Sarriólle määrätyn sakon laskennassa tapahtunutta aineellista virhettä*

Asianosaisten väitteet ja niiden perustelut

377 Kantaja väittää, että komissio on tehnyt aineellisen virheen sakon määrää laskiessaan. Vastaaja on käyttänyt vuoden 1990 liikevaihtoa, joka on ilmoitettu elokuussa 1991 vastauksena asetuksen N:o 17 11 artiklan mukaiseen tietojensaantipyyntöön,

vaikka vastaajan olisi pitänyt laskea sakko sen oikaistun ja vahvistetun liikevaihdon perusteella, jonka kantaja ilmoitti vuonna 1993 väitetiedoksiantoon antamansa vastauksen liitteenä.

378 Kantajan mukaan komissio ei siten ole tehnyt pelkästään aineellista virhettä Sarriólle määrättyä sakkoa laskiessaan, vaan se myös loukannut yhdenvertaisuusperiaatetta, koska niille muille, joille päätös on osoitettu, määrätyt sakot on laskettu oikealla perusteella. Koska komissio on laskenut sakon sellaisen liikevaihdon perusteella, jonka Sarrió oli ilmoittanut ennen kuin se saattoi ennakoida, että sille määrätään sakko, ja koska komissio on jättänyt huomiotta myöhemmin ilmoitetut vahvistetut luvut, se on kantajan mukaan loukannut myös tämän puolustautumisoikeuksia.

379 Komissio vastaa, että se on nimenomaan riitauttamisen välttämiseksi käyttänyt liikevaihtoa, joka on ilmoitettu vastauksena asetuksen N:o 17 11 artiklan mukaiseen tietojensaantipyyntöön, ja ettei se ymmärrä, miksi ennen väitetiedoksiantoa ilmoitettu liikevaihto olisi virheellinen ja sen jälkeen ilmoitettu oikea.

Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

380 Oikeudenkäyntiaineistoon sisältyvät asiakirjat huomioon ottaen on todettava, ettei komissio ole tehnyt virhettä, kun se on sakkoa laskiessaan käyttänyt perustana kantajan elokuussa 1991 ilmoittamaa vuoden 1990 liikevaihtoa eikä toukokuussa 1993 ilmoitettua oikaistua liikevaihtoa. Jos yritys komissiossa käytävän hallinnollisen menettelyn aikana oikaisee jotakin lukua, kuten liikevaihtoa, jonka se on aikaisemmin ilmoittanut komissiolle vastauksena tämän tietojensaantipyyntöön, sen on yksityiskohtaisesti selitettävä, miksi sen alun perin ilmoittamaa tietoa ei enää myöhemmin tule käyttää menettelyssä.

381 Näin ei kuitenkaan ole tehty tässä asiassa. Kantaja on väitetiedoksiantoon antamassaan vastauksessa pelkästään maininnut, että sen vuoden 1990 liikevaihtoa oli oikaistu vähentämällä siitä määrät, jotka koskivat konsernin sisäisiä liiketoimia, sellaisten tuotteiden myyntiä, joita komission tutkimus ei koskenut (laatikot ja raakakartonki), reklamaatioita, määräpalkkioita, myymättä jääneitä varastoja ja asiakkaille myönnettyjä ostohyvityksiä, mutta se ei ole esittänyt tämän oikaisun tueksi yksityiskohtaisia numerotietoja. Tilintarkastaja ei myöskään ole vahvistanut oikaistua liikevaihtoa, sillä kantaja on suullisessa käsittelyssä myöntänyt, ettei sen tätä koskeva väittämä ollut tarkka. Komissio on näin ollen voinut perustellusti olla käyttämättä oikaistua liikevaihtoa ja laskea sakon määrän alun perin ilmoitetun liikevaihdon perusteella.

382 Kanneperuste on näin ollen hylättävä.

I *Kanneperuste, joka koskee sakon määrän virheellistä laskentatapaa*

Asianosaisten väitteet ja niiden perustelut

383 Kantaja toteaa, että komissio on määrättävän sakon laskeakseen ensin muuntanut viitetilikauden eli tilikauden 1990 liikevaihdon ecuiksi tuon vuoden keskikurssilla ja sitten määrännyt sakon suuruuden käyttäen etukäteen valittua prosenttilukua, joka kantajan tapauksessa oli 6 prosenttia. Näin menetellessään komissio on kantajan mielestä laiminlyönyt ottaa huomioon valuuttakurssien vaihteluiden vaikutukset, sillä sekä Espanjan pesetan (ESP) että Italian liiran (ITL) arvo oli vuodesta 1990 laskenut huomattavasti ecuun ja Euroopan muihin valuuttoihin nähden. Kantaja väittää, että kansallisena valuuttana ilmaistuna sen pitäisi nyt maksaa noin 2 452 miljoonaa ESP sakkoa. Yhteisön sisäisestä kartonginmyynnistä vuonna 1990 kertyneestä vahvistetusta liikevaihdosta (27 256 miljoonaa ESP) määrättävän 6 prosentin suuruisen sakon pitäisi olla noin 1 635 miljoonaa ESP. Tosiasiallisesti määrätty sakko merkitsee kantajan mukaan siis 817 miljoonan ESP:n suuruista

taloudellista lisärasitetta. Kantaja toteaa, että päätöksen julkaisemisajankohdan valuuttakurssilla sakko on tosiasiassa noin 9 prosenttia vuoden 1990 liikevaihdosta. Kantajan mukaan on siis joko katsottava, ettei komissio ole tehnyt myöntämäänsä yhden kolmasosan alennusta sakkoon tai että sakko oli ennen alennusta noin 13,4 prosenttia perustana käytetystä liikevaihdosta, jolloin se ylittää asetuksen N:o 17 15 artiklan 2 kohdassa säädetyn lainmukaisen rajan eli 10 prosenttia liikevaihdosta.

384 Seuraavaksi kantaja väittää, että sakon prosenttimäärän on tarkoitus olla ilmaus siitä päätelmästä, jonka komissio on tehnyt sakon määrästä ja siis vaikutuksesta, joka sakolla on oltava suhteessa kyseisen yrityksen liikevaihtoon. Kantajan mukaan tämä tarkoittaa, että sakon suuruus on määrättävä kilpailusääntöjen rikkomisen vakavuutta koskevan arvioinnin perusteella ja että sellaiset tekijät, kuten valuuttakurssien muutokset, jotka eivät liity siihen kilpailusääntöjen rikkomiseen, josta seuraamus määrätään, ja joiden ei voida katsoa johtuvan kilpailusääntöjä rikkoneesta, eivät sitä vastoin saa vaikuttaa sakon määrään. Kantaja viittaa julkisasiamies Sir Gordon Slynnin edellä mainituissa yhdistetyissä asioissa Musique Diffusion française ym. vastaan komissio esittämään ratkaisuehdotukseen (Kok. 1983, s. 1914), jonka mukaan sakon määrää vahvistettaessa on otettava huomioon viimeisin liikevaihto, joka siis parhaiten kuvastaa yrityksen todellista tilannetta.

385 Kantaja katsoo, että yhteisöjen tuomioistuimen yhdistetyissä asioissa 41/73, 43/73 ja 44/73 Tuomion tulkinta, Société anonyme générale sucrière ym. vastaan komissio, 9.3.1977 antama tuomio (Kok. 1977, s. 445, 12—17 kohta) vahvistaa oikeaksi kantajan väitteen, jonka mukaan valuuttakurssien muutokset eivät saa vaikuttaa sakon määrään. Tämän tuomion johdosta kantaja kiistää vastauskirjelmässään sen komission väitteen paikkansapitävyyden, jonka mukaan tämä tuomio vahvistaa sen, että jos laskentayksikkö, josta tuolloin oli kyse, olisi ollut maksuvaluutta, sen muuntaminen kansalliseksi valuutaksi ei olisi ollut tarpeen.

386 Kantaja väittää, että päätös sisältää myös perusteetonta erilaista kohtelua, koska valuuttakurssien vaihtelut muuttivat täysin määrättyjen sakkojen väliset suhteet. Kantaja korostaa, että vuodesta 1990 vuoteen 1994 ESP:n arvo laski 22 prosenttia

suhteessa ecuun, kun taas samana aikana Itävallan, Saksan ja Alankomaiden valuuttojen arvo nousi noin 7,5 prosenttia suhteessa ecuun. Näin ollen kantajaan kohdistettiin ilman minkäänlaista objektiivista perustelua sakko, joka merkitsee sille noin 30 prosenttia suurempaa kustannusta kuin muille yrityksille, erityisesti saksalaisille, määrätyt sakot.

387 Kantaja toteaa, ettei mikään vaadi komissiota ilmoittamaan sakon määrää ecuina ja että sen olisi siis pitänyt ilmoittaa sakon määrä kansallisena valuuttana perusteettoman erilaisen kohtelun välttämiseksi. Vaikka komissio voisikin ilmoittaa sakon määrän ecuina, sen olisi vähintäänkin pitänyt käyttää yhdenvertaisen kohtelun takaavaa vaihtokurssia eli sakon määräämisajankohdan vaihtokurssia (päätöksen julkaisemis- tai tiedoksiantamispäivä).

388 Komissio muistuttaa, että asetuksen N:o 17 15 artiklan 2 kohdan mukaan komissio voi määrätä sakkoja, jotka voivat olla "enintään 10 prosenttia kunkin rikkomukseen osallistuneen yrityksen edellisen tilikauden liikevaihdosta". Sakon enimmäismäärä on tämä 10 prosenttia kokonaisliikevaihdosta (asia C-279/87, Tipp-Ex v. komissio, tuomio 8.2.1990, Kok. 1990, s. I-261, 38 kohta ja sitä seuraavat kohdat, julkaistu lyhennelmänä). Koska komissio on määrännyt sakon suuruuden vuoden 1990 — joka oli viimeinen täysi tilikausi, jonka aikana kartelli toimi, — liikevaihdon perusteella ja koska se on muuntanut kaikki liikevaihdot ecuiksi tämän vuoden keskimääräisellä vaihtokurssilla, se ei ole mielestään ylittänyt asetuksessa N:o 17 säädettyjä rajoja.

389 Kun määrät muunnetaan ecuiksi viitevuoden vaihtokurssilla, saadaan todellisen liikevaihdon määrä ecuina, jolloin komission mukaan nimenomaan voidaan välttää eri jäsenvaltioiden valuuttojen kurssivaihteluista aiheutuva syrjintä niiden yritysten kesken, joille päätös on osoitettu. Edellä mainituissa yhdistetyissä asioissa Société anonyme générale sucrière ym. vastaan komissio annettu tuomio ei vahvista

kantajan väitettä oikeaksi. Tuosta tuomiosta ilmenee selvästi, että se koskee vain sitä, oliko sakko välttämättä ilmoitettava kansallisena valuuttana sen vuoksi, että laskentayksikkö ei ollut maksuväline.

390 Käytetyn menetelmän syrjiviksi väitetyistä vaikutuksista komissio toteaa, että valuuttakurssivaihteluista aiheutuva riski kuuluu kansainvälisen kaupan luonteeseen. Tätä tekijää on mahdoton täysin poistaa, ja se vaikuttaa joka tapauksessa sakon määrään maksuhetkellä. Komission mukaan syrjintä voidaan parhaiten välttää nimenomaan muuntamalla liiketoiminnan määrää kuvaavat luvut ecuiksi. Tällä tavalla sakko lasketaan "todellisena". Jos sakko määrättäisiin kansallisena valuuttana, siitä tulisi lopulta yksinomaan nimellisarvoinen, mikä suosisi sellaisia yrityksiä, joiden liikevaihto on ilmoitettu heikkona valuuttana, kuten kantajan laskelmatkin osoittavat. Komission mukaan on otettava huomioon, että ecun arvo määräytyy kansallisten valuuttojen arvon perusteella ja että silloin kun ne yritykset, joille päätös on osoitettu, toimivat eri jäsenvaltioissa käyttäen eri kansallisia valuuttoja, ecuiksi muuntaminen merkitsee yhdenvertaisuusperiaatteen tehokasta toteuttamista.

391 Kantajan väitteestä, jonka mukaan komission olisi ainakin pitänyt käyttää sakon määräämishetken vaihtokurssia, komissio toteaa, että viitevuoden liikevaihdolla oli todellinen arvo, kun se muunnettiin tuona ajankohtana voimassa olleella vaihtokurssilla, mutta jos viitevuoden liikevaihto muunnettaisiin myöhemmin päätöksen tekemisajankohtana voimassa olleella vaihtokurssilla, sillä ei olisi tällaista todellista arvoa.

Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

392 Päätöksen 4 artiklassa määrätään, että määrätyt sakot maksetaan ecuina.

393 On todettava, ettei mikään estä komissiota ilmaisemasta sakon määrää ecuina, joka on kansalliseksi valuutaksi muunnettavissa oleva rahayksikkö. Yritysten on sitä paitsi tällöin helpompi vertailla sakkoja. Se, että ecu voidaan muuntaa kansalliseksi valuutaksi, erottaa tämän rahayksikön asetuksen N:o 17 15 artiklan 2 kohdassa mainitusta laskentayksiköstä, josta yhteisöjen tuomioistuin on nimenomaisesti todennut, että koska se ei ole maksuväline, sakon määrä on välttämättä ilmoitettava kansallisena valuuttana (em. yhdistetyt asiat Société anonyme générale sucrière ym. v. komissio, tuomion 15 kohta).

394 Siitä, onko komission menetelmä, jonka mukaan yritysten viiteliikevaihto muunnetaan ecuiksi saman vuoden (1990) keskimääräisellä vaihtokurssilla, lainmukainen, on todettava, ettei kantajan esittämää vastaväitettä voida hyväksyä.

395 Ensinnäkin on todettava, että komission on yleensä käytettävä yhtä ja samaa laskentamenetelmää laskiessaan sakkoja, joita yrityksille määrätään seuraamuksena samasta kilpailusääntöjen rikkomisesta (ks. em. yhdistetyt asiat Musique Diffusion française ym. v. komissio, tuomion 122 kohta).

396 Jotta komissio voisi verrata eri yritysten omana kansallisena valuuttanaan ilmoittamia liikevaihtoja, sen on muunnettava liikevaihdot yhdeksi ja samaksi rahayksiköksi. Koska ecun arvo määräytyy kansallisten valuuttojen arvon perusteella, komissio on aiheellisesti muuntanut kaikkien yritysten liikevaihdot ecuiksi.

397 Komissio on samoin aiheellisesti käyttänyt perustana viitevuoden (1990) liikevaihtoja ja muuntanut ne ecuiksi saman vuoden keskimääräisillä vaihtokursseilla. Kun komissio on ottanut huomioon kunkin yrityksen liikevaihdon viitevuodelta eli rikkomisajan viimeiseltä täydeltä vuodelta, se on voinut arvioida kunkin yrityksen kokoa ja taloudellista valtaa sekä kunkin yrityksen osalta rikkomisen laajuutta,

koska näillä seikoilla on merkitystä arvioitaessa kunkin yrityksen osalta kilpailusääntöjen rikkomisen vakavuutta (ks. em. yhdistetyt asiat Musique Diffusion française ym. v. komissio, tuomion 120 ja 121 kohta). Kun komissio on liikevaihtoja ecuiksi muuntaessaan käyttänyt viitevuoden keskimääräistä muuntokurssia, se on voinut välttää sen, että kilpailusääntöjen rikkomisen päättymisen jälkeen tapahtuneet valuuttakurssivaihtelut vaikuttaisivat yritysten koon ja taloudellisen vallan sekä kilpailusääntöjen rikkomisen laajuuden arviointiin kunkin osalta ja siten kilpailusääntöjen rikkomisen vakavuuden arviointiin. Kilpailusääntöjen rikkomisen vakavuuden arvioinnin on nimittäin perustuttava todelliseen taloudelliseen tilanteeseen, sellaisena kuin se ilmeni silloin, kun kilpailusääntöjen rikkominen tapahtui.

398 Väitettä, jonka mukaan viitevuoden liikevaihto olisi pitänyt muuntaa ecuiksi päätöksen tekopäivän vaihtokurssilla, ei näin ollen voida hyväksyä. Sellaisella sakkojen laskentamenetelmällä, jossa käytetään viitevuoden keskimääräistä vaihtokurssia, voidaan välttää ne sattumanvaraiset vaikutukset, joita aiheutuu viitevuoden ja päätöksen tekovuoden välillä kansallisten valuuttojen todellisissa arvoissa mahdollisesti tapahtuvista muutoksista, joita tässä asiassa todella on tapahtunut. Vaikka tämä menetelmä voikin johtaa siihen, että tietyn yrityksen maksettavaksi tulee määrä, joka kansallisena valuuttana ilmaistuna on nimellisarvoltaan suurempi tai pienempi kuin mitä sen maksettavaksi olisi tullut sovellettaessa päätöksen tekopäivän vaihtokurssia, tämä on vain looginen seuraus eri kansallisten valuuttojen todellisten arvojen vaihteluista.

399 On lisättävä, että monet niistä yrityksistä, joille päätös on osoitettu, omistavat kartonkitehtaita useammassa kuin yhdessä maassa (ks. päätöksen 7, 8 ja 11 perustelukappale). Lisäksi yritykset, joille päätös on osoitettu, yleensä toimivat useammassa kuin yhdessä jäsenvaltiossa paikallisten edustajien välityksellä. Näin ollen ne harjoittavat toimintaansa useina kansallisina valuuttoina. Kantaja itse saa huomattavan osan liikevaihdostaan vientimarkkinoilta. Kun päätöksessä, kuten riidanalaisessa päätöksessä, määrätään seuraamuksia perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan rikkomisesta ja kun yritykset, joille päätös on osoitettu, yleensä toimivat useissa

jäsenvaltioissa, viitevuoden liikevaihto, joka on muunnettu ecuiksi saman vuoden keskimääräisellä vaihtokurssilla, on yrityksen kaikissa eri toimintamaissa saamien liikevaihtojen summa. Tällaisessa muuntamisessa otetaan siis täydellisesti huomioon kyseisten yritysten taloudellinen tilanne viitevuonna.

400 Lopuksi on tutkittava, onko asetuksen N:o 17 15 artiklan 2 kohdassa säädetty enimmäismäärä, joka on "10 prosenttia — — edellisen tilikauden liikevaihdosta", ylittynyt viitevuoden jälkeen tapahtuneiden valuuttakurssivaihtelujen vuoksi, kuten kantaja väittää.

401 Yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan tässä säännöksessä ilmaistu prosenttiluku viittaa kyseisen yrityksen kokonaisliikevaihtoon (ks. em. yhdistetyt asiat Musique Diffusion française ym. v. komissio, tuomion 119 kohta).

402 Asetuksen N:o 17 15 artiklan 2 kohdassa tarkoitettu "edellinen tilikausi" on päätöksen tekopäivää edeltävä tilikausi eli tässä tapauksessa kunkin yrityksen viimeinen ennen 13.7.1994 päättynyt täysi tilikausi.

403 Kun nämä seikat otetaan huomioon, on kantajan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen kirjalliseen kysymykseen vastaukseksi antamien tietojen perusteella todettava, että jos sakon määrä muunnetaan kansalliseksi valuutaksi päätöksen julkaisemisajankohdan vaihtokurssilla, se ei ylitä 10:tä prosenttia kantajan kokonaisliikevaihdosta vuonna 1993.

404 Edellä oleva huomioon ottaen kanneperuste on hylättävä.

J Kanneperuste, joka koskee yhtäältä sitä, että se sakon osa, joka vastaa sitä kilpailusääntöjen rikkomista, josta Prat Cartonin katsotaan olevan vastuussa, on laskettu väärin, ja toisaalta perusteluvelvollisuuden rikkomista tältä osin

Asianosaisten väitteet ja niiden perustelut

405 Kantaja väittää, että komissio on laskenut väärin Prat Cartonin tekemäksi väitettyä kilpailusääntöjen rikkomista vastaavan sakon osan, koska se on käyttänyt samaa prosenttiosuutta liikevaihdosta kuin kantajan kohdalla eli 9:ää prosenttia, josta on vähennetty yksi kolmasosa sillä perusteella, että yritys oli yhteistyössä asian tutkinnan aikana. Sakon määrän alentaminen olisi kuitenkin ollut perusteltua sen vuoksi, että Prat Carton osallistui JMC:n kokouksiin vain kesäkuusta 1990 maaliskuuhun 1991, ja sen vuoksi, ettei se kuulunut kartellin "johtajiin".

406 Lopuksi kantaja väittää, että päätöksestä puuttuu avoimuus kokonaan ja perustelut siltä osin kuin on kyse siitä, miten se sakon osa on laskettu, joka vastaa sitä kilpailusääntöjen rikkomista, josta Prat Cartonin katsotaan olevan vastuussa.

407 Komissio muistuttaa, että kuten päätöksen 154 perustelukappaleessa täsmennetään, kantaja, joka hankki Prat Cartonin omistukseensa helmikuussa 1991, on vastuussa tämän kilpailunvastaisesta toiminnasta koko siltä ajalta, jona tämä kuului kartelliin. Koska päätöksessä on kantajalle määrätty vain yksi sakko, joka on laskettu kantajan kartongista saaman kokonaisliikevaihdon perusteella ja joka siis sisältää myös Prat Cartonin liikevaihdon, tämän yrityksen toiminnasta ei ollut määrättävä erillistä sakkoa. Komission mukaan se, että kantajalle on määrätty vain yksi sakko, kumoaa näin ollen kantajan väitteen.

408 Komission mukaan tässä tilanteessa on hylättävä myös kaikki ne väitteet, jotka koskevat avoimuuden puuttumista tai päätöksen perustelujen epäjohdonmukaisuutta tältä osin.

Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

409 Komission selitysten mukaan kantajalle määrätty sakko on 6 prosenttia kantajan itsensä ja Prat Cartonin vuoden 1990 yhteenlasketusta liikevaihdosta (eli kartellin "johtajien" osalta käytetty sakkoprosentti 9, josta on vähennetty yksi kolmasosa kantajan yhteistyöhalukkuuden vuoksi). Vaikka tällaisessa tapauksessa olisikin toivottavaa, että käytettyä laskentamenetelmää olisi perusteltu päätöksessä laajemmin, kantajan perustamissopimuksen 190 artiklan rikkomista koskeva väite on hylättävä edellä jo mainituista syistä (ks. edellä 351—353 kohta).

410 Seuraavaksi on muistutettava (ks. edellä 250 kohta) komission näyttäneen toteen, että Prat Carton on osallistunut salaiseen hintayhteistyöhön ja seisokkeja koskeneeseen salaiseen yhteistyöhön kesäkuusta 1990 helmikuuhun 1991. Sitä vastoin on katsottu, ettei komissio ole riittävästi näyttänyt toteen, että Prat Carton olisi osallistunut markkinaosuuksia koskeneeseen salaiseen yhteistyöhön tänä samana aikana eikä myöskään että tämä olisi osallistunut johonkin niistä osatekijöistä, joista päätöksen 1 artiklassa kuvailtu rikkominen muodostuu, vuoden 1986 puolivälin ja vuoden 1990 kesäkuun välisenä aikana.

411 Kun otetaan huomioon, että Prat Carton on osallistunut vain osaan niistä osatekijöistä, joista rikkominen muodostuu, ja lyhyemmän ajan kuin mitä komissio on katsonut, kantajalle määrättyä sakkoa on alennettava.

412 Koska sakon määrän alentaminen ei ole perusteltua niiden muiden kanneperusteiden johdosta, joihin kantaja on vedonnut, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin vahvistaa täyden harkintavaltansa nojalla sakon määräksi 14 000 000 ecua.

Oikeudenkäyntikulut

413 Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen työjärjestyksen 87 artiklan 3 kohdan mukaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin voi määrätä oikeudenkäyntikulut jaettaviksi asianosaisten kesken tai määrätä, että kukin vastaa omista kuluistaan, jos asiassa osa vaatimuksista ratkaistaan toisen asianosaisen ja osa toisen asianosaisen hyväksi. Koska kanne on hyväksytty vain osittain, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo, että on perusteltua tämän asian olosuhteet huomioon ottaen määrätä, että kantaja vastaa omista oikeudenkäyntikuluistaan ja että se velvoitetaan korvaamaan puolet komission oikeudenkäyntikuluista ja että komissio vastaa puolesta omia oikeudenkäyntikulujaan.

Näillä perusteilla

YHTEISÖJEN ENSIMMÄISEN OIKEUSASTEEN TUOMIOISTUIN (laajennettu kolmas jaosto)

on antanut seuraavan tuomiolauselman:

1) EY:n perustamissopimuksen 85 artiklan soveltamisesta 13 päivänä heinäkuuta 1994 tehdyn komission päätöksen 94/601/EY (IV/C/33.833 — Kartonki) 2 artiklan ensimmäinen, toinen, kolmas ja neljäs kohta kumotaan kantajan osalta, lukuun ottamatta seuraavia kappaleita:

"Edellä 1 artiklassa mainittujen yritysten on välittömästi lopetettava edellä mainitut kilpailusääntöjen rikkomiset, elleivät ne ole sitä jo tehneet. Niiden on kartonkialan toiminnassaan vastedes oltava tekemättä sopimuksia ja noudattamatta yhdenmukaistettuja menettelytapoja, joilla voi olla sama tai samanlainen tarkoitus tai vaikutus, mukaan luettuna kaikki sellainen kaupallisten tietojen vaihto

a) jonka avulla siihen osallistuvat voivat suoraan tai epäsuorasti saada tietoja muiden tuottajien tuotannosta, myynnistä, tilauskannoista, koneiden käyttöasteista, myyntihinnoista, kustannuksista tai markkinointisuunnitelmista.

Kaikkia sellaisia yleisten tietojen vaihtoa koskevia järjestelmiä, joihin ne ovat liittyneet, kuten Fides-järjestelmää tai sen seuraajaa, on hallinnoitava siten, että sen ulkopuolelle on jätettävä tiedot, joista voidaan saada selville yksittäisten tuottajien toiminta."

2) Kantajalle komission päätöksen 94/601/EY 3 artiklassa määrätty sakko vahvistetaan 14 000 000 ecuksi.

3) Muilta osin kanne hylätään.

4) Kantaja vastaa omista oikeudenkäyntikuluistaan, ja se velvoitetaan korvaamaan puolet komission oikeudenkäyntikuluista.

5) Komissio vastaa puolesta omia oikeudenkäyntikulujaan.

Vesterdorf Briët Lindh

Potocki Cooke

Julistettiin Luxemburgissa 14 päivänä toukokuuta 1998.

H. Jung B. Vesterdorf

kirjaaja presidentti

Sisällys

Kanteen perustana olevat tosiseikat ..... II - 1447

Oikeudenkäyntimenettely ..... II - 1454

Asianosaisten vaatimukset ..... II - 1456

Päätöksen kumoamista koskeva vaatimus ..... II - 1457

A Puolustautumisoikeuksien loukkaamista koskevat muodollinen ja aineellinen kanneperuste ..... II - 1457

Asianosaisten väitteet ja niiden perustelut ..... II - 1457

Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta ..... II - 1458

B Pääasia ..... II - 1459

Kanneperuste, joka koskee sitä, ettei myyntihintoja koskenutta yhteistoimintaa ollut, ja perusteluvelvollisuuden rikkomista ..... II - 1459

Asianosaisten väitteet ja niiden perustelut ..... II - 1459

Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta ..... II - 1461

Kanneperuste, joka koskee sitä, että kantaja ei ole osallistunut markkinaosuuksien jäädyttämiseen ja tarjonnan valvontaan tähdänneeseen kartelliin ..... II - 1465

Asianosaisten väitteet ja niiden perustelut ..... II - 1465

Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta ..... II - 1469

1. Markkinaosuuksien jäädyttämiseen tähdänneen yhteistoiminnan ja tarjonnan valvontaan tähdänneen yhteistoiminnan olemassaolo ..... II - 1469

2. Kantajan tosiasiallinen toiminta ..... II - 1478

Kanneperuste, joka koskee komission virhettä hintoja koskeneen yhteistoiminnan keston osalta ..... II - 1479

Asianosaisten väitteet ja niiden perustelut ..... II - 1479

Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta ..... II - 1480

Kanneperuste, joka koskee komission virhettä markkinaosuuksien jäädyttämiseen ja tarjonnan valvontaan tähdänneen kartellin keston osalta ..... II - 1485

Asianosaisten väitteet ja niiden perustelut ..... II - 1485

Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta ..... II - 1486

Kanneperuste, jonka mukaan komissio on arvioinut virheellisesti Fidesin tietojenvaihtojärjestelmää ..... II - 1488

Kanneperuste, jonka mukaan komissio on tehnyt virheen katsoessaan, että kyseessä on yksi ja jakamaton kilpailusääntöjen rikkominen ja että Sarrió on vastuussa kaikesta rikkomisesta ..... II - 1489

Asianosaisten väitteet ja niiden perustelut ..... II - 1489

Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta ..... II - 1490

Kanneperuste, jonka mukaan komissio ei ole ottanut huomioon Espanjan markkinoiden tilannetta ..... II - 1494

Kanneperuste, jonka mukaan Prat Carton ei osallistunut rikkomiseen ..... II - 1495

Asianosaisten väitteet ja niiden perustelut ..... II - 1495

Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta ..... II - 1497

1. Vuoden 1986 puolivälin ja vuoden 1990 kesäkuun välinen aika ..... II - 1498

a) Prat Cartonin osallistuminen tiettyihin PC:n kokouksiin ..... II - 1499

b) Prat Cartonin osallistuminen eräisiin talousjaoston kokouksiin ..... II - 1502

i) Talousjaoston kokousten tarkoitus yleensä ..... II - 1502

ii) Talousjaoston 3.10.1989 pidetty kokous ..... II - 1504

c) Storan ilmoitus, joka koskee tietojen välittämistä niille yrityksille, jotka eivät olleet läsnä kokouksissa ..... II - 1506

d) Prat Cartonin osallistuminen JMC:n kokouksiin ..... II - 1507

e) Kyseessä olevaa aikaa koskeva päätelmä ..... II - 1507

2. Kesäkuun 1990 ja helmikuun 1991 välinen aika ..... II - 1508

a) Prat Cartonin osallistuminen salaiseen hintayhteistyöhön ..... II - 1508

b) Prat Cartonin osallistuminen seisokkeja koskeneeseen salaiseen yhteistyöhön ..... II - 1513

c) Prat Cartonin osallistuminen markkinaosuuksia koskeneeseen salaiseen yhteistyöhön ..... II - 1516

3. Päätelmät, jotka koskevat Prat Cartonin osallistumista perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan rikkomiseen ennen kuin kantaja hankki sen omistukseensa helmikuussa 1991 ..... II - 1518

Päätöksen 2 artiklan kumoamista koskeva vaatimus ..... II - 1519

Asianosaisten väitteet ja niiden perustelut ..... II - 1519

Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta ..... II - 1522

Sakon poistamista tai sen alentamista koskeva vaatimus ..... II - 1528

A Kanneperuste, jonka mukaan sakon alentaminen on välttämätöntä, koska rikkomisen tarkoitus ja kesto on määritelty virheellisesti ..... II - 1528

B Kanneperuste, joka koskee yhtäältä arviointivirhettä, jonka komissio on tehnyt katsoessaan, että kartelli oli "pääasiallisesti onnistunut saavuttamaan tavoitteensa", ja toisaalta perusteluvelvollisuuden rikkomista tältä osin ..... II - 1529

Asianosaisten väitteet ja niiden perustelut ..... II - 1529

Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta ..... II - 1532

C Kanneperuste, joka koskee yhtäältä oikeudellista virhettä, joka johtuu siitä, että komissio on pitänyt raskauttavana tekijänä kartellin peittelyä, ja toisaalta tämän virheellistä perustelemista ..... II - 1537

Asianosaisten väitteet ja niiden perustelut ..... II - 1537

Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta ..... II - 1537

D Kanneperuste, jonka mukaan yhdenvertaisuusperiaatetta on loukattu, kun komissio on ilman objektiivista perustelua määrännyt sakkoja, jotka ovat huomattavasti suurempia kuin sen aikaisemmassa käytännössä määrätyt ..... II - 1539

Asianosaisten väitteet ja niiden perustelut ..... II - 1539

Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta ..... II - 1540

E Kanneperuste, joka koskee perustelujen puutteellisuutta ja puolustautumisoikeuksien loukkaamista sakon laskennan osalta ..... II - 1544

Asianosaisten väitteet ja niiden perustelut ..... II - 1544

Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta ..... II - 1545

F Kanneperuste, joka koskee yhtäältä arviointivirhettä, jonka komissio on tehnyt, koska se ei ole ottanut asianmukaisesti huomioon Sarrión osuutta kartellissa eikä sen tosiasiallista toimintaa markkinoilla, ja toisaalta perustelujen puutteellisuutta näiltä osin .. II - 1549

Asianosaisten väitteet ja niiden perustelut ..... II - 1549

Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta ..... II - 1551

G Kanneperuste, jonka mukaan komission olisi pitänyt ottaa huomioon tiettyjä lieventäviä asianhaaroja ..... II - 1553

Asianosaisten väitteet ja niiden perustelut ..... II - 1553

Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta ..... II - 1554

H Kanneperuste, joka koskee Sarriólle määrätyn sakon laskennassa tapahtunutta aineellista virhettä ..... II - 1555

Asianosaisten väitteet ja niiden perustelut ..... II - 1555

Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta ..... II - 1556

I Kanneperuste, joka koskee sakon määrän virheellistä laskentatapaa ..... II - 1557

Asianosaisten väitteet ja niiden perustelut ..... II - 1557

Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta ..... II - 1560

J Kanneperuste, joka koskee yhtäältä sitä, että se sakon osa, joka vastaa sitä kilpailusääntöjen rikkomista, josta Prat Cartonin katsotaan olevan vastuussa, on laskettu väärin, ja toisaalta perusteluvelvollisuuden rikkomista tältä osin ..... II - 1564

Asianosaisten väitteet ja niiden perustelut ..... II - 1564

Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta ..... II - 1565

Oikeudenkäyntikulut ..... II - 1566